

Institut za
razvoj mladih KULT

Analiza rezultata istraživanja položaja i potreba mladih općine Hadžići

OPĆINA
HADŽIĆI

Impressum

Naslov:

ANALIZA REZULTATA ISTRAŽIVANJA POLOŽAJA I POTREBA MLADIH OPĆINE HADŽIĆI

Izdavač:

Institut za razvoj mladih KULT

Za izdavača:

Jasmin Bešić

Sarajevo, 2023. godine

Umnožavanja i besplatna distribucija publikacije dozvoljeni su uz pismeno odobrenje izdavača.

Nije dopušteno mijenjanje bilo kojeg dijela sadržaja publikacije.

ANALIZA REZULTATA ISTRAŽIVANJA
POLOŽAJA I POTREBA MLADIH **OPĆINE HADŽIĆI**

Sarajevo, juli 2023.

Lista skraćenica

BHAS Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine

BiH Bosna i Hercegovina

FBiH Federacija Bosne i Hercegovine

RS Republika Srpska

EU Evropska unija

FZS Federalni zavod za statistiku

KM Konvertibilna marka (valuta BiH)

NVO Nevladina organizacija

Popis Popis stanovništva u BiH 2013. godine

Strategija Strategija prema mladima

KS Kanton Sarajevo

Lista grafika

Grafik 1. Prikaz postotka mladih iz Hadžića po petogodištima	11
Grafik 2. Prikaz postotka mladih iz Hadžića po mjestu prebivališta	13
Grafik 3. Obrazovanje mladih u Hadžićima	14
Grafik 4. Stipendiranje mladih	21
Grafik 5. Dalje obrazovanje mladih u Hadžićima	21
Grafik 6. Razlozi zbog kojih mladi nisu nastavili školovanje	22
Grafik 7. Praktična nastava	23
Grafik 8. Adekvatnost obrazovanja	25
Grafik 9. Potrebne izmjene u formalnom obrazovanju	26
Grafik 10. Pohađanje kurseva	27
Grafik 11. Pohađanje kursa u budućnosti	28
Grafik 12. Radni status	32
Grafik 13. Gdje bi mladi najviše voljeli raditi	32
Grafik 14. Vrsta ugovora	33
Grafik 15. Registrirani mladi na birou za zapošljavanje	35
Grafik 16. Zlostavljanje na poslu	37
Grafik 17. Kupovina posla	37
Grafik 18. Vladini programi zapošljavanja	38
Grafik 19. Pokretanje vlastitog biznisa	39
Grafik 20. Potrebna podrška za pokretanje biznisa	40
Grafik 21. Doprinos kućnom budžetu	41
Grafik 22. Lični prihodi tokom mjeseca	42
Grafik 23. Ukupni prihodi svih članova domaćinstva	43
Grafik 24. Mladi o svojoj budućnosti	44
Grafik 25. Sistematski pregled	46
Grafik 26. Vrsta zdravstvenog osiguranja	48
Grafik 27. Zadovoljstvo uslugama u domu zdravlja	50
Grafik 28. Bavljenje sportom i rekreacijom	51
Grafik 29. Promjena načina ishrane	52
Grafik 30. Pomoć psihologa	53
Grafik 31. Zanimanje mladih za politiku	54

Grafik 32. Utjecaj pojedinca na promjene u društvu	55
Grafik 33. Izlaznost mladih na izbore	56
Grafik 34. Utjecaj mladih na donošenje odluka	56
Grafik 35. Članstvo u organizacijama	58
Grafik 36. Odlazak iz zemlje	61
Grafik 37. Zainteresiranost za odlazak u inostranstvo	61
Grafik 38. Svakodnevno korištenje interneta	63
Grafik 39. Druženje s prijateljima uživo i online	64
Grafik 40. Posjećivanje događaja iz kulture i umjetnosti	69
Grafik 41. Posjećivanje sportskih događaja	71
Grafik 42. Osjećaj vezanosti	73
Grafik 43. Zadovoljstvo sigurnosnom situacijom	74
Grafik 44. Zadovoljstvo radom policijskih službi	75
Grafik 45. Značenje pojmova mobing i buling	76
Grafik 46. O nasilju nad ženama i muškarcima	76

Popis tabela

Tabela 1.	Tematske oblasti u okviru analize položaja i potreba mladih	10
Tabela 2.	Demografske karakteristike populacije mladih u Hadžićima	11
Tabela 3.	Demografske karakteristike uzorka	12
Tabela 4.	Broj upisanih učenika u osnovnu školu	15
Tabela 5.	Broj upisanih učenika/ca u srednje škole u Hadžićima i KS	17
Tabela 6.	Ukupan broj upisanih učenika/ca prema vrsti škole	18
Tabela 7.	Studenti prema mjestu prebivališta	19
Tabela 8.	Neformalno obrazovanje mladih po općinama	29
Tabela 9.	Zaposlenost u Kantonu Sarajevo po općinama	30
Tabela 10.	Prosječna plata u Kantonu Sarajevo po općinama	31
Tabela 11.	Mladi koji nisu obavili sistematski po općinama	47
Tabela 12.	Odlazak stanovništva iz KS-a i Hadžića	60

Sadržaj

UVOD I METODOLOGIJA	9
KARAKTERISTIKE UZORKA	11
OBRAZOVANJE I NAUKA MLADIH	14
Obrazovanje	14
Osnovno obrazovanje	15
Srednje obrazovanje	16
Visoko obrazovanje	19
Stipendije	20
Razlog prestanka daljeg školovanja	21
Praktična nastava	22
Adekvatnost obrazovanja	25
Neformalno obrazovanje	27
ZAPOŠLJAVANJE I SAMOZAPOŠLJAVANJE MLADIH	30
Vrsta ugovora koji zaposleni imaju	33
Razlog nezaposlenosti	34
Percepcija mita i korupcije pri zapošljavanju	37
Vladini programi zapošljavanja	38
Pokretanje vlastitog biznisa	39
SOCIJALNA BRIGA O MLADIMA	41
Doprinos kućnom budžetu	41
Stambeno zbrinjavanje	44

ZDRAVSTVENA ZAŠTITA	48
Seksualna aktivnost	50
Konzumiranje duhana i alkohola	51
Bavljenje sportskim aktivnostima i ishrana	51
Usluge psihologa	53
AKTIVIZAM MLADIH (Učešće, volontiranje, mobilnost mladih)	54
Promjene u društvu	55
Organiziranost mladih	58
Mobilnost	59
Odlazak iz države	60
INFORMIRANOST MLADIH	63
SLOBODNO VRIJEME	64
KULTURA I SPORT	69
IDENTITET	73
SIGURNOST	74
PREPORUKE	77
LITERATURA	80

UVOD I METODOLOGIJA

Institut za razvoj mladih KULT je za potrebe Općine Hadžići izvršio terensko prikupljanje podataka za izradu analize problema i potreba mladih s područja općine Hadžići. Nakon terenskog prikupljanja podataka uslijedila je izrada dokumenta analize.

Prikupljanje podataka s terena realizirano je od kraja marta do kraja maja 2023. godine. Anketari su za potrebe prikupljanja podataka s terena koristili standardizirani upitnik koji Institut koristi za potrebe istraživanja položaja i potreba mladih u BiH. Za potrebe provedbe ovog istraživanja na terenu je metodom slučajnog uzorka anketirano 313 osoba u dobi između 15 i 30 godina, a koje žive u Hadžićima. Broj ispitanika i metoda slučajnog uzorka osiguravaju reprezentativnost uzorka za populaciju mladih iz Hadžića. Teoretski, svaka mlada osoba s područja općine Hadžići imala je jednaku vjerovatnoću da bude anketirana i da njeni odgovori budu analizirani u okviru uzorka.

Prilikom određivanja veličine i obuhvata uzorka uzete su u obzir ključne demografske karakteristike populacije mladih općine Hadžići (spol, dob, mjesto boravka), te su određeni parametri uzorka jasno precizirani u metodološkoj pripremi istraživanja i kontrolirani tokom prikupljanja podataka i rada anketara na terenu. Ovo je rađeno kako bi analiza sadržavala mišljenja i stavove različitih klastera unutar kategorije mladih.

Uzorak od 313 ispitanika ima marginu greške od $\pm 5,4\%$, uz interval pouzdanosti od 95%. Svako istraživanje sa sobom nosi određeni nivo greške jer uzorak predstavlja izvod iz populacije i sa sobom nosi određeni nivo rizika da obuhvaćeni uzorak ne oslikava u potpunosti populaciju. Ova greška u prognozi koja se može javiti uslijed uzorkovanja sastavni je dio svih istraživanja u društvenim naukama, te je njena veličina u skladu s uobičajenim nivoima greške u drugim studijama za potrebe izrade ovakvih analiza.

U slučaju generalizacije rezultata na populaciju mladih u Hadžićima, potrebno je uzeti u obzir navedeni nivo greške u mjerenju i interval pouzdanosti. U praktičnom primjeru ovog istraživanja to znači da se s 95% sigurnosti može reći da se svi dobijeni rezultati nalaze u rasponu do $\pm 5,4\%$ u odnosu na opažene vrijednosti. Jednostavnije rečeno, opaženi podaci prikazani u ovoj publikaciji mogu do $\pm 5,4\%$ odstupati u odnosu na stvarne podatke među općom populacijom mladih Hadžića.

Za analizu prikupljenih podataka korišten je Statistički paket za društvene nauke (IBM Statistical Package for the Social Sciences SPSS). Navedeni paket namijenjen je statističkoj obradi podataka, a rezultati su prikazani u tabelama i grafikonima te interpretirani kroz objašnjenja u kraćim tekstovima.

Za potrebe dobijanja više podataka i šire slike o položaju mladih u Hadžićima korišteni su podaci i drugih institucija, ali i publikacija.

U okviru metodološkog okvira provedbe istraživanja, pored terenskog prikupljanja podataka, održana je i fokusna grupa s mladima s područja općine Hadžići, na kojoj je učestvovalo devet osoba.

Analiza je organizirana po oblastima/temama koje su važne mladima, a kojih ima 11. U tabeli 1 su navedene oblasti u kojima su mladi anketirani te za koje je rađena analiza:

Tabela 1. Tematske oblasti u okviru analize položaja i potreba mladih

R.B.	Tematske oblasti
1.	Obrazovanje i nauka mladih
2.	Rad, zapošljavanje i preduzetništvo mladih
3.	Socijalna briga mladih
4.	Zdravstvena zaštita mladih
5.	Kultura i sport
6.	Aktivizam (učesće, volontiranje, migracije) mladih
7.	Mobilnost mladih
8.	Informiranje mladih
9.	Slobodno vrijeme
10.	Identitet mladih
11.	Sigurnost mladih

Važno je napomenuti da je Zakon o mladima Federacije BiH usvojen 2010. godine, te da su u ovom zakonu definirane oblasti od interesa za mlade, koje uključuju oblasti obrađene kroz ovo istraživanje.

Kada su u pitanju statistički podaci, posljednji popis¹ stanovništva proveden je 2013. godine i uzet je kao referentna tačka za kreiranje uzorka i razmatranje demografskih karakteristika mladih u ovoj analizi.

¹ Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine: Popis stanovništva, domaćinstava/kućanstava i stanova u BiH (2013). <https://popis.gov.ba/>

KARAKTERISTIKE UZORKA

Uzorak koji je određen za ovo istraživanje kreiran je na osnovu podataka dostupnih iz popisa stanovništva provedenog 2013.² Iako je od ovog popisa prošla skoro decenija, u ovom trenutku ne postoji jednostavniji, a precizniji i pouzdaniji podatak na osnovu kojeg se mogao odrediti uzorak.

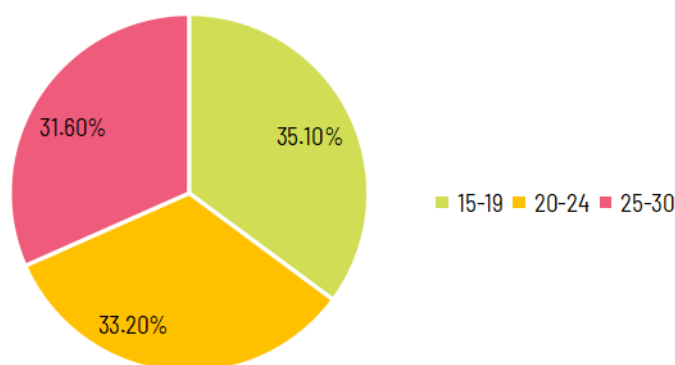
Važno je napomenuti da su statistički podaci za kantone i nivo FBiH preuzeti od Federalnog zavoda za statistiku (FZS), gdje je dostupna podjela prema petogodištima, odnosno obuhvata mlade od 15 do 29 godina, dok mlade osobe starosti 30 godina pripadaju petogodištu od 30 do 34 godine. Iz navedenih razloga, u ovoj analizi odabran je prikaz po petogodištima, uz napomenu da su mlade osobe u dobi od 30 godina uključene u kategoriju od 25 i više godina starosti (Tabela 2).

	UKUPNO STANOVN.	M	Ž	15-19	20-24	25-29	15-30	%	UKUPNO ISPITANIH	M	Ž
Hadžići	23.891	11.914	11.977	1.818	1.653	1.836	5.307	22,2	313	48,90%	51,10%
		49,86%	50,13%	34,26%	31,15%	34,60%					

Tabela 2. Demografske karakteristike populacije mladih u Hadžićima / Izvor: Federalni zavod za statistiku³

U realiziranom uzorku na terenu najveći broj osoba bio je iz grupe mladih starosti od 15 do 19 godina (35,1%). Mladih u dobi od 20 do 24 godine u uzorku bilo je 33,2%, dok je mladih od 25 do 30 godina 31,6%. Prema podacima iz Popisa 2013, u Hadžićima je 19,99% mladih živjelo u gradskim sredinama, a 80,01% u vangradskim sredinama. U našem realiziranom uzorku iz vangradskih sredina bilo je 78,6% mladih, a osim te karakteristike, uzorak je bio izbalansiran i po spolu i dobi. Naš uzorak je u što većoj mjeri nastojao oslikati populacijsko stanje mladih u Hadžićima.

Prikaz postotka mladih iz Hadžića po petogodištima

Grafik 1. Prikaz postotka mladih iz Hadžića po petogodištima / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

² Konačni rezultati Popisa 2013. objavljeni 1. 7. 2016. [Popis 2013 BiH](#)

³ Federalni zavod za statistiku, <https://fzs.ba/>

Tabela 3. Demografske karakteristike uzorka / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

	Broj ispitanika	Cijeli uzorak	Gradsko	Vangradsko
Spol	Muškarci	48,9%	50,7%	48,4%
	Žene	51,1%	49,3%	51,6%
Bračni status	Neudata/neoženjen, ne živi s partnerom	88,8%	21,6%	78,4%
	Razvedena/razveden	0,3%	100%	0%
	Udata/oženjen	8,3%	19,2%	80,8%
	Zajednički život. Nisu u braku, ali žive s partnerom	0,6%	50%	50%
	Ne želi odgovoriti	1,9%	0%	100%
Radni status	Nezaposlen	55,6%	17,2%	82,8%
	Povremeno zaposlen – freelancer	2,9%	22,2%	77,8%
	Pripravnik/stažist/specijalizant	1,9%	50%	50%
	Samozaposlen	2,6%	37,5%	62,5%
	Volonter	1,6%	0%	100%
	Zaposlen – puno radno vrijeme	30,7%	26%	74%
	Zaposlen na pola radnog vremena	4,8%	26,7%	73,3%
	Ne želi odgovoriti	0,3%	0%	100%
Broj članova u domaćinstvu	1	1,6%	60%	40%
	2	6,1%	21,1%	78,9%
	3	21,4%	26,9%	73,1%
	4	42,2%	18,9%	81,1%
	5	15,3%	12,5%	87,5%
	6+	13,4%	26,19%	73,8%

Nakon provedene ankete među mladima, analiza bračnog statusa pokazuje da je najviše neoženjenih/neudatih mladih osoba, odnosno 88,8%, dok je mladih koji su u braku 8,3%. Kad je u pitanju radni status, nezaposleno je više od polovine mladih, odnosno 55,6%. Prema vlastitoj izjavi i procjeni, skoro trećina mladih zaposlena je na puno radno vrijeme, odnosno 30,7%.

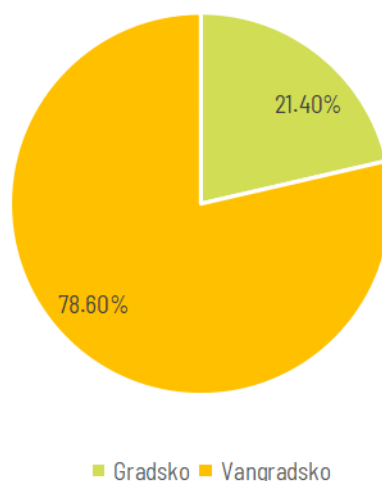
Podatak o nezaposlenosti mladih treba uzeti s rezervom jer je prikazani postotak (ne)zaposlenosti izračunat

na osnovu vlastite procjene mlade osobe da li ona sebe definira kao zaposlenu, nezaposlenu ili po nekoj drugoj ponuđenoj kategoriji.

Uzimajući u obzir dob ispitanika, druga istraživanja, postojanje rada „na crno“ i različite metodologije koje se koriste za istraživanje tržišta rada, vrlo teško se može odrediti precizna stopa nezaposlenosti mladih u nekoj lokalnoj zajednici. Ipak, nezaposlenost mladih i dalje se procjenjuje visokom u odnosu na radno aktivno stanovništvo.

Prema broju članova u domaćinstvu, najviše mladih u Hadžićima živi u četveročlanim domaćinstvima, odnosno 42,2%, dok je njih 21,4% u domaćinstvima s tri člana.

Prikaz postotka mladih po mjestu prebivališta

Grafik 2. Prikaz postotka mladih iz Hadžića po mjestu prebivališta / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

OBRAZOVANJE I NAUKA MLADIH

Obrazovanje

Prema podacima Zavoda za statistiku Federacije BiH (FZS), na području općine Hadžići djeluje osam osnovnih škola, od kojih su četiri centralne, kao i jedna srednjoškolska ustanova. S druge strane, u Hadžićima nema registrirana niti jedna visokoškolska ustanova.

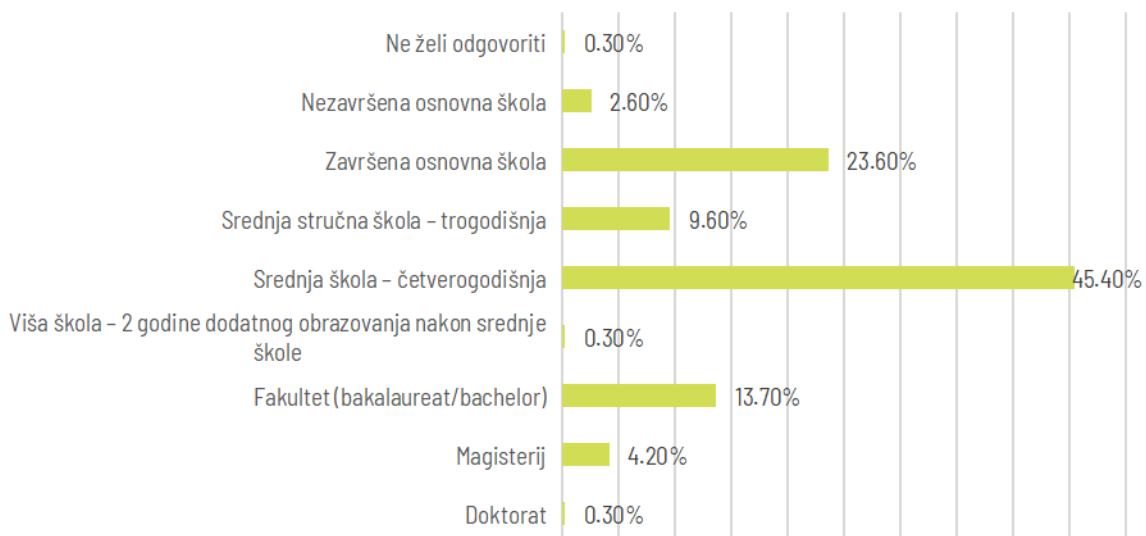
- Osnovna škola „Hadžići“
- Osnovna škola „6. mart“
- Osnovna škola „9. maj“
- Osnovna škola „Hilmi ef. Šarić“
- Srednjoškolski centar Hadžići

Kad je u pitanju srednjoškolsko obrazovanje, prema odgovorima anketiranih, četverogodišnju školu u Hadžićima završilo je 45,4% mladih, dok je trogodišnju završilo 9,6%. Dakle, ukupno 55% ispitanih ima srednjoškolsko obrazovanje.

Visoko i više obrazovanje ima 14% ispitanika, a najviše ih je s prvim stepenom visokog obrazovanja bachelor/ bakalaureat (13,7%). Magisterij je završilo 4,2% ispitanika, a od toga je 92,3% žena i to većinom iz vangradskih sredina (76,9%).

Osnovnu školu završilo je 23,6% mladih, s tim da u navedeni postotak ulaze i mladi koji pohađaju deveti razred osnovne škole i oni koji su još u procesu srednjoškolskog obrazovanja.

Za početak, recite koji je **NAJVIŠI STEPEN OBRAZOVANJA KOJI STE ZAVRŠILI**

Grafik 3. Obrazovanje mladih u Hadžićima / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Osnovno obrazovanje

Iako možda nije alarmantno kao u nekim drugim lokalnim zajednicama u BiH, i u Hadžićima je u proteklih šest godina, za šta postoje zvanični podaci, smanjen ukupan broj upisanih učenika u osnovnim školama. Isti trend je uočen i u Kantonu Sarajevo. Neki od uzroka se mogu tražiti u smanjenju nataliteta, ali i generalno u odlasku stanovništva iz BiH.

Tabela 4. Broj upisanih učenika u osnovnu školu / Izvor: Zavod za statistiku FBiH⁴

Školska godina	OSNOVNO OBRAZOVANJE				
		Broj škola	Broj upisanih učenika/ca		
			Ukupno	Djevojke/ djevojčice	1. razred (ukupno)
2017/2018.	Hadžići	7	2.309	1.123	296
	Sarajevski kanton	89	37.077	18.124	4.490
2018/2019.	Hadžići	7	2.107	1.043	233
	Sarajevski kanton	94	37.374	18.239	4.411
2019/2020.	Hadžići	8	2.185	1.083	248
	Sarajevski kanton	96	37.664	18.413	4.341
2020/2021.	Hadžići	8	2.179	1.043	232
	Sarajevski kanton	96	37.790	18.586	4.485
2021/2022.	Hadžići	8	2.126	1.062	217
	Sarajevski kanton	96	37.746	18.603	4.229
2022/2023.	Hadžići	8	2.086	1.054	197
	Sarajevski kanton	96	38.048	18.629	4.352

Od školske 2017/2018. godine, kada je bilo ukupno upisano 2.309 učenika, taj broj se u Hadžićima u školskoj 2022/2023. smanjio na 2.086 učenika, što je manje za 9,65%. U ovom periodu broj upisanih je padao svake godine, osim u školskoj 2019/2020. g., kada je broj upisanih učenika bio veći za 3,7% (2.185) u odnosu na

4 Federalni zavod za statistiku, [Obrazovanje – Federalni zavod za statistiku \(fzs.ba\)](https://fzs.ba)

prethodnu akademsku godinu. U Kantonu Sarajevo, s druge strane, bilo je oscilacija u broju upisanih učenika, ali ne prevelikih, tako da je 2017/2018. bilo 37.077 upisanih, a 2021/2022. taj broj iznosio je 37.746, što je više za 1,8%. Prema prvim podacima iz školske 2022/2023.⁵ koje je objavio Federalni zavod za statistiku, u Kantonu Sarajevo je bilo upisano 38.048 djece u osnovne škole.

S druge strane, kada je u pitanju upis djece u prvi razred osnovne škole, u Hadžićima se bilježi veći pad. Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, u školskoj 2017/2018. bilo je 296 prvaca, a u 2022/2023. upisano je 197 djece, odnosno manje za 33,44%. Ako se pogleda Kanton Sarajevo, u istom periodu broj učenika upisanih u prvi razred bio je manji za oko 3%. U tom kontekstu može se reći da je trend smanjenja broja učenika znatno izraženiji u Hadžićima u odnosu na kompletan Kanton Sarajevo.

Prema drugom izvoru, odnosno prema podacima koje posjeduje Služba za opću upravu, društvene djelatnosti i zajedničke poslove Općine Hadžići, u 2020. godini u osnovnu školu upisano je 236 prvaca, a ukupno je bilo 2.105 učenika. U 2021. bilo je 248 učenika upisanih u prvi razred, a ukupan broj je 2.176 osnovaca. Na kraju, prema istom izvoru, 2022. upisano je 217 učenika u prve razrede, a ukupno su u osnovnim školama bila 2.122 učenika.

Komparacije radi, Institut za razvoj mladih KULT je 2022. godine radio analizu položaja i potreba mladih Ilijaša, te je, prema podacima FZS-a, i u ovoj sarajevskoj općini zabilježen pad broja upisanih učenika u osnovnim školama. Broj upisanih učenika u pet centralnih osnovnih škola u Ilijašu u školskoj 2018/2019. godini bio je 2.111, u školskoj 2019/2020. taj broj je iznosio 2.065, dok je u školskoj 2020/2021. broj upisanih učenika bio 2.013. Pad broja upisanih učenika u osnovne škole od 2018. do 2020. iznosio je 4,6%.

Slično je i u Konjicu, koji ima približan broj mladih kao u Hadžićima (5.314), gdje je u školskoj 2019/2020. bilo 4,12% manje upisanih u osnovne škole u odnosu na prethodnu školsku godinu, prema podacima FZS-a, koje je Institut koristio u analizi položaja i potreba mladih⁶ ove općine u HNK.

Srednje obrazovanje

U Hadžićima postoji samo jedna srednjoškolska obrazovna ustanova, odnosno srednjoškolski centar s više smjerova koji sadržavaju trogodišnje i četverogodišnje programe obrazovanja za različita zanimanja.

Programi obrazovanja dostupni srednjoškolcima u Hadžićima su: Gimnazija (opći smjer – 4 godine), Mašinstvo i obrada metala (smjerovi: mašinski tehničar konstruktor na računaru – 4 godine; automehaničar – 3 godine; plinski i vodoinstalater – 3 godine; bravar – 3 godine), Građevinarstvo i geodezija (arhitektonski tehničar – 4 godine), Poljoprivreda i prerada hrane (prehrambeni tehničar – 4 godine), Ugostiteljstvo i turizam (ugostiteljski tehničar – 4 godine), Šumarstvo i obrada drveta (stolar – 3 godine), Tekstilstvo i kožarstvo (krojač – 3 godine), Frizerska škola (frizer/vlasuljar – 3 godine).

⁵ Federalni zavod za statistiku, [Obrazovanje - Federalni zavod za statistiku \(fzs.ba\)](https://fzs.ba)

⁶ Analiza rezultata položaja i potreba mladih grada Konjica [Analiza KONJIC.indd \(mladi.org\)](https://mladi.org)

Tabela 5. Broj upisanih učenika/ca u srednje škole u Hadžićima i KS / Izvor: Zavod za statistiku FBiH⁷

SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE					
Školska godina		Broj škola	Broj upisanih učenika/ca		
			Ukupno	Djevojke/ djevojčice	1. razred (ukupno)
2017/2018.	Hadžići	1	833	406	203
	Sarajevski kanton	39	15.926	7.961	4.013
2018/2019.	Hadžići	1	785	378	212
	Sarajevski kanton	39	15.162	7.558	3.980
2019/2020.	Hadžići	1	776	363	220
	Sarajevski kanton	40	14.733	7.301	3.869
2020/2021.	Hadžići	1	732	317	195
	Sarajevski kanton	40	14.750	7.358	3.921
2021/2022.	Hadžići	1	697	292	202
	Sarajevski kanton	41	14.679	7.326	3.957
2022/2023.	Hadžići	1	702	312	193
	Sarajevski kanton	41	14.770	7.450	3.996

Od školske 2017/2018. do 2022/2023. godine u Kantonu Sarajevo uglavnom opada ukupan broj učenika u srednjim školama, kao što je to slučaj i s osnovnim obrazovanjem. U KS u periodu od šest posljednjih godina ima 1.156 učenika manje, što je, izraženo u postocima, 7,2%. Samo je u školskoj 2020/2021. zabilježeno 17 učenika više u odnosu na prethodnu godinu.

Takav trend nije zaobišao ni općinu Hadžići. U 2017/2018. bila su ukupno 833 učenika, dok je u 2022/2023. taj broj iznosio 702 (manje za 15,72%). Kod broja upisanih učenika u prvi razred srednje škole u Hadžićima, u proteklih šest godina, manje je 4,9% učenika.

7 Federalni zavod za statistiku. [Obrazovanje – Federalni zavod za statistiku \(fzs.ba\)](https://fzs.ba)

Tabela 6. Ukupan broj upisanih učenika/ca prema vrsti škole / Izvor: Zavod za statistiku FBiH

SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE								
Školska godina	Broj upisanih učenika/ca prema vrsti škole							
		Ukupno	Djevojke/ djevojčice	Gimnazije	Umjetničke škole	Tehničke škole	Stručne/ strukovne škole	Vjerske škole
2017/2018.	Hadžići	833	406	166	0	375	292	0
	Sarajevski kanton	15.926	7.961	5.199	332	7.807	1.956	499
2018/2019.	Hadžići	785	378	138	0	333	314	0
	Sarajevski kanton	15.162	7.558	4.785	307	7.320	2.126	487
2019/2020.	Hadžići	776	363	115	0	341	320	0
	Sarajevski kanton	14.733	7.301	4.595	279	7.022	2.231	489
2020/2021.	Hadžići	732	317	83	0	301	348	0
	Sarajevski kanton	14.750	7.358	4.673	298	6.877	2.290	485
2021/2022.	Hadžići	697	292	82	0	282	333	0
	Sarajevski kanton	14.679	7.326	4.803	294	7.068	1.921	465
2022/2023.	Hadžići	702	312	76	0	287	339	0
	Sarajevski kanton	14.770	7.450	5.103	299	6.817	1.963	460

Kad je u pitanju vrsta srednje škole koju učenici u Hadžićima upisuju, primjetno je da opada interes za gimnazijom. Od 2017. do 2022. godine praktično se prepolovio broj učenika koji pohađaju gimnaziju, jer je u ovih šest godina 54,21% manje mladih koji idu u ovu školu. Manji je i broj učenika koji se odlučuju za tehničke smjerove u Hadžićima, tačnije u posljednjih šest godina je ukupno manje 23,46% učenika. Nasuprot tome, povećan je broj učenika u stručnim, odnosno strukovnim školama za oko 16%.

U Kantonu Sarajevo tokom proteklih godina nema prevelikih odstupanja kod broja učenika u gimnazijama, umjetničkoj i vjerskoj školi, dok je u strukovnim broj neznatno porastao u periodu 2017–2022. Međutim, u tehničkim školama je za ovaj period 990 učenika manje, odnosno 14,5%.

Na pitanje šta misle kako društvo gleda na tehničko i strukovno obrazovanje, 47,3% mladih je odgovorilo „donekle pozitivno“, a 20,4% smatra da društvo ima vrlo pozitivan stav spram strukovnih zanimanja. Da na ovu

vrstu obrazovanja društvo gleda donekle negativno smatra 25,2% ispitanika, a vrlo negativno 6,7%.

Skoro dvije trećine mladih iz Hadžića (65,2%) u anketi je odgovorilo da će neko ko je završio zanatsku/strukovnu ili tehničku školu imati veće šanse da se zaposli od onih koji su završili opće srednje ili visoko obrazovanje. Da vrsta završene škole ne pravi bitnu razliku kada je pronalazak posla u pitanju smatra 26,5% mladih, a da će teže pronaći posao oni koji su završili zanatsku/strukovnu školu smatra 6,7% njih.

Visoko obrazovanje

U Hadžićima ne postoji registrirana niti jedna visokoškolska ustanova, te mladi iz ove općine, ako žele dalje obrazovanje, studiraju u drugim bh. općinama. Prirodnim slijedom, mladi iz Hadžića najviše studiraju u Sarajevu, pošto je visokoškolsko obrazovanje u Kantonu Sarajevo skoncentrirano u glavnom bh. gradu.

Tabela 7. Studenti prema mjestu prebivališta / Izvor: Zavod za statistiku FBiH⁸

Kanton / lokalna zajednica	BROJ UPISANIH STUDENATA PREMA MJESTU PREBIVALIŠTA					
	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Kanton Sarajevo	15.076	17.589	17.438	18.072	17.470	16.855
Centar	2.629	3.067	3.058	3.114	2.992	2.762
Hadžići	586	677	699	731	703	657
Ilidža	2.134	2.545	2.577	2.870	2.808	2.789
Ilijaš	575	621	639	624	583	581
Novi Grad	3.897	4.545	4.592	4.763	4.496	4.569
Novo Sarajevo	2.783	3.304	3.115	3.163	3.239	2.951
Stari Grad	1.399	1.620	1.536	1.574	1.490	1.432
Trnovo	34	32	38	58	50	65
Vogošća	1.039	1.178	1.184	1.175	1.109	1.079

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, od 2017. pa do danas iz godine u godinu uglavnom raste broj studenata iz Hadžića. Naime, 2017. godine broj upisanih studenata iz Hadžića bio je 586, a 2022. bilo ih je 657 (više za 10,8%). Izuzetak je 2021. godina, kada je bilo 30 studenata manje u odnosu na 2020. godinu.

8 Federalni zavod za statistiku, [Obrazovanje – Federalni zavod za statistiku \(fzs.ba\)](https://fzs.ba)

Mladi su i u fokusnoj grupi govorili o visokom obrazovanju, te su neki izrazili želju i potrebu za otvaranjem takve ustanove i u njihovoj općini.

„Ako pogledamo našu susjednu općinu Ilidžu, a o tome se ne priča ovdje, zašto Hadžići ne bi postali univerzitetski grad? Zašto nijedan privatni fakultet, pa makar pridružnica, što imamo i u Vogošći, ne bi bio u Hadžićima? Govori se samo o osnovnim i srednjim školama, a obrazovanje mladih stupa na tom nekom akademskom nivou. Zato treba otvoriti takve mogućnosti i u Hadžićima. Mladi iz Hadžića satima moraju da idu do nekog univerziteta. Zašto nešto takvo ne bi bilo u Hadžićima, i tu temu ovdje niko nije otvorio.“

(Muško, Hadžići)

Stipendije

Općina Hadžići dodjeljuje stipendije učenicima i studentima iz svoje općine, i to nakon što putem Službe za opću upravu, društvene djelatnosti i zajedničke poslove provede konkursnu proceduru. Pravo učešća na konkursu, uz uvjet da se ne stipendiraju po drugom osnovu, imaju: učenici srednjih škola koji su na kraju prethodne školske godine imali prosjek ocjena od najmanje 4,00; studenti prve godine studijskog programa I ciklusa čiji je prosjek ocjena iz završnog razreda srednje škole najmanje 4,0 i studenti studijskog programa I i II ciklusa čiji je prosjek ocjena iz prethodne akademske godine najmanje 7,00.⁹

U školskoj/akademskoj 2022/2023. godini stipendiju su dobila 62 učenika srednjih škola i 71 student.¹⁰

Visina stipendije za srednjoškolce iznosi 70 KM, a za studente 150 KM. Isplata se vrši mjesečno unaprijed, u periodu trajanja školske/akademske godine, odnosno deset mjeseci.

Općina Hadžići je za stipendije u 2020. godini izdvojila 90.000 KM, a u 2021. taj iznos je bio 110.000 KM. U 2022. izdvojeno je 175.980 KM.

Prema podacima Općine, u 2023. za stipendije je predviđeno 180.000, uz 20.000 KM za sufinansiranje troškova III ciklusa studija i specijalizacije iz oblasti zdravstva.

Prema projekcijama budžeta za naredne dvije godine (2024. i 2025), za stipendije je planirano po 180.000 KM,¹¹ plus 20.000 KM za sufinansiranje troškova III ciklusa studija i specijalizacije iz oblasti zdravstva.

Osim toga, Općina Hadžići je u 2022. i 2023. nagradila svoje najuspješnije studente, odnosno one koji su dobili priznanja Zlatne i Srebrene značke Univerziteta u Sarajevu. Troje najboljih studenata u januaru 2023. dobilo je po 500 KM.¹²

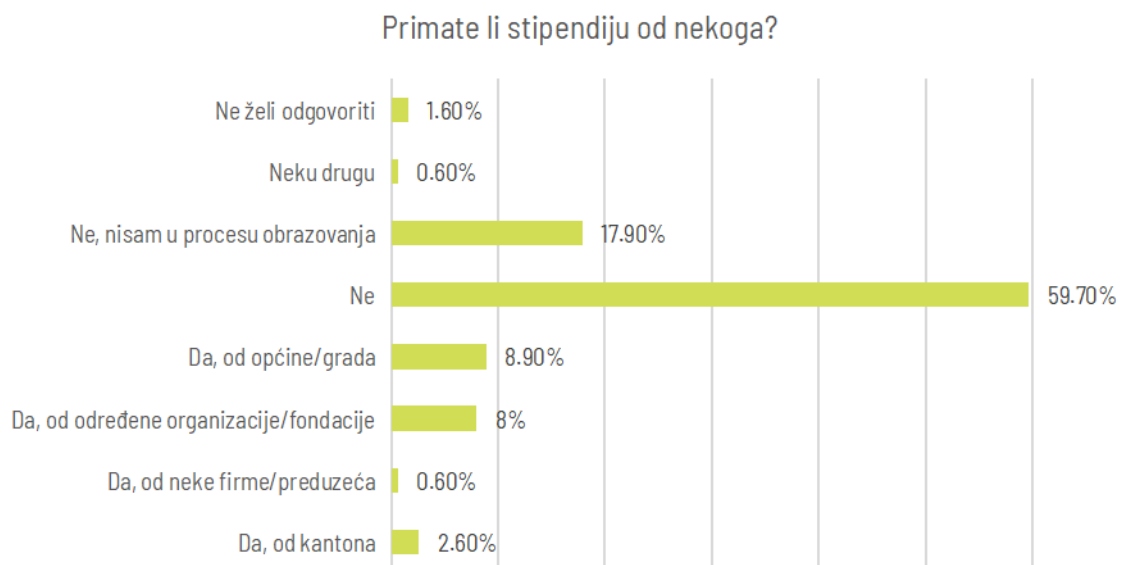
9 Konkurs za dodjelu stipendija Općine Hadžići, https://hadzici.ba/userfiles/file/Konkurs_stipendije_2022_2023.pdf

10 Web-stranica Općine Hadžići, [Odluka o dodjeli stipendija -2021-22 \(hadzici.ba\)](#)

11 Budžet Općine Hadžići, [Bosna i Hercegovina \(hadzici.ba\)](#)

12 Web-stranica Općine Hadžići, [Općina Hadžići \(hadzici.ba\)](#)

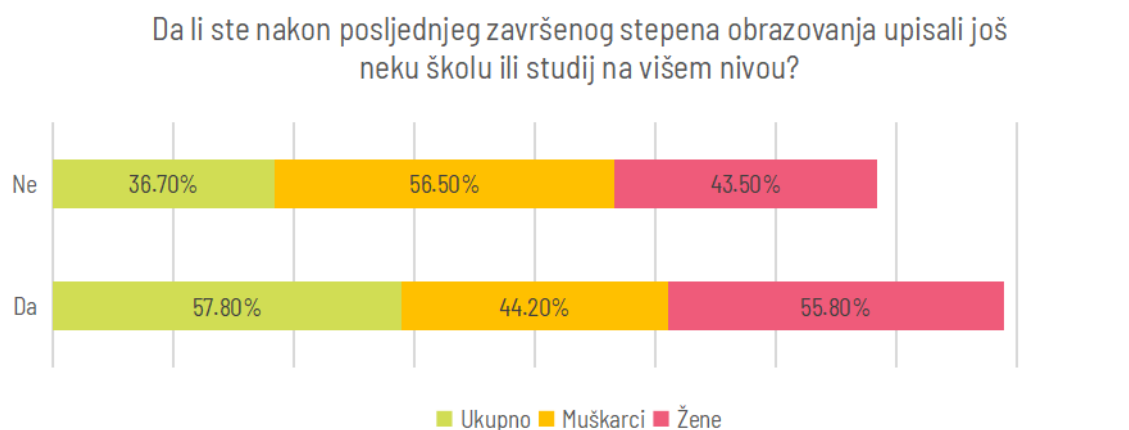
Od mladih koji su anketirani u sklopu istraživanja, 8,9% je kazalo da prima stipendiju od Općine. Od Kantona Sarajevo stipendiju prima 2,6% ispitanih, dok od određene organizacije stipendiju, prema njihovim tvrdnjama, prima 8% mladih. Nikakvu stipendiju ne prima 59,7% ispitanika.

Grafik 4. Stipendiranje mladih / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Razlog prestanka daljeg školovanja

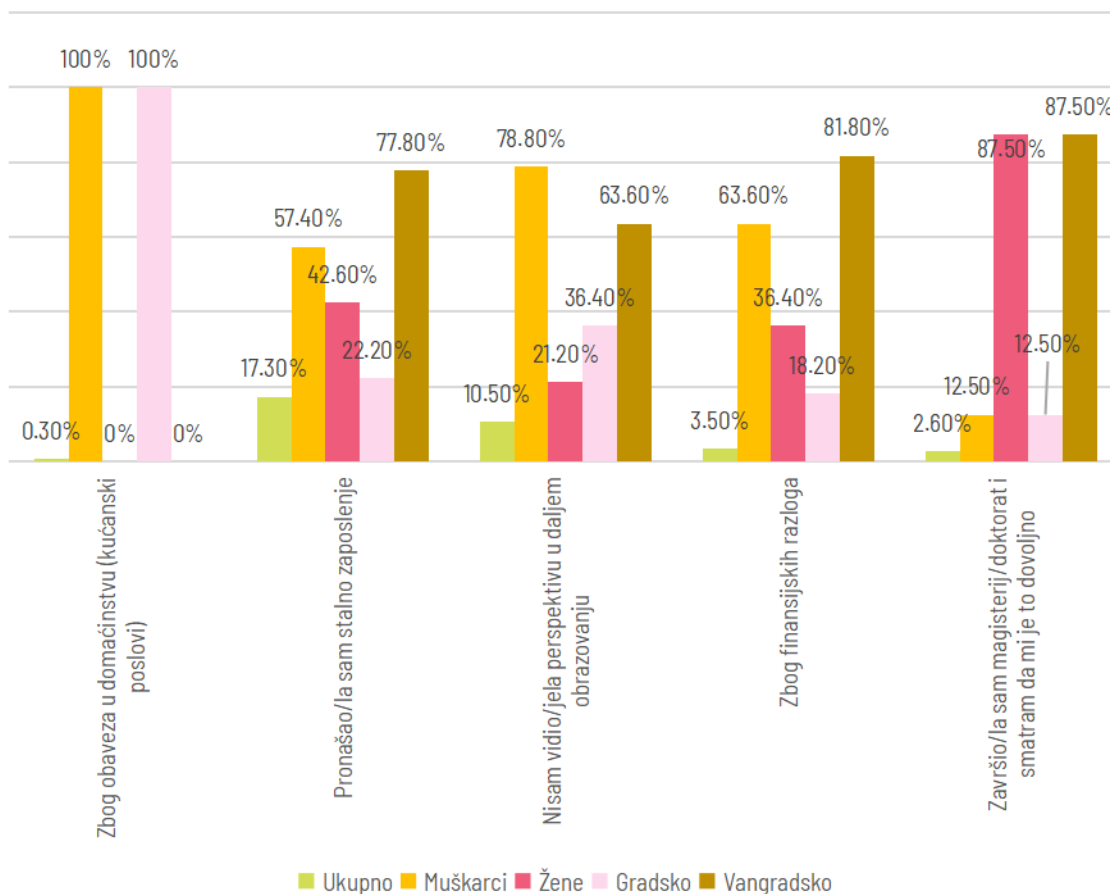
Nakon posljednjeg završenog stepena obrazovanja, 36,7% mladih u Hadžićima je izjavilo da nisu upisali još neku višu školu ili studij, dok spolna struktura pokazuje da je nešto više muškaraca koji ne nastavljaju obrazovanje (56,5%) u odnosu na žene (43,5%).

Grafik 5. Dalje obrazovanje mladih u Hadžićima / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Kada se govori o razlozima nenastavljanja daljeg obrazovanja, 17,3% mladih nije nastavilo obrazovanje jer su pronašli stalno zaposlenje, a da nisu vidjeli perspektivu u daljem obrazovanju odgovorilo je 10,5% njih. Treba imati u vidu da je zbog finansijskih razloga od daljeg obrazovanja odustalo 3,5% mladih.

Koji su razlozi zbog kojih niste nastavili školovanje?

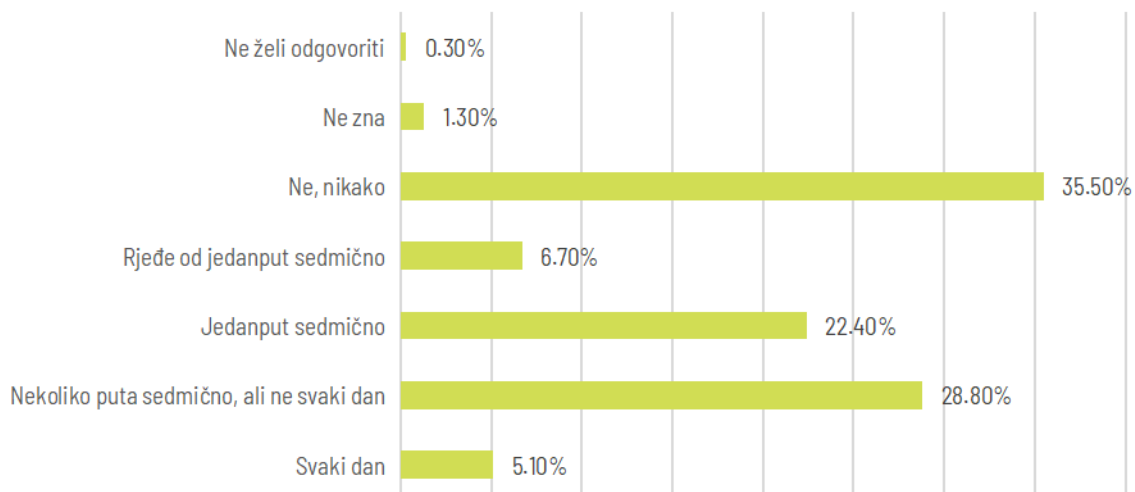
Grafik 6. Razlozi zbog kojih mladi nisu nastavili školovanje / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Praktična nastava

Praktična nastava važan je dio procesa obrazovanja učenika za bilo koje zanimanje, kako bi učenici teoretski dio koji uče tokom školovanja mogli primijeniti kasnije u radu.

Prema rezultatima anketiranja, 35,5% mladih nije nikako imalo praktičnu nastavu tokom redovnog školovanja, dok ju je rjeđe od jednom sedmično imalo njih 6,7%. Jednom sedmično praksu je imalo 22,4% mladih, a nekoliko puta sedmično praktičnu nastavu je pohađalo 28,8% ispitanika. Svaki dan praktičnu nastavu imalo je 5,1% ispitanika.

Da li ste i koliko često u okviru redovnog obrazovanja pohađali praktičnu nastavu?

Grafik 7. Praktična nastava / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Mladi su iznijeli svoje mišljenje o praktičnoj nastavi u školama u njihovoj lokalnoj zajednici, uglavnom pronalazeći neke zamjerke. Generalno mišljenje je da prakse nema dovoljno, te da učenici, iako imaju neki vid prakse, uglavnom steknu minimalna praktična znanja i vještine potrebne za tržište rada.

„Završio sam mašinsku tehničku školu ovdje. Naša praksa se zasnivala na tome da uđemo u jedan kabinet, koji je bukvalno preuređen od WC-a, a razred se morao podijeliti u dvije grupe da bismo mogli tu stati. I dvije godine smo tu turpijali neke predmete. Praksa je bila svedena na minimum. Od nas 24 u razredu, 6 nas je nastavilo obrazovanje na fakultetu, ostali su svi počeli da rade, da li u svojoj branši ili nešto drugo. Niko od njih nije imao nekog praktičnog iskustva. Jedino praktično iskustvo, da li to je bilo zbog ugovora škole i privatne firme Ećo Company, čak 15 ljudi iz mog razreda tu radi. Zadnja tri mjeseca škole su otišli u Ećo Company na praksu i počeli su raditi. Sada se može reći da su svi oni majstori svog zanata i tu se pokazalo koliko je ta praksa bitna. Spomenut ću i CNC mašine, koje imaju dvije u našoj školi. To su skupo plaćene mašine koje mi nikad nismo upalili. Kucamo mi programe i radimo sve što treba da se izradi neki predmet, kucaš i ideš samo na simulaciju toga. Ništa se nije proizvelo. Negdje trebaš sutra da odeš, da praviš naprimjer sto, ti si u školi radio samo simulaciju toga i nikad nisi upalio tu mašinu. I to je primjer koliko toga nedostaje, prakse, i ne znam zašto se praksa ne bi uključila od prvog razreda.“

(Muško, Hadžići)

„Ja sam bila u turističkoj školi i imala sam samo pozitivna iskustva. Mi smo, nažalost, ta generacija ‘korone’, pa smo išli dvije i po godine, ali godinu i po nismo imali nikakve aktivnosti.“

Zbog pandemije nismo imali ni ekskurziju, ali nema veze. U prvoj godini smo putovali, sjećam se da smo išli u Goražde i Travnik, i to je bilo dobro, da se konkretno nešto radi. I da direktno dođeš u kontakt, da vidiš kako ljudi rade. Dakle, praksu smo imali jednom sedmično i smatram da se to treba povećati, jer se najbitnije stvari nauče kroz praksu.“

(Žensko, Hadžići)

„Slažem se da mladi trebaju imati više prakse. Ali ja radim u hotelu i imamo ugovor sa Srednjoškolskim centrom, tako da nam dolaze učenici. Ono što mene najviše brine, a prošle su već tri generacije, učenici dođu na praksu, ali oni realno ne rade u struci. Oni uvijek rade 'lijeve' poslove. I tako će uvijek biti, u bilo koju firmu da dođete, ako je nešto na (nerazumljivo), neće vam dati da radite. Mislim da bi trebalo da se uđe u samu strukturu firme ili nešto, kada mladi ljudi dođu u firmu, da dobiju to iskustvo. Uvijek će te izbjegavati, evo recimo u slučaju hotela, da učenik bude kod gosta. Ako ima neko, bilo koji drugi zaposlenik, on će to uraditi. Jedino ako je baš 'short stuffing', onda mogu dobiti priliku. Ti mladi koji dođu uglavnom rade administrativne poslove. Kad sam bio na fakultetu, do 12 smo imali praksu, od 12 smo išli na fakultet. Radio sam u jednoj kompaniji praksu, radili smo 'case study', istraživao sam o tome, mislio sam da ću doći na neki sastanak, mene će neko nešto pitati ili ću barem imati priliku da čujem šta se priča na tim sastancima. Završio sam finansije i bankarstvo. Ja kad sam došao, dali su mi hrpu papira i rekli: 'Evo ti, ovo 'pečataj'. I to je u svakoj firmi tako. Meni je najveći problem, evo možemo dati mladima da rade tri dana praksu, ali nemaju tog nekog kontrolinga u firmama, da ih uposle i da im daju to praktično znanje. Ja bih volio da, kad mladi dođu na praksu, da nam škola pošalje njihov plan i program, ali tu se moraju uključiti veće instance. Firma mora imati inicijativu, možda nekom radniku dodatak na platu da radi s tom djecom. U realnom sektoru najmanje vremena imate da se bavite nečijom edukacijom. I ovako je opet dobro, jer učenici barem vide kako firma funkcionise, barem kad su u pitanju međuljudski odnosi.“

(Muško, Hadžići)

„Ja sam apsolvant na mašinskom fakultetu, a završio sam mašinsku školu, pa smatram da sam kompetentan da govorim o tome. Najveći problem je to što ćete se sa stvarnim stvarima sutra susresti. Mi možemo učiti, evo zna kolega, šta je automatizacija itd. Ali neće ti ljudi sutra da programiraju te mašine, nego će da upravljaju njima i kucaju na njima. To je taj problem koji nedostaje u praktičnom dijelu. Neko treba (učenicima) da pokaže: 'Evo, pritisneš ovdje tipku, mašina se upali, pritisneš tipku, ona ide lijevo, ide desno...“

(Muško, Hadžići)

Adekvatnost obrazovanja

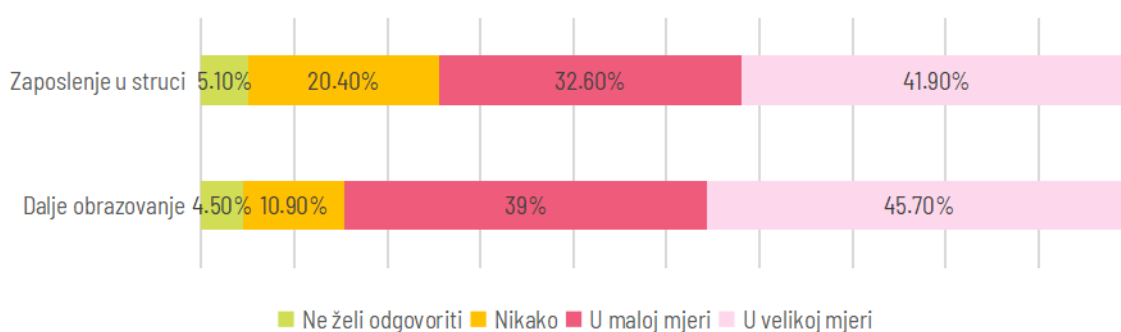
Znanje koje učenici i studenti steknu tokom školovanja trebalo bi da im pomogne u nastavku obrazovanja, ali i kasnijem pronalasku zaposlenja. Treba naglasiti i da obrazovanje nije u direktnoj nadležnosti lokalnih organa vlasti, ali i da lokalna zajednica na različite načine može utjecati na kvalitet obrazovanja i širinu ponude obrazovnih programa.

U Hadžićima 45,7% mladih smatra da im znanje stečeno tokom formalnog obrazovanja u velikoj mjeri pomaže za nastavak školovanja, dok 39% njih kaže da im pomaže u maloj mjeri. Da im znanje stečeno tokom školovanja nikako nije koristilo za nastavak obrazovanja, ističe 10,9% ispitanih. U ranijim istraživanjima koja je proveo Institut, u Bratuncu se 34,7% mladih izjasnilo da im je znanje stečeno tokom školovanja pomoglo za nastavak obrazovanja u velikoj mjeri, dok je 43,6% njih kazalo da im je pomoglo u maloj mjeri. U Konjicu 28,2% mladih smatra da im je znanje tokom školovanja pomoglo u velikoj mjeri, a da im je pomoglo u maloj mjeri ističe 39,3% mladih. Veliki postotak mladih koji su zadovoljni znanjem stečenim u formalnom obrazovanju zabilježen je tokom istraživanja u Ilijašu, gdje je 49% mladih reklo da im je ovo znanje pomoglo u velikoj mjeri za nastavak školovanja. Znanje tokom formalnog obrazovanja u maloj je mjeri pomoglo 36,4% mladih iz Ilijaša.

Kada se govori o zaposlenju, 41,9% mladih reklo je da im je prethodno stečeno znanje pomoglo u velikoj mjeri da se zaposle u struci, a 32,6% njih istaklo je da im je pomoglo, ali u maloj mjeri. Da nije imalo nikakvu korist od znanja stečenog tokom obrazovanja za zaposlenje u struci smatra 20,4% ispitanih.

Mladi ljudi ističu da zaposlenje zavisi i od vrste škole koju su završili, odnosno od potražnje za tim kadrom na tržištu.

U kojoj mjeri Vam obrazovanje koje ste završili ili trenutno pohađate pruža znanja i vještine potrebne za:

Grafik 8. Adekvatnost obrazovanja / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

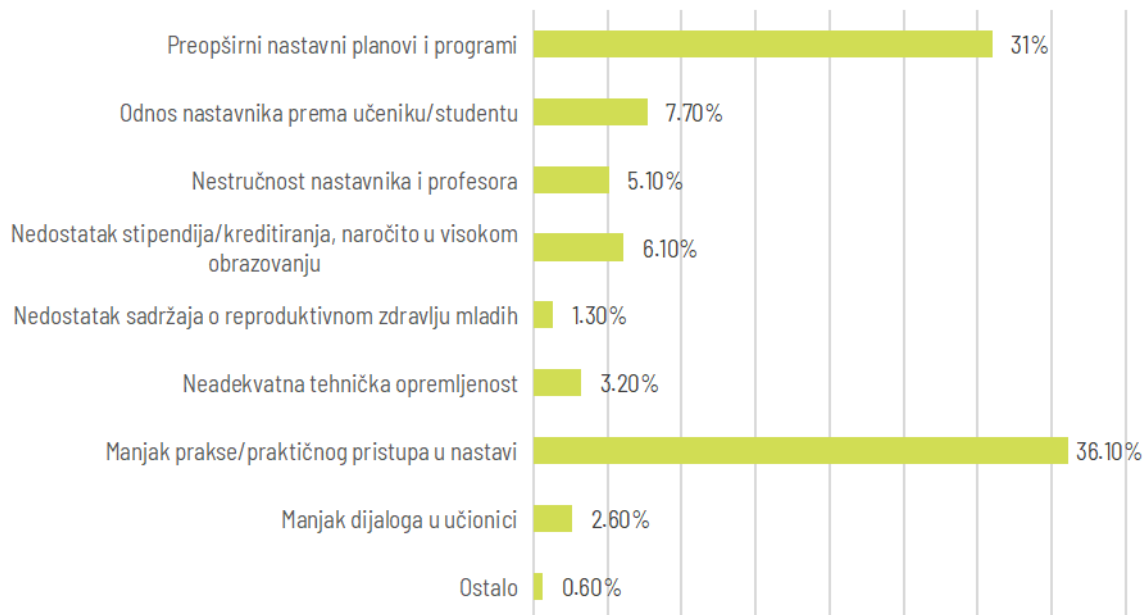
Mladi Hadžića smatraju da se mnoge stvari moraju izmijeniti u polju formalnog obrazovanja kako bi ono bilo kvalitetnije i pružalo adekvatno znanje, ali i učenje i unapređenje određenih vještina.

Kao jedan od najvećih nedostataka njih 36,1% istaklo je manjak prakse u nastavi, dok 31% kaže da su problem preopširni nastavni planovi i programi.

Nedostatak stipendiranja/kreditiranja, a posebno u visokom obrazovanju, problem je za 6,1% ispitanika. I odnos

nastavnika prema učenicima ili studentima je nešto što mladi u Hadžićima smatraju da treba promijeniti, a to misli 7,7% ispitanih. Nestručnost nastavnika ili profesora u školama problem je za 5,1% mladih.

Šta je od ponuđenog neophodno izmijeniti na polju formalnog obrazovanja?

Grafik 9. Potrebne izmjene u formalnom obrazovanju / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Mladi su u fokusnoj grupi govorili o tome kakvim oni smatraju formalno obrazovanje u Hadžićima.

„Ja bih govorio o reformi kompletnog obrazovanja, da krenemo od osnovnog obrazovanja i zašto ne bismo djecu počeli već tada usmjeravati u skladu s njihovim talentima? Primijeti se da određeno dijete ima afinitet ka muzičkom, sportu ili matematici, da se ne forsiraju predmeti koji njemu nisu bitni, jer je možda genije za određene oblasti, da ga usmjeravamo samo u tom aspektu u kojem je dobar. Zato je potrebna reforma, da se ugledamo na zemlje Skandinavije, gdje se mnogo bolji rezultati postižu. U anketama na ulici mi smo puno jači od prosječnog Amerikanca, gdje je koja država, koji je glavni grad... Još uvijek nam je taj pruski sistem koji smo mi naslijedili iz austrougarskog perioda, pa poslije u ex-Jugoslaviji. U ekonomskom smislu mislim da bismo došli do boljih rezultata od ovoga sada sistema u kojem mi o svemu znamo, ili o svačemu pomalo, a nismo baš ni u čemu specijalizirani.“

(Muško, Hadžići)

„Nedostatak je manjak praktičnog dijela u školama. Ja jesam pohađala gimnaziju, nema tu neke naročite prakse. Ali neka aktivnost bi se mogla uključiti.“

(Žensko, Hadžići)

„Mislim da nam nedostaju neke aktivnosti gdje ćemo djeci da podižemo svijest koliko je bitan mir. Imala sam priliku da učestvujem na radionici u jednoj organizaciji gdje se pričalo koliko je važan mir i koliko je potrebno da djeca imaju kome da se obrate. Svjesni smo da nam je TikTok i Instagram na dohvata ruke, ali djeca prolaze kroz nešto, iako imaju pedagoga. Ovako bi djeca mogla da shvate da imaju nekome da se obrate.“

(Žensko, Hadžići)

„Svaka škola ima pedagoga, ali djeca nisu slobodna da im se obrate. Tu nešto treba promijeniti.“

(Žensko, Hadžići)

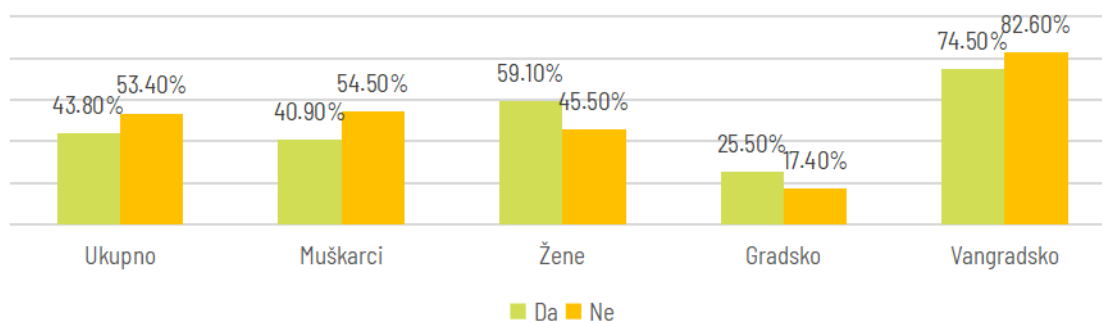
„Slažem se većinom s kolegama, ali mislim da se ne mora nužno promijeniti u srednjoj školi, već je dovoljno suplementirati srednju školu. Pričao sam nedavno s jednim momkom koji je završio mašinsku školu, pa nastavio raditi u struci i završavati mašinski fakultet. Prezadovoljan je profesorima, fali tog praktičnog dijela, koji bi se mogao suplementirati neformalnim obrazovanjem. Samo nam fali <neko> (da to pokrene), što je već kolega spomenuo.“

(Muško, Hadžići)

Neformalno obrazovanje

U Hadžićima 53,4% mladih nije pohađalo neki kurs ili edukaciju koji nisu u sklopu redovnog obrazovanja, dok je 43,8% ispitanih išlo na neku dodatnu edukaciju. Mladi koji su pohađali kurseve/edukacije najviše su učili strane jezike, od toga najčešće engleski, te se usavršavali u polju poznavanja IT vještina (programiranje). Na pitanje da li bi željeli pohađati neki kurs u budućnosti, 49,2% mladih je odgovorilo pozitivno, a spolna struktura onih koji bi željeli pohađati neformalno obrazovanje ili dodatne edukacije pokazuje da je više žena (59,7%) u odnosu na muškarce (40,3%). Neki vid neformalnog obrazovanja u budućnosti ne želi pohađati 26,8% mladih, a 21,4% ispitanika ne zna da li bi pohađali neki kurs.

Jeste li IKAD pohađali neki kurs ili bilo koji oblik obuke koji nije u programu redovnog obrazovanja?

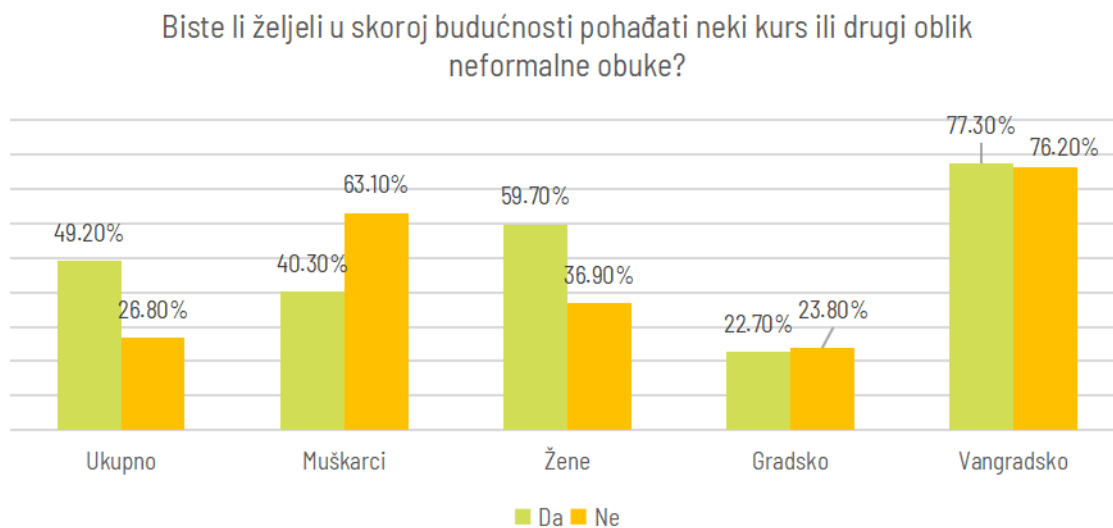

Grafik 10. Pohađanje kurseva / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Od ispitanih koji bi rado pohađali neki kurs, kao preferencijalne odgovore navode učenje engleskog i njemačkog jezika te stjecanje IT vještina.

Treba napomenuti da je Općina Hadžići, u sklopu prethodne strategije za mlade (2017–2020),¹³ krajem 2016. godine provela anketu među mladima ove lokalne zajednice. Upitnik je sadržavao 30 pitanja koja se tiču problema i potreba mladih, a na njega je odgovorilo 360 mladih osoba.

Tada je na pitanje koliko su zainteresirani da učestvuju u različitim oblicima neformalnog obrazovanja 23,61% ispitanika odgovorilo da su veoma zainteresirani, 39,72% da su zainteresirani, dok je neodlučnih bilo 15,83%. Ovi podaci su pokazatelj da su mladi i u prethodnom istraživanju iskazivali želju za pohađanjem neformalnog obrazovanja, samo im je neophodno pružiti priliku i mogućnosti za to.

Grafik 11. Pohađanje kursa u budućnosti / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Ako pogledamo druge lokalne zajednice u kojima je Institut za razvoj mladih KULT radio istraživanje položaja i potreba mladih, a koje imaju približan broj stanovnika kao Hadžići, može se primijetiti da Hadžići u poređenju, naprimjer, s Ilijašem, Konjicom ili Bratuncem imaju najveći postotak mladih koji su pohađali neku vrstu neformalnog obrazovanja. Tako je, prema rezultatima istraživanja, u Ilijašu 41,4% mladih koji su išli na neki kurs, u Konjicu je to 40,1%,¹⁴ dok je, recimo, u Bratuncu najmanje onih koji su imali neki vid neformalnog obrazovanja (26,1%)¹⁵.

¹³ Strategija za mlade općine Hadžići 2017–2020, [STRATEGIJA ZA MLADE OPĆINE HADŽIĆI ZA PERIOD 2017-2020.pdf](https://www.hadzici.ba/strategija-za-mlade-opcine-hadzici-za-period-2017-2020.pdf) (hadzici.ba)

¹⁴ Analiza rezultata položaja i potreba mladih u Konjicu, mladi.org/storage/2023/05/Analiza-rezultata-istrazivanja-polozaja-i-potreba-mladih-Grada-Konjic.pdf

¹⁵ Analiza rezultata položaja i potreba mladih u Bratuncu, [Analiza-polozaja-i-potreba-mladih-BRATUNAC.pdf](https://www.kult.ba/analiza-polozaja-i-potreba-mladih-bratunac.pdf)

Tabela 8. Neformalno obrazovanje mladih po općinama / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

MLADI KOJI SU POHAĐALI NEFORMALNO OBRAZOVANJE	
Hadžići	43,80%
Ilijaš	41,40%
Konjic	40,10%
Bratunac	26,10%

O prilikama za pohađanje kurseva govorilo se i na fokusnoj grupi. Mladi smatraju da bilo koji oblik neformalnog obrazovanja može pomoći u ličnom razvoju pojedinca, mada ističu i da mnogi u njihovoj lokalnoj zajednici ne znaju šta uopće znači neformalno obrazovanje, ali i da je siromašna ponuda za dodatnim edukacijama.

„Ja kad sam bio na UMiD-u, organizovao sam radionicu ‘Night school is cool’ i djeca su zaista bila zainteresovana. Za dan smo našli 10 učesnika koji su bili oduševljeni programom. Osim toga, unazad godinu dana nisam vidio da je išta drugo bilo. Ali, iskreno, dok sam išao u srednju školu, nisam znao da postoji neformalno obrazovanje. Mislio sam da samo postoje neki kursevi koje platiš i završiš i to je to. Vjerujem da se to sad promijenilo u doba digitalizacije, ali dostupnost, odnosno reklamiranost ovakvih programa ne postoji.“

(Muško, Hadžići)

„2018. godine imali smo ljetnu školu turskog jezika i to je bilo fenomenalno iskustvo. Svi smo imali četiri predmeta, a neki od njih bili su kurs turskog i radionica kaligrafije. Kad smo sve to završili, mislim da je pet djevojaka otišlo u Tursku. Meni je to bilo super iskustvo i mislim da se može to nešto organizovati.“

(Žensko, Hadžići)

ZAPOŠLJAVANJE I SAMOZAPOŠLJAVANJE MLADIH

Statistike o stopama nezaposlenosti stanovništva dosta su neprecizne zbog postojanja velikog broja kontroliranih i nekontroliranih varijabli značajnih za precizno određivanje stope nezaposlenosti. S jedne strane, u nezaposlene osobe ne ubraja se stanovništvo koje ne radi, ali koje po osnovu nekih drugih kategorija ne spada u nezaposleno (penzioneri, osobe nesposobne za rad, učenici i slično), općenito, stanovništvo koje se vodi kao radno neaktivno.

Zvanične statistike vode se brojem osoba prijavljenih na biroe za zapošljavanje, pri čemu je nepoznat broj osoba koje su nezaposlene, ali isto tako i neprijavljene na zvanične zavode za evidenciju nezaposlenosti.

Kako je 2023. godine objavio Federalni zavod za statistiku u biltenu „Kanton Sarajevo u brojkama“, prema stanju do 31. decembra 2022. godine u Hadžićima je bilo registrirano 487 obrta.¹⁶ U budžetu za 2023. za podršku obrtima i preduzetništvu planirano je izdvajanje 100.000 KM.¹⁷

Prema zvaničnim dostupnim podacima, od 2017. do 2022. u Hadžićima je svake godine rastao broj zaposlenih osoba. Naime, 2017. godine u ovoj općini bilo je 4.384 zaposlenih, a taj broj 2022. godine iznosio je 5.336, što je više za 21,7%. U Hadžićima ni u vrijeme pandemije COVID-19 (2020) nije zabilježen pad zaposlenih u odnosu na 2019. godinu, kao što je to bio slučaj u Kantonu Sarajevo, u kojem je u 2020. bilo 150.451 zaposleno, što je za 1,27% manje u odnosu na prethodnu godinu (152.394). Manji broj zaposlenih u tom periodu bio je i u sarajevskim općinama Centar (manje za 1,63% zaposlenih), Ilidža (2,04%), Ilijaš (9,18%) i Stari Grad (7,94%).

Tabela 9. Zaposlenost u Kantonu Sarajevo po općinama / Izvor: Zavod za statistiku FBiH¹⁸

Kanton / lokalna zajednica	PROSJEČAN BROJ ZAPOSLENIH					
	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Kanton Sarajevo	144.223	147.848	152.394	150.451	152.576	156.488
Centar	44.399	44.668	45.591	44.847	44.443	45.312
Hadžići	4.384	4.777	4.913	5.026	5.246	5.336
Ilidža	21.726	22.943	24.095	23.602	24.216	25.295
Ilijaš	4.031	4.335	4.300	3.905	4.072	4.254

16 Federalni zavod za statistiku, <https://fzs.ba/wp-content/uploads/2023/07/Kanton-Sarajevo-u-brojkama.pdf>

17 Budžet Općine Hadžići, https://www.hadzici.ba/userfiles/file/Budzet_Opcine_Hadzici_2023.pdf

18 Federalni zavod za statistiku (podaci dostavljeni na zahtjev).

Novi Grad	27.533	28.379	29.501	29.853	30.616	30.838
Novo Sarajevo	25.493	25.759	26.513	26.597	27.536	28.448
Stari Grad	10.997	11.209	11.247	10.353	10.047	10.436
Trnovo	291	293	290	302	325	381
Vogošća	5.369	5.485	5.944	5.966	6.075	6.188

Prema podacima Zavoda za statistiku FBiH, prosječna neto plata u Hadžićima, ali i ostalim općinama Kantona Sarajevo, uglavnom bilježi rast u posljednjih šest godina (2017-2022). U Kantonu Sarajevo prosječna plata 2022. g. bila je 32% viša u odnosu na 2017, dok je u Hadžićima zabilježeno povećanje za oko 34%.

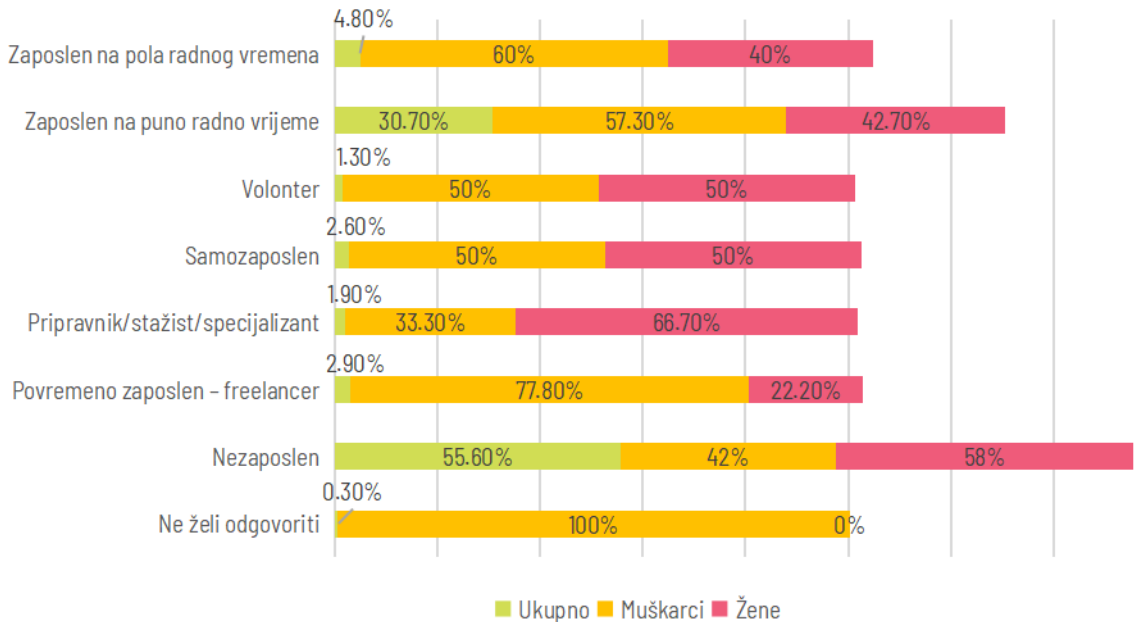
Tabela 10. Prosječna plata u Kantonu Sarajevo po općinama / Izvor: Zavod za statistiku FBiH

Kanton/ lokalna zajednica	PROSJEČNA NETO PLATA (U KM)					
	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Kanton Sarajevo	1.053	1.096	1.153	1.179	1.251	1.390
Centar	1.217	1.274	1.365	1.381	1.456	1.590
Hadžići	845	878	908	952	1.031	1.133
Ilidža	876	914	960	962	1.038	1.182
Ilijaš	661	682	703	730	760	868
Novi Grad	917	969	996	1.012	1.069	1.231
Novo Sarajevo	1.176	1.224	1.290	1.324	1.397	1.520
Stari Grad	1.041	1.050	1.143	1.215	1.309	1.479
Trnovo	776	949	1.010	1.018	1.088	1.205
Vogošća	788	823	822	880	959	1.101

Prema rezultatima provedene ankete, nezaposleno je više od polovine mladih u Hadžićima, odnosno 55,6%. Ako se gleda spolna struktura, među nezaposlenim je 58% osoba ženskog spola i 42% osoba muškog spola.

Zaposlenih na puno radno vrijeme je 30,7%, od toga je 57,3% muškaraca i 42,7% žena, dok je 74% mladih iz vangradskog područja. Mladih koji rade pola radnog vremena ima 4,8%, samozaposlenih je 2,6%, a pripravnika/specijalizanata ima 1,9%.

Koja od sljedećih kategorija najbolje opisuje Vašu situaciju TOKOM PROŠLE SEMICE kada je u pitanju formalni radni status? Jeste li bili zaposleni na puno radno vrijeme, pola radnog vremena, nezaposleni ili nešto drugo?

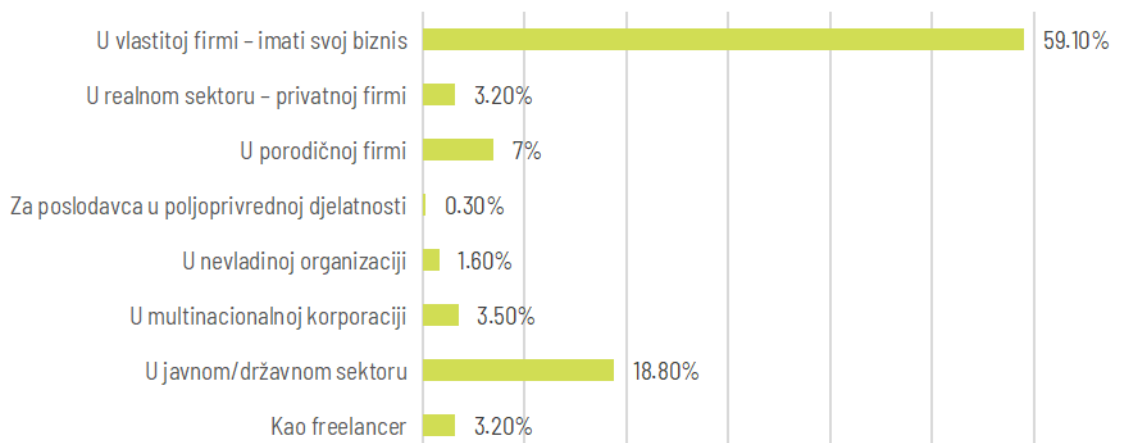

Grafik 12. Radni status / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Na pitanje da li rade posao u struci za koju su se školovali, zaposleni mladi su odgovorili da njih 21,26% radi posao za koji su se obrazovali, 46,5% ne radi u struci, dok 10,34% kaže da djelimično radi u struci.

Da je najbolje imati vlastiti biznis smatra 59,1% mladih Hadžića, dok 18,8% kaže da je najbolje raditi u javnom, odnosno državnom sektoru. Porodična firma je najbolji izbor za 7% ispitanika, internacionalna korporacija za njih 3,5%, dok je realni sektor odabralo 3,2% mladih.

Prema Vašem mišljenju, gdje je najbolje raditi?

Grafik 13. Gdje bi mladi najviše voljeli raditi / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Tokom razgovora u fokusnoj grupi kao najpovoljnijeg poslodavca u njihovoj općini istakli su M Gallery (Tarčin Forest Resort), kao i kompaniju „Coca Cola“. Kao glavni adut kod spomenutih najpoželjnijih poslodavaca, osim primanja, jeste korektno ophođenje prema radnicima. Jedan od učesnika fokusne grupe je rekao da je najbolji pokazatelj odnosa Tarčin Resorta prema radnicima taj da su to dugogodišnji uposlenici i da od njih niko i ne pokušava da aplicira na neko drugo radno mjesto.

O tome gdje bi mladi najradije radili, da li je to javni, realni sektor, njihovi odgovori bili su sljedeći:

„Kod nas je još uvijek percepcija takva da je javni sektor ispred privatnog, po svemu, tako da je svima nama javni sektor broj jedan. Tu je sigurnost, pa radnička prava, isplate, što je najvažnije. Ništa nema kašnjenja, zatim slobodni dani, sve je to dosta povoljnije nego u privatnom sektoru. U privatnom sektoru je, recimo, nedjelja radna jer tad ostvaruju najveće prihode, što je razumljivo.“

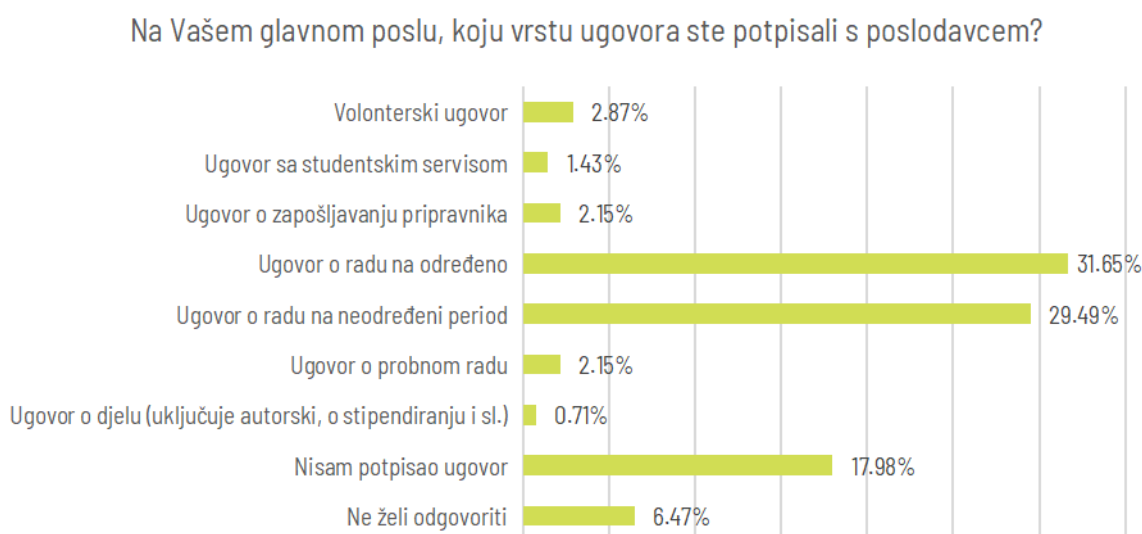
(Muško, Hadžići)

„Ja, recimo, ne bih radije radio u javnom sektoru nego u privatnom. Vršio sam komparaciju. Recimo, asistent na fakultetu ima manju platu nego neki početnik inženjer u nekoj privatnoj firmi. To govorim za svoju struku konkretno, automobilsku industriju. Evo otvara se novo postrojenje u Bijeljini, Tesla otvara svoju proizvodnju u BiH, ti sada, naprimjer, kao najbolji student da radiš kao asistent na fakultetu, i to dosta godina dok ne stekneš zvanje profesora, opet ne možeš nikad dostići platu nekog početnika inženjera.“

(Muško, Hadžići)

Vrsta ugovora koji zaposleni mladi imaju

Kad su u pitanju ugovori o radu koje zaposleni mladi u Hadžićima imaju potpisane, najviše ih ima ugovor na određeno (31,65%). U tom segmentu prevladavaju muškarci, kojih je 61,4%.

Grafik 14. Vrsta ugovora / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Na neodređeno ugovor ima 29,4% ispitanika, od toga je 53,7% muškaraca, dok nikakav ugovor sa svojim poslodavcem, prema rezultatima ankete, nije potpisalo 17,98% mladih (60% muškaraca), od čega je 68% iz vangradskih sredina.

Većina zaposlenih mladih iz Hadžića prima platu redovno, bez zakašnjenja, te je na ovo pitanje potvrđan odgovor dalo 89,9% ispitanih. Od toga je 56,8% muškaraca i 43,2% žena. S druge strane, mladih koji primaju platu sa zakašnjenjem do mjesec dana od dogovorenog ili predviđenog roka ima 2,87%. Isti postotak je i mladih koji ne primaju nikakvu naknadu za svoj rad.

U fokusnoj grupi mladi su govorili o radu „na crno“, odnosno da li bi pristali raditi bez prijave kod poslodavca i kakva su njihova iskustva po ovom pitanju.

„Svako od nas će sada reći da ne bi radio na crno, ali zaista zavisi od situacije u kojoj se trenutno nalaziš.“

(Muško, Hadžići)

„Ja nema gdje nisam imao iskustva rada na crno, a u pitanju su bili slobodni studentski dani kada radiš na crno da zaradiš neki džeparac. Niko te neće primiti na mjesec dana, a svakako kao redovni student ne možeš biti pod ugovorom.“

(Muško, Hadžići)

„Imao sam dosta slučajeva koji su mi se javili, može li se početi raditi ali da se ne osigura. Većinom su to studenti, upisao neko fakultet, pa ima dva mjeseca slobodno. Ali generalno, danas je situacija bila puno bolja nego što je prije bila. Više je bilo firmi koje su davale pola plate u kešu, pola na banku. Ne kažem da i danas toga nema, ali je dosta manje. I baš mi je bilo smiješno, prije se svi borili da su osigurani, a danas se bore da im se to ne uplaćuje. Situacija je generalno bolja, manje je ljudi da rade na crno. A ja lično, radio bih na crno za dobru platu.“

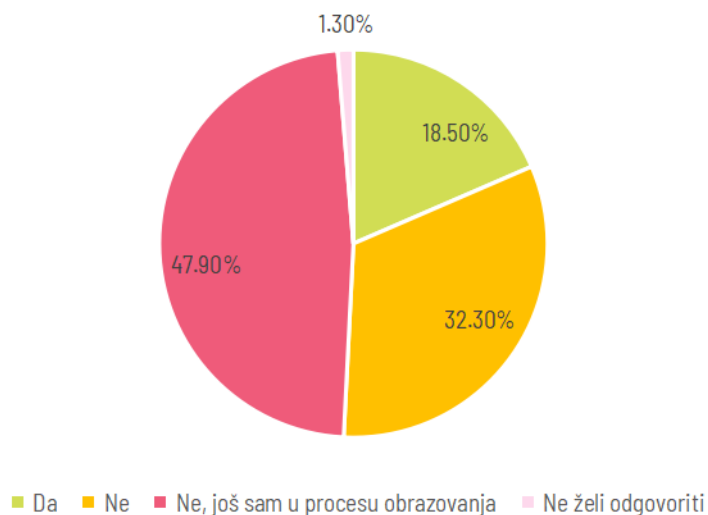
(Muško, Hadžići)

Razlog nezaposlenosti

Najveći postotak nezaposlenih mladih koji su učestvovali u anketi u procesu je školovanja, a on iznosi 89%. Mladih iz Hadžića koji žele da rade i aktivno traže posao, ali ne mogu da se zaposle, ima 2,29%. Mladih koji žele raditi, ali ne traže posao baš aktivno ima 2,87%.

Nezavisno od toga da li su zaposleni ili ne, 32,3% mladih kaže da nije registrirano na birou za zapošljavanje. S druge strane, na birou je prijavljeno 18,5% ispitanika. Mladih koji su i dalje u procesu obrazovanja, te se iz tog razloga nisu registrirali na biro, ima 47,9%.

Nezavisno od toga da li ste zaposleni ili ne, jeste li registrirani na birou za zapošljavanje?

Grafik 15. Registrirani mladi na birou za zapošljavanje / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Kad je u pitanju mobilnost mladih iz Hadžića, 81,2% ih je odgovorilo da nikada nisu radili van svoje općine. Izvan Hadžića ih je radilo 10,5%, a onih koji su radili izvan općine, ali ne duže od godinu ima 7% (od toga 77,3% muškaraca).

U odgovorima koje su zaposleni mladi dali u anketi za potrebe prethodne strategije za mlade u Hadžićima,¹⁹ koja je provedena krajem 2016. godine, na prvo zaposlenje je 28,33% mladih čekalo do godinu dana. Prema tadašnjim rezultatima, više od dvije godine na prvo zaposlenje je čekalo 18,05% mladih.

U fokusnoj grupi mladi Hadžića diskutirali su o tome ima li dovoljno prilika za posao u njihovoj općini, posebno za prvo zaposlenje. Mišljenja su bila podijeljena.

„Mene što je mučilo kad sam se vratio ovamo nakon završenog mastera je pronalazak prvog posla. Da nije bilo udruženja ASUS, vjerujem da bi mi bio još teži problem. Gotovo da ne postoji neki pripravnički program, pošto nisam neki stručni smjer, nego sam magistar evropske diplomatije i ovdje nema ništa za mene. Tako da sam našao neko dodatno zanimanje, postao sam projekt menadžer, ali generalno i u drugim poljima ovdje fali mogućnost prvog zaposlenja. Pripravnički rad u Hadžićima gotovo da ne postoji.“

(Muško, Hadžići)

„S obzirom na to da sam radila ankete, a i generalno s ljudima pričala, ima prilike da se zaposle, ali većina traži iskustvo. Ja, hvala Bogu, studiram, tako da još uvijek ne tražim posao, ali svi

traže minimalno šest mjeseci iskustva. A kako ćeš dobiti iskustvo ako ga nemaš gdje dobiti, jer svi zapošljavaju s iskustvom.“

(Žensko, Hadžići)

„Ja imam drugačiju perspektivu, odnosno perspektivu poslodavca. Ovo je možda bio slučaj prije dvije godine. Sada, vjerujte, hajde da pogledamo svi istini u oči, ko danas ne radi? Samo onaj ko neće. Tačka. Traže se radnici. Nije sporno da su prošla vremena malih plata, jer radnici i trebaju da budu plaćeni. Ima i taj neki problem da kad mi završimo fakultet, hoćemo svi da budemo direktori. A to ne može. Mora vas udariti ta surova realnost, moramo se popeti uz tu ljestvicu. Ljudi, konobar ima 1.200 KM platu. U svakom slučaju, mislim da postoji prilika u Hadžićima da se neko zaposli i dobije iskustvo. Ne bih ulazio u to koliko mi mislimo da vrijedimo i koliko bismo trebali da budemo plaćeni.“

(Muško, Hadžići)

„Ja se ne bih složio da ne radi ko neće. Neko neće da radi jer je mala plata. Nisu to više ona vremena gdje se kaže: 'Mogu naći takvih ko ti koliko hoćeš.' Prošla su ta vremena. Počeli smo uvoziti radnike ko Hrvatska. Njima se isplati raditi ovdje za takvu platu.“

(Muško, Hadžići)

„Zašto se školujemo toliko da bismo radili za neku mizernu platu, ako možemo u stranim državama ostvariti veću platu?“

(Žensko, Hadžići)

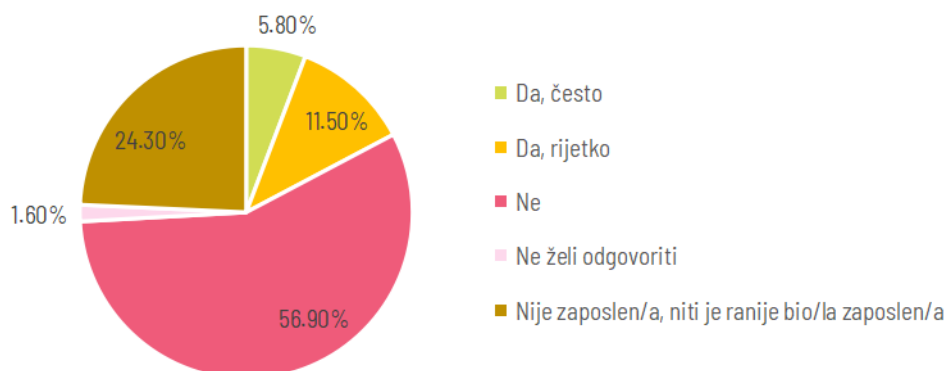
„Hadžići su poznati kao industrijska zona. Šta je nama najveći problem? Fali nam malo jačih firmi i kompanija. Imamo dosta sitnih firmi, minibiznisa, gdje mu ne treba neko da ga dodatno plaća i nemaš priliku da nešto naučiš. Ja kao budući inženjer mašinstva, smjer motori i vozila, gdje ja mogu da radim? Jedino da negdje autodijelove prodajem. Meni je najbliže da odem da radim u Rajlovac, gdje smo nedavno imali posjetu jednoj firmi kao studenti. Sada na to ne možemo utjecati, ali nadam se da ćemo u budućnosti biti primamljivi nekim većim kompanijama. Recimo, 'Remont' Hadžići prima samo inženjere odbrambene tehnologije, jer proizvode oružje i municiju. Ja sa svojim smjerom ne mogu tu raditi.“

(Muško, Hadžići)

Diskriminacija i zlostavljanje na radnom mjestu

Od mladih osoba koje su bile u nekoj vrsti radnog odnosa u Hadžićima, 56,9% ih nije bilo svjedokom zlostavljanja na radnom mjestu. Mladih osoba koje su često svjedočile zlostavljanju ima 5,8%, dok je onih koji su tome rijetko svjedočili 11,5%.

Jeste li, kroz radno iskustvo, bili svjedok nekog oblika zlostavljanja na poslu usmjerenog na Vas ili Vaše kolege? Razmislite o situacijama pretjeranih zahtjeva i pritiska na radnike, te zlostavljanja na radnom mjestu.

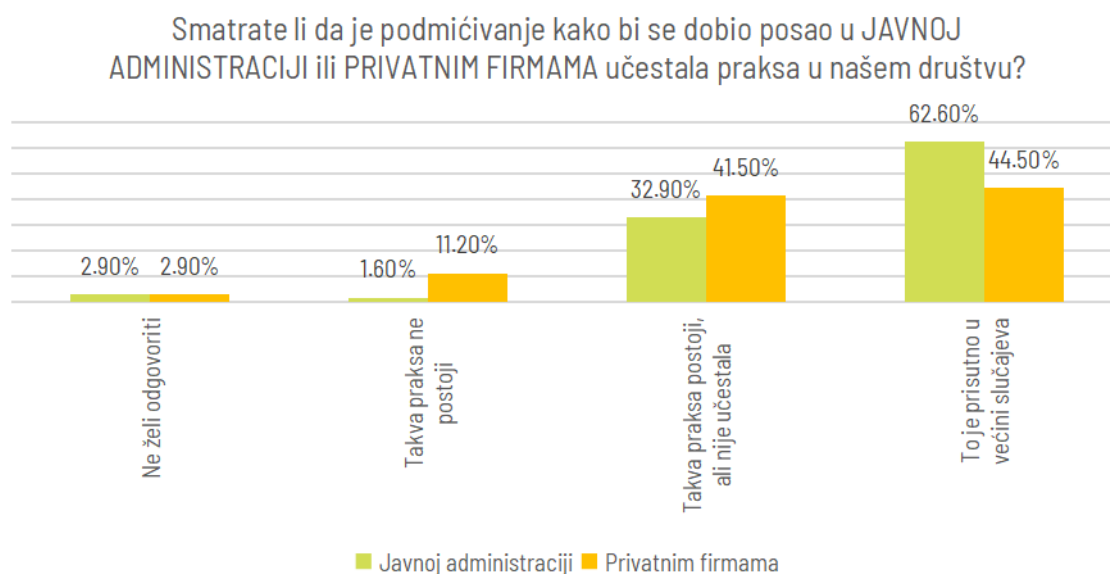

Grafik 16. Zlostavljanje na poslu / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Percepcija mita i korupcije pri zapošljavanju

Korupciji prilikom zapošljavanja, prema rezultatima anketiranja, direktno je svjedočilo 3,5% mladih u Hadžićima. Osoba koje su čule da su se određena radna mjesta kupovala ima 49,2%. Na kraju, 46% mladih istaklo je da nikada nisu bili svjedoci, niti su čuli za kupovinu radnih mjesta.

Prema mišljenju 62,6% mladih u Hadžićima, podmićivanje da bi se dobio posao u javnoj administraciji je učestala praksa u većini slučajeva. Osim toga, 32,9% ispitanih mladih smatra da takva praksa postoji, ali da nije učestala. Da takva praksa ne postoji, smatra 1,6% mladih u Hadžićima.

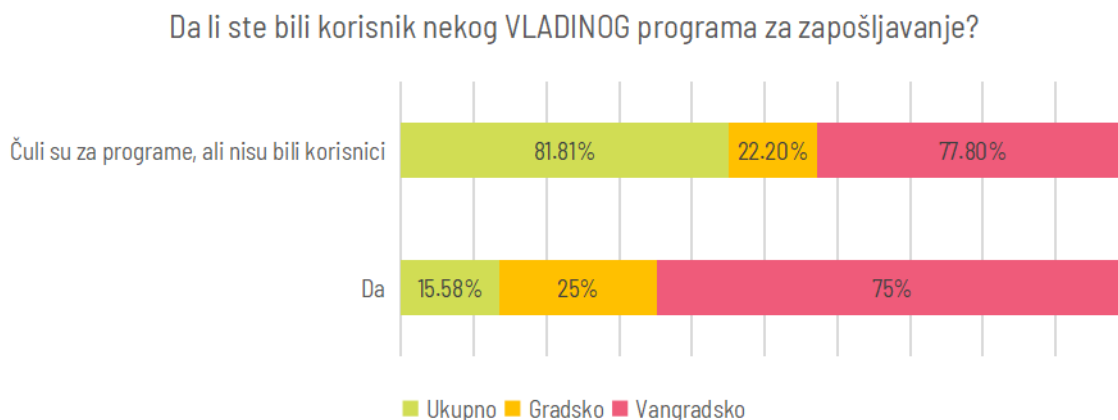
Grafik 17. Kupovina posla / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Što se tiče dobivanja posla u privatnim firmama podmićivanjem, 41,5% mladih smatra da takva praksa postoji, ali da nije učestala. Da takva praksa postoji u većini slučajeva, mišljenja je 44,4% ispitanih. Za 11,2% mladih podmićivanje da bi se dobio posao u privatnoj kompaniji ne postoji.

Vladini programi zapošljavanja

U Hadžićima 74,1% mladih nikada nije čulo za neki vladin program zapošljavanja te samim tim nisu ni bili korisnici takvih programa. Od ukupnog broja ispitanih, njih 24,6% je odgovorilo da jesu čuli za neki od programa zapošljavanja koje podržava lokalna zajednica.

Mladih koji su čuli za neki program zapošljavanja, ali nisu bili njegovi korisnici ima 81,8%, a 15,58% mladih su bili korisnici vladinog programa za zapošljavanje.

Grafik 18. Vladini programi zapošljavanja / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Općina Hadžići inače već više godina raspisuje Javni poziv za stručno osposobljavanje²⁰ mladih sa visokom stručnom spremom bez radnog iskustva. Radi se o volonterskom radu koji traje godinu dana, a mladi volonteri dobiju naknadu 35% od najniže plate u Federaciji BiH koja je utvrđena za visoku stručnu spremu. Nakon posljednjeg javnog poziva, u maju 2023. g., u Hadžićima je primljeno 12 volontera koji će u narednom periodu stjecati svoja prva radna iskustva.²¹ Iznos koji je u budžetu Općine Hadžići izdvojen za ovu namjenu je 130.000 KM, a projekcije u budžetu za 2024. i 2025. koji se navode kao izdaci za volonterski rad su po 124.000 KM.²²

Svoje impresije, nakon što je započeo svoj volonterski rad u Općini Hadžići, iznio je i jedan od učesnika fokusne grupe.

20 Javni poziv za stručno osposobljavanje, [Općina Hadžići \(hadzici.ba\)](https://www.hadzici.ba)

21 Nova grupa volontera koja je počela rad u Općini Hadžići, [Općina Hadžići \(hadzici.ba\)](https://www.hadzici.ba)

22 Budžet Općine Hadžići za 2023, https://www.hadzici.ba/userfiles/file/Budzet_Opcine_Hadzici_2023.pdf

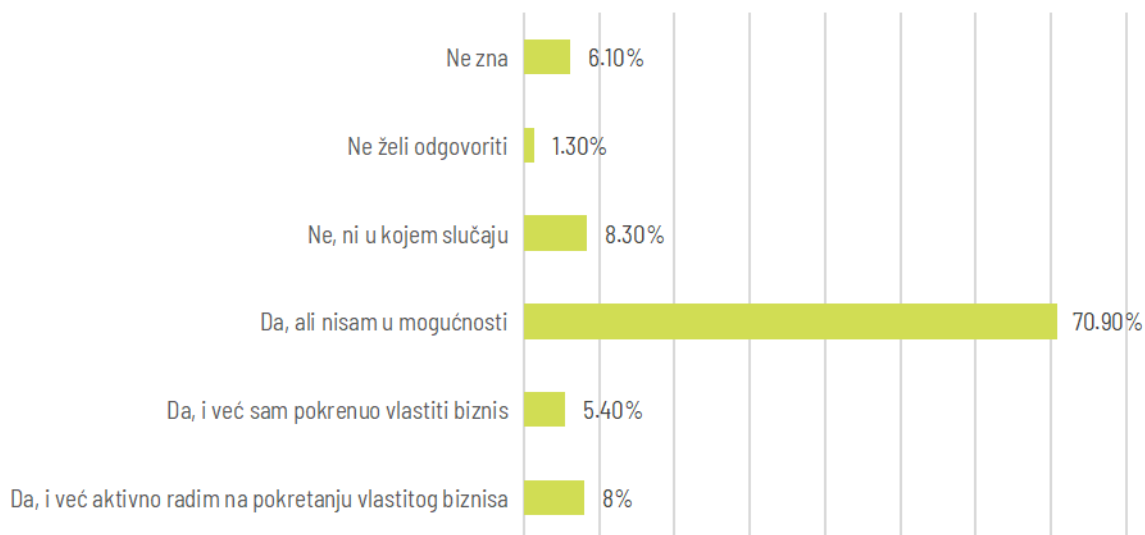
„Nakon završenog fakulteta evo dođete, kao naprimjer ja – volonter sam u Općini. Moram pohvaliti sve ovdje, da nismo dobili da nosimo kafe, papire. Odmah smo gurnuti u vatru, učimo, radimo. Kolegica do mene, sa strankama izvrsno radi, radi rješenja i sve što treba. Tu smo od koristi našoj lokalnoj zajednici. Kako će to u budućnosti izgledati, ja ne znam, ali mislim da ovdje treba još kako rada tako i opreme.“

(Muško, Hadžići)

Pokretanje vlastitog biznisa

Na pitanje da li bi bili voljni pokrenuti vlastiti biznis, 70,9% mladih odgovorilo je potvrdno, ali da nisu u mogućnosti. Među njima je 54,1% žena i 45,9% muškaraca. Mladih koji aktivno rade na pokretanju vlastitog biznisa ima 8%, a da su već pokrenuli svoj posao potvrdilo je 5,4% ispitanih. Ni u kojem slučaju vlastiti biznis ne bi pokrenulo 8,3% mladih koji su popunili anketu, i to većinski osoba ženskog spola (53,8%).

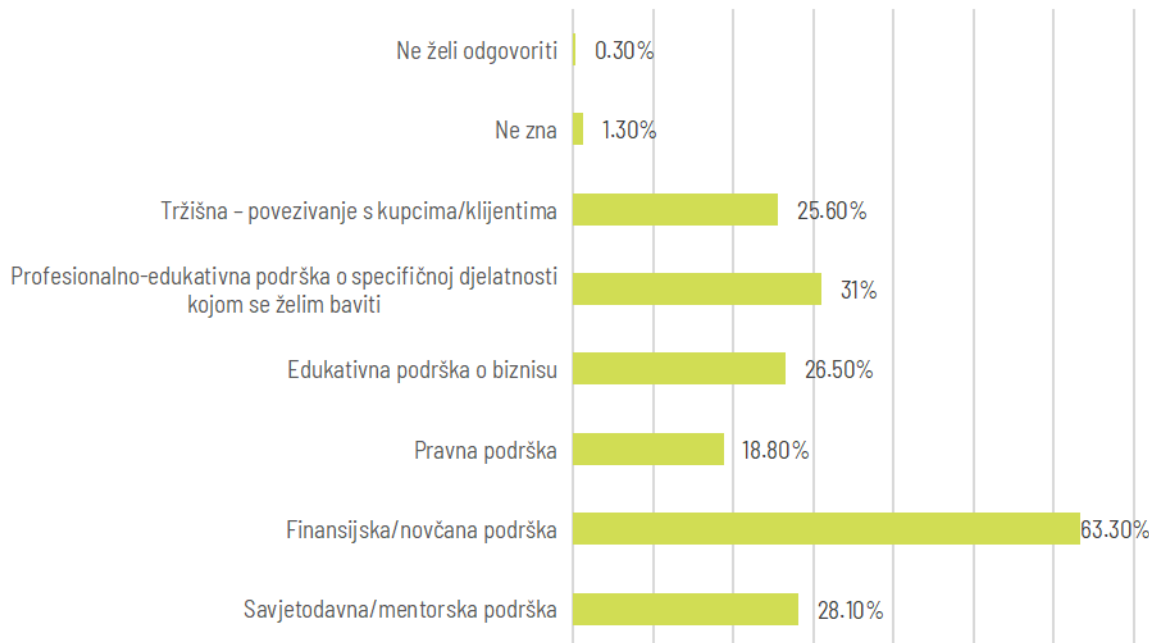
Da li biste bili voljni pokrenuti vlastiti biznis?

Grafik 19. Pokretanje vlastitog biznisa / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Kao najbitniji vid podrške prilikom pokretanja biznisa skoro dvije trećine mladih odabralo je finansijsku podršku (63,1%). Međutim, pokazalo se i da je mentorska podrška mladima jako važna, te je 28,1% ispitanika označilo da je bitno imati i ovaj vid podrške prilikom pokretanja biznisa. Edukativnu podršku u ovom segmentu voljelo bi imati 26,5% mladih, a povezivanje s klijentima cijeno bi 25,6% mladih iz Hadžića. Jedan vid podrške u pokretanju biznisa je i pravna podrška, koju je kao važnu odabralo 18,8% ispitanika.

Koja vrsta podrške Vam je potrebna u pokretanju i/ili razvijanju vlastitog biznisa?

Grafik 20. Potrebna podrška za pokretanje biznisa / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

I u anketi koja je provedena krajem 2016. u Hadžićima više od polovine mladih iskazalo je interesovanje za pokretanje vlastitog biznisa. Tada je na pitanje „u kojoj mjeri ste zainteresirani za pokretanje vlastitog (malog) biznisa“, ukupno 58,05% ispitanika odgovorilo da je zainteresirano i veoma zainteresirano.

Iako se tokom anketiranja većina mladih izjasnila da bi voljela imati svoju firmu, u fokusnoj grupi mladi nisu bili toliko zainteresirani za tu ideju. Više ih privlači javni sektor zbog sigurnosti i redovnosti isplate, a vlastiti biznis bi uzeli u razmatranje samo u određenim uvjetima.

„Volio bih imati restoran. Gastronomija me zanima. Ako ikada budem imao novca, čisto kao neki hobi. Volim to da gledam i pratim na YouTubeu ljude koji se tim bave. I ako bih ikada išta privatno otvarao, to bi bio restoran, iako nisam naročit kuhar.“

(Muško, Hadžići)

„Ja bih volio imati svoju firmu za osiguranje vozila.“

(Muško, Hadžići)

„Ne bih volio imati svoj biznis jer su mi manje obaveze dok radim u nekoj instituciji od 8 do 16 sati, a kad imate svoje, onda ste stalno tu, imate više obaveza.“

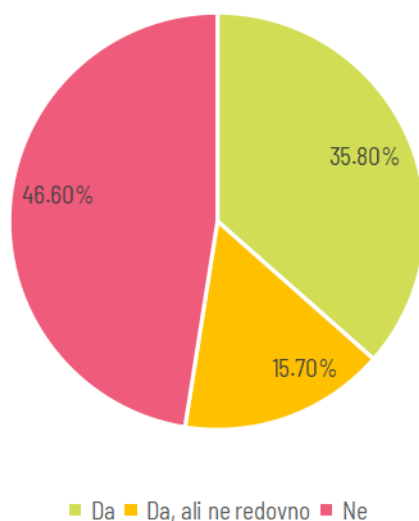
(Muško, Hadžići)

SOCIJALNA BRIGA O MLADIMA

Doprinos kućnom budžetu

Mladih koji doprinose svom kućnom budžetu, prema njihovim tvrdnjama, ima 35,8%. Treba istaći da u ovom slučaju više doprinose muškarci, jer je među onima koji su rekli da doprinose kućnom budžetu bilo 58% muškaraca i 42% žena. Također, više je mladih iz vangradskih sredina koji doprinose kućnom budžetu (75,9%) u odnosu na one iz gradskih (24,1%), što je uglavnom očekivan podatak, jer mnogo više mladih s područja općine Hadžići živi u vangradskim sredinama.

Jeste li Vi član domaćinstva koji doprinosi kućnom budžetu?

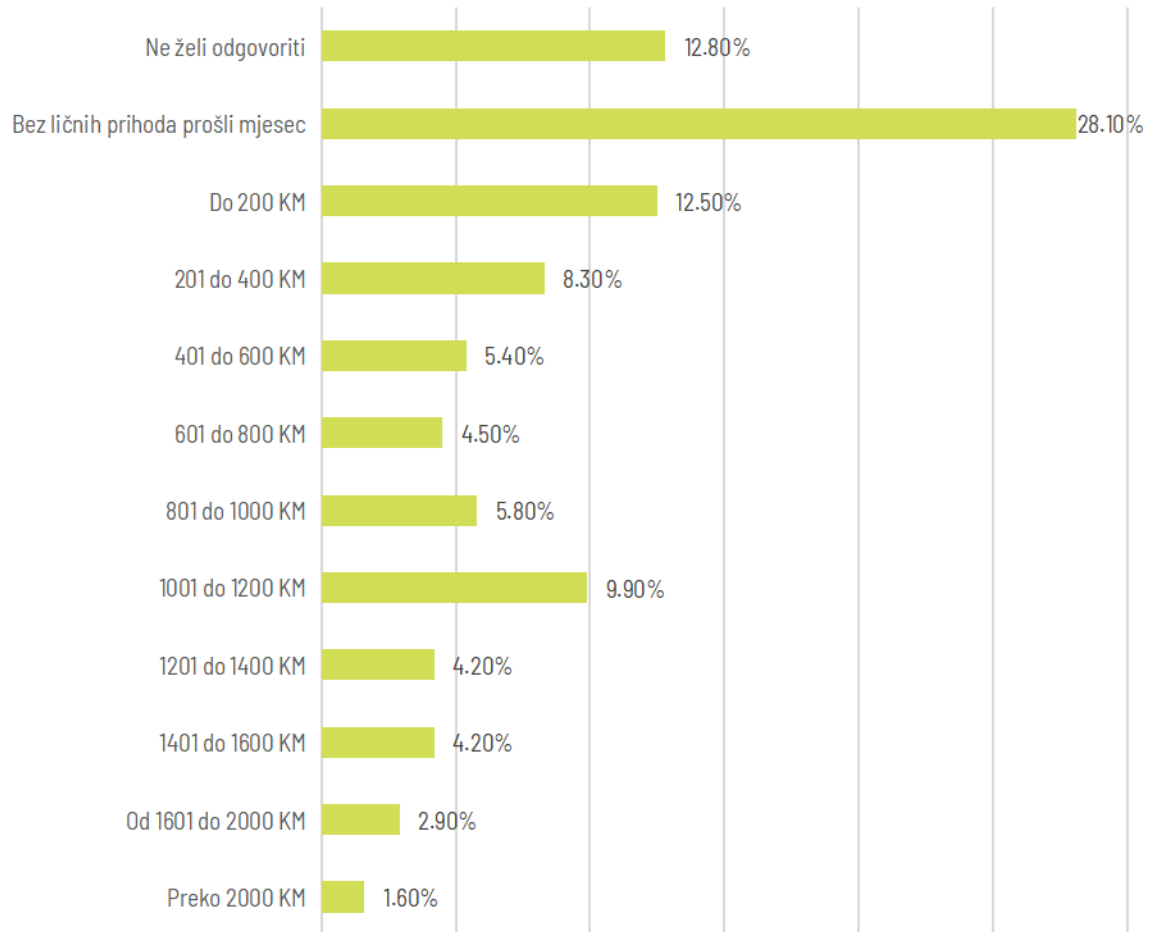
Grafik 21. Doprinos kućnom budžetu / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Mladih članova domaćinstva koji doprinose kućnom budžetu, ali ne redovno, ima 15,7%. Kad se sve uzme u obzir, najviše je mladih koji nikako ne doprinose kućnom budžetu, a to je 46,6%.

Među mladima koji su učestvovali u anketiranju, najviše ih je potvrdilo da nema nikakvih ličnih prihoda (28,1%). Do 200 KM mjesečno, prema tvrdnjama mladih, prima 12,5%, dok od 201 do 400 KM prihode ima 8,3% ispitanika.

Od 1.001 do 1.200 KM primanja ima 9,9% ispitanika, a 5,8% njih izjavilo je da primaju iznos od 801 do 1.000 KM. Od 601 do 800 KM mjesečno ima 4,5% mladih. Na pitanje o ličnim prihodima nije željelo odgovoriti 12,5% ispitanika.

Sa kartice ispod odaberite iznos koji odgovara Vašim ličnim prihodima tokom prošlog mjeseca iz svih izvora

Grafik 22. Lični prihodi tokom mjeseca / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

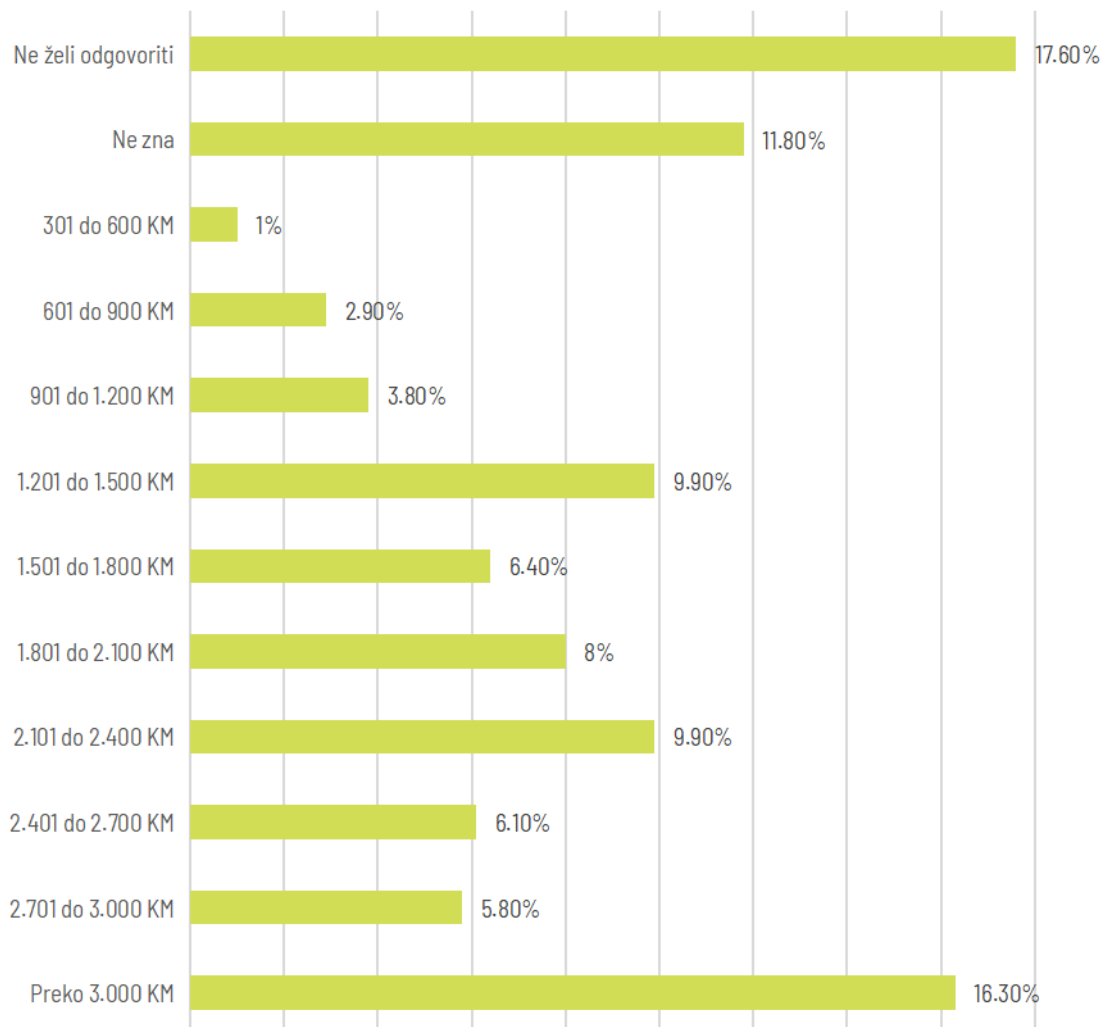
Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku,²³ prosječna plata u Kantonu Sarajevo na kraju 2022. godine bila je 1.390 KM, a u Hadžićima 1.133 KM.

Ukupni prihodi domaćinstva tokom proteklog mjeseca, prema tvrdnjama ispitanika, prelaze 3.000 KM kod 16,3% mladih.

Potrebno je napomenuti i da 17,6% mladih nije željelo odgovoriti na ovo pitanje, a 16,3% ih je kazalo da ne zna koliki su ukupni prihodi njihovog domaćinstva.

23 [Tržište rada \(zaposlenost, plaće i troškovi rada\) – Federalni zavod za statistiku \(fzs.ba\)](https://fzs.ba/)

Sa kartice ispod odaberite iznos koji odgovara ukupnim prihodima svih članova Vašeg domaćinstva tokom prošlog mjeseca

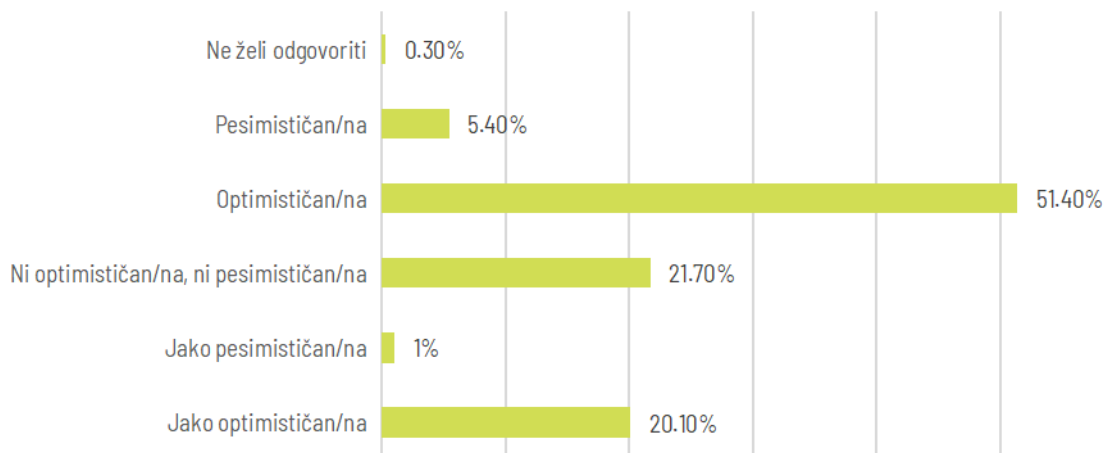
Grafik 23. Ukupni prihodi svih članova domaćinstva / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Prema izjavama mladih, 71,2% njih na kraju mjeseca uspije uštedjeti određenu sumu novca pored svih mjesečnih izdataka. S druge strane, 25,9% ih nije u mogućnosti ništa uštedjeti.

Na pitanje koliko su zadovoljni ili nezadovoljni načinom na koji se trenutno odvijaju stvari u njihovom životu, 51,8% mladih je odgovorilo da su zadovoljni, dok je 35,1% odgovorilo da su jako zadovoljni. S druge strane, 5,8% je nezadovoljnih, a 6,7% jako nezadovoljnih razvojem situacije u njihovom životu.

Mladih u Hadžićima koji su optimistični po pitanju svoje budućnosti ima 51,4%, dok ih je 20,1% jako optimistično. Pesimističan i jako pesimističan pogled na svoju budućnost ima 6,4% mladih u Hadžićima. Ni pesimističan ni optimističan pogled na vlastitu budućnost ima 21,7% ispitanih.

Kada je u pitanju Vaša budućnost, da li ste više optimistični ili pesimistični?

Grafik 24. Mladi o svojoj budućnosti / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Stambeno zbrinjavanje

Kao i u ostalim dijelovima naše zemlje, većina mladih u Hadžićima živi sa svojim roditeljima. Prema rezultatima istraživanja, u ovoj bh. općini 86,3% mladih živi u stanu/kući koji je u vlasništvu njihovih roditelja. Onih koji žive u stanu koji je u njihovom vlasništvu ili vlasništvu njihovog bračnog partnera ima 8%.

Općina Hadžići nema program podrške mladima pri rješavanju stambenog pitanja. Takav program podrške u kupovini nekretnina postoji u Kantonu Sarajevo, a kojim se mladima od 18 do 38 godina, uz određene uvjete, subvencionira kupovina stana ili kuće,²⁴ odnosno njihova izgradnja, iznosom do 10.000 KM na području ovog kantona.

Primjera radi, općina koja je odlučila da pomogne mladima pri kupovini nekretnina, nezavisno od programa koji već ima kanton kojem pripadaju (Unsko-sanski kanton), jeste Sanski Most, koji je u budžet 2022.²⁵ uvrstio stavku o sufinansiranju kamate za stambene kredite za mlade na području ove općine.²⁶ Za to je izdvojeno 100.000 KM, a pravo na to imali su mladi bračni/vanbračni parovi koji posjeduju ugovor s bankom o kreditu za stambeno zbrinjavanje, a čija visina ne prelazi iznos od 100.000 KM.

Upravo o tom problemu razgovaralo se i tokom fokusne grupe, gdje su mladi Hadžića iznijeli najčešće razloge zbog kojih žive kod roditelja.

24 Subvencioniranje mladih u Kantonu Sarajevo, [NACRT LISTE SA WEB 2022.pdf \(ks.gov.ba\)](#)

25 Budžet Općine Sanski Most, [Budžet \(sanskimost.gov.ba\)](#)

26 Rebalans budžeta Općine Sanski Most za 2022.

„Mladi u Hadžićima većinom žive s roditeljima jer smo tako navikli i to je više kulturološki.“

(Žensko, Hadžići)

„Mnogo je lijepo brinuti se o svojim roditeljima dok su živi. Oni su kao život, ne ponavljaju se. I ne treba imati tako taj osjećaj, hajmo se odvojiti što prije. Pogotovo u tim mladim danima. Nama je drago što smo mi to tako navikli, tradicijski, biti uz svoje roditelje.“

(Muško, Hadžići)

„Neki s roditeljima žive upravo radi odgoja djece, kada roditelji rade. Dosta sam takvih primjera vidio. Kao bolje je da dijete bude s dedom i nanom nego da ide u vrtić.“

(Muško, Hadžići)

„Za samostalnost, odnosno jedine situacije kada bih napustila roditelje je da odem u inostranstvo da studiram ili da se udam. Kod nas to nije praksa, kao u Americi ili Njemačkoj, da odu mladi od kuće. Nikad nisam razmišljala o tome.“

(Žensko, Hadžići)

„Kako bismo se osamostalili, u bilo kom smislu, potrebna je finansijska neovisnost. I to jako fina plata koja može pokriti sve troškove. U našim godinama, volimo i izaći, da imaš platiti račune, kiriju i to je to.“

(Muško, Hadžići)

Mladi su govorili i o tome koliko je realno da neko njihove dobi kupi kuću ili stan, odnosno da napravi stambeni objekat.

„Mladi malo teže mogu kupiti nekretninu. Cijene nekretnina u Hadžićima u posljednjih godinu dana skočile su, ja mislim, jedno 300%. Sada za jedan manji, jednosoban stan vam treba stotinjak hiljada KM. I to neka starogradnja, da ne govorim o novogradnji.“

(Muško, Hadžići)

„Ima i do cijena nekretnina, ako je jeftinije, pogotovo ako se oženite, živjeti s roditeljima nego ganjati stan ili praviti novu kuću. Treba imati u vidu da u Hadžićima ima neke novogradnje, ali to se unaprijed kupi. Nemate mnogo izbora. Ne možete birati stan, ovaj je jeftiniji, ovaj je skuplji, jer nema ih toliko generalno. Morate ići dalje, gravitirati prema centru, gdje ima više novogradnje.“

(Muško, Hadžići)

„Ja znam ljude koji kupuju nekretnine. Kako i šta, ne mogu da dokučim. Kupuje se, ali teško.“

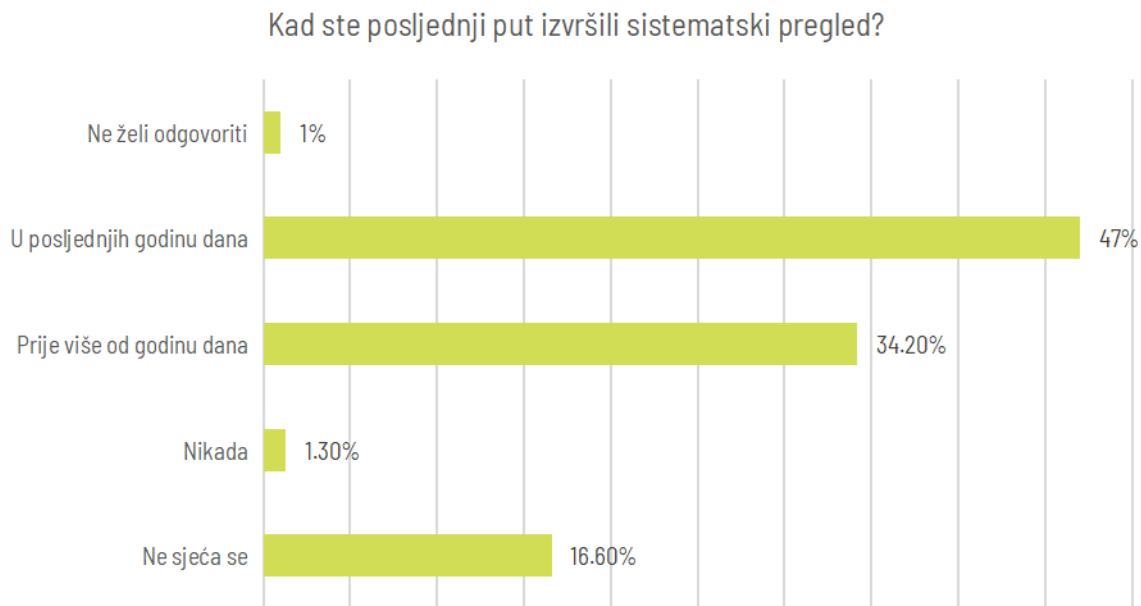
(Muško, Hadžići)

ZDRAVSTVENA ZAŠTITA MLADIH

Sistematski pregled u posljednjih godinu dana obavilo je 47% mladih iz Hadžića, dok ih je 34,2% obavilo pregled prije više od godinu dana. Da se ne sjećaju kada su obavili sistematski pregled, kazalo je 16,6% ispitanika. Prema njihovim tvrdnjama, sistematski nikada nije obavilo 1,3% mladih.

Od osoba koje su obavile sistematski pregled, 45,6% ih je istaklo kako je to uradilo radi posla ili polaganja vozačkog ispita, a tu ne postoji razlika po spolu (49,1% muškaraca i 50,9% žena). Pored toga, 16,4% mladih kaže kako su sistematski uradili samoinicijativno, jer su se željeli pregledati. U ovom slučaju u pitanju je 58,5% žena i 41,5% muškaraca.

Radi sportskih takmičenja ili uobičajenih pregleda radi bavljenja sportom sistematski je uradilo 14,17% ispitanika. Iz ostalih razloga, a koji nisu pobrojani u upitniku, sistematski je obavilo 18,5% ispitanika.

Grafik 25. Sistematski pregled / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Ako se uporede podaci s istraživanjem Instituta u drugim lokalnim zajednicama poput Ilijaša, Konjica ili Bratunca, u Hadžićima je najmanji postotak mladih koji nikad nisu obavili sistematski pregled (1,3%). Naime, u Ilijašu je bilo 2,2% mladih koji nikada nisu bili na sistematskom, u Konjicu²⁷ je taj postotak mnogo veći (11,7%), dok je u Bratuncu²⁸ 4,4% mladih koji nisu nikad obavili ovakvu vrstu pregleda.

27 [Analiza KONJIC.indd \(mladi.org\)](#)

28 [Analiza-polozaja-i-potreba-mladih-BRATUNAC.pdf](#)

Tabela 11. Mladi koji nisu obavili sistematski po općinama / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

MLADI KOJI NISU OBAVILI SISTEMATSKI	
Hadžići	1,30%
Ilijaš	2,20%
Konjic	11,70%
Bratunac	4,40%

I u fokusnoj grupi govorilo se o zdravlju, ali i o tome zašto mladi nerado obavljaju sistematske preglede, osim kad moraju.

„Ne radim sistematski zato što nemam vremena.“

(Muško, Hadžići)

„Mislim da je kod nas u pitanju nedovoljna osviještenost. Neki smatraju, ako je stalno kod doktora, nešto nije u redu s njim. Čak i kad odeš tako sistematski da radiš, odmah te pitaju: 'Joj, šta ti je?' Pitaju te što se toliko brineš. Mislim i da ta neka mačo kultura ima veze s tim. Možda sam u krivu, ali takva je moja predodžba.“

(Muško, Hadžići)

„Ne radim sistematski. Bio sam kod ljekara tri puta u životu.“

(Muško, Hadžići)

„Ja sam radila samoinicijativno u augustu prošle godine. Jednostavno sam željela da vidim u kakvom sam stanju, kakvi su mi nalazi.“

(Žensko, Hadžići)

„Ja imam diskus herniju, dva istrošena pršljena i redovan sam kod neurologa. Tražimo način kako da nađemo najbolje rješenje za mene, da li je to operacija ili nešto drugo. Zato puno vremena provodim u bazenima i saunama, jer je to jedini prirodni put koji sam ja pronašao da mi godi, da sutra uopće mogu ustati. Zato sam i govorio da bih volio da u Hadžićima imamo taj bazen i saunu. Ne nužno samo za rekreaciju, nego i one koji imaju, naprimjer, reumatske probleme.“

(Muško, Hadžići)

„U školi nam se dešavalo da kad imamo sistematski, dosta djece odustane i ne želi ga obaviti. Kažu da nemaju vremena, šta će bezveze negdje čekati sat vremena, samo će mi dati papir, upisat će me. I takvi su uglavnom komentari.“

(Žensko, Hadžići)

„Mislim da je kod mlađe populacije, osnovna i srednja škola, ima te stigme kad su kolektivni sistematski pregledi u pitanju. Neko nešto možda čuje. Neko možda ima „uši“, neko ima nešto drugo, stvari zbog kojih te gledaju s određenom kritikom, a u toj populaciji osnovna i srednja škola.“

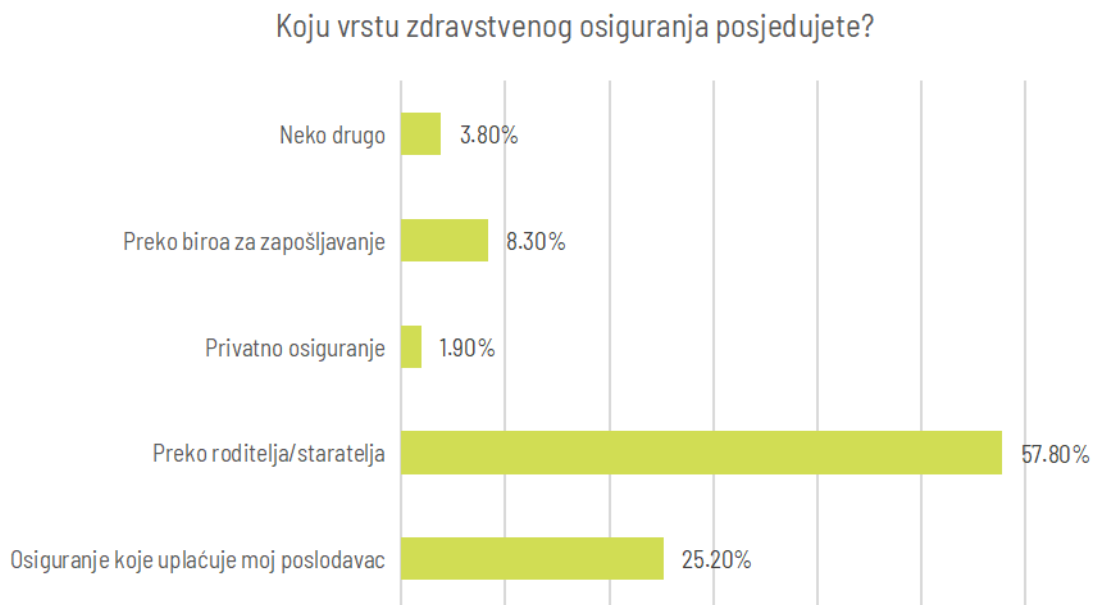
(Muško, Hadžići)

Ginekološki pregled u posljednjih godinu dana nije obavilo 3,12% mladih žena. Ginekološki pregled, prema njihovim tvrdnjama, nikada nije obavilo 53,75% mladih ispitanica. Ovakav podatak je zabrinjavajući i ukazuje na nedovoljno razvijenu svijest kod mladih žena o važnosti vlastitog zdravlja, posebno kad se radi o preventivnim pregledima. Treba istaći i da na pitanje koliko pregleda su imale u posljednjih godinu dana nije željelo odgovoriti 12,5% ispitanica.

S druge strane, 12,4% djevojaka je uradilo jedan ginekološki pregled u posljednjoj godini.

Pogledajmo druge lokalne zajednice u kojima je Institut ranije provodio istraživanje, naprimjer u Bratuncu i Ilijašu 28,6% djevojaka nikada nije uradilo ginekološki pregled, dok je u Konjicu 54,3% mladih žena koje nikad nisu obavile ginekološki pregled.

Najviše mladih ima zdravstveno osiguranje preko roditelja, i to 57,8%, jer je većina ispitanih i dalje u nekom procesu obrazovanja. Druga značajna kategorija su zaposleni, odnosno oni kojima poslodavac uplaćuje osiguranje (25,2%). Zdravstveno osiguranje preko biroa za zapošljavanje ima 8,3% mladih osoba.

Grafik 26. Vrsta zdravstvenog osiguranja / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

U fokusnoj grupi učesnici su istakli šta to najviše negativno utječe na zdravlje mladih, odnosno koja su to ponašanja koja najviše doprinose lošijem zdravlju mladih Hadžića.

„Ugojenost mladih je najveći problem. Nedostatak aktivnosti ili zato što smo mi takvi. Ne mogu da nađem nekog krivca osim nas.“

(Muško, Hadžići)

„Mislim da je veliki problem zbog telefona i tehnologije. Mislim da svako ode da provjeri, da bi imao neku dioptriju. Kod mene nije velika dioptrija, -0,5, ali sam vremenom shvatio da mi je počelo smetati.“

(Muško, Hadžići)

„Slažem se s kolegom oko telefona. Posebno mislim da je riskantno koristiti telefon u javnom gradskom prijevozu, pogotovo u autobusima i tramvajima, zbog podrhtavanja. Kad čitate nešto, morate se još bolje fokusirati kada voz, autobus i tramvaj se zatresu tokom vožnje. To je dokazano da šteti vidu.“

(Muško, Hadžići)

„Pušenje cigareta i nargile je veliki problem za mlade.“

(Muško, Hadžići)

„Ja bih rekla i konzumiranje energetske pića. Danas je sve to kako ko voli, ali primijetila sam kod mladih da baš pretjerano piju energetska pića.“

(Žensko, Hadžići)

„Ja ne znam je li to dozvoljeno ili nije, ali veliki problem je snus. Primijetila sam da mladi to puno koriste, čak i moja generacija.“

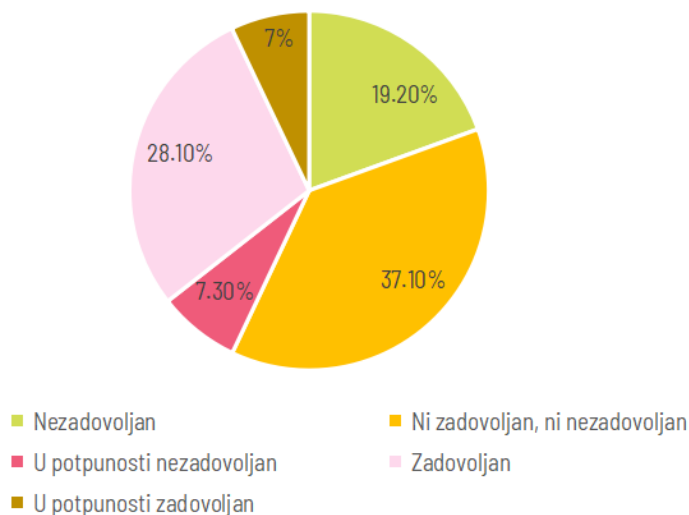
(Žensko, Hadžići)

„Dodao bih i slobodu konzumiranja alkoholnih pića. Svima je to na dometu, posebno mladima. Ne vodi se računa da li je punoljetan ili nije. Kladionice su, isto tako, jako blizu školama. Svi imaju danas mogućnost da se time bave. To su neki od najvećih problema mladih. Bili smo svjedoci da je poginula djevojka zbog konzumiranja alkoholnog pića, odnosno vozač koji je usmrtio tu djevojku je konzumirao alkohol.“

(Muško, Hadžići)

Na pitanje koliko su zadovoljni uslugama koje pruža njihov dom zdravlja, ukupno 35,1% ispitanika je odgovorilo da je zadovoljno i u potpunosti zadovoljno pruženim uslugama. Svoje nezadovoljstvo njihovim radom iskazalo je 19,2% mladih, dok je u potpunosti nezadovoljno 7,2% ispitanika. Najviše je mladih koji su odgovorili da nisu ni zadovoljni ni nezadovoljni (37,1%).

U kojoj mjeri ste zadovoljni uslugama koje pruža dom zdravlja u Vašem gradu/općini?

Grafik 27. Zadovoljstvo uslugama u domu zdravlja / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Za specifične zdravstvene usluge doma zdravlja koje su namijenjene mladima zna, a ujedno ih je i koristilo, 3,2% mladih. Da su upoznati s tim uslugama, ali ih ne koriste, istaklo je 12,1% mladih. Na drugoj strani, 83,4% mladih ne zna da postoje zdravstvene usluge koje su posebno organizirane i specifično namijenjene samo njima.

Mladi u fokusnoj grupi nisu imali velike primjedbe na rad doma zdravlja u njihovoj lokalnoj zajednici.

„Možda ću biti jedini koji će pohvaliti ljekarsko osoblje u općini Hadžići, odnosno u domu zdravlja, i ambulante Binježevo. Kad god sam zatražio ljekarsku uslugu, dobio sam je. Nikad nisam puno ni čekao, ni bio diskriminiran, stvarno imam samo pohvale. Također i specijalističke ambulante, nemam primjedbe.“

(Muško, Hadžići)

Seksualna aktivnost

Da je seksualno aktivno, potvrdilo je 26,2% mladih iz Hadžića. Među mladima koji su seksualno aktivni, muškaraca je 63,4%, dok je žena 36,6%. Unutar 61,3% mladih koji su rekli da nisu seksualno aktivni je 58,9% žena i 41,1% muškaraca. Na ovo pitanje nije željelo odgovoriti 12,5% mladih osoba.

U posljednjih šest mjeseci intimne odnose s jednom osobom, prema njihovim tvrdnjama, imalo je 75,6% seksualno aktivnih mladih. Iz iste kategorije, intimne odnose s više od jedne osobe u posljednjih šest mjeseci imalo je 12,19% mladih, a u pitanju su uglavnom muški ispitanici (90%).

Konzumiranje duhana i alkohola

Prema odgovorima na upitnik, više od dvije trećine mladih u Hadžićima ne konzumira duhanske proizvode (67,7%). Do 20 cigareta dnevno konzumira 10,5% mladih (muškaraca 60,6%, a žena 39,4%). Više od 20 cigareta dnevno konzumira 7% ispitanika (77,3% muškaraca i 22,7% žena).

Većina mladih kaže da nikako ne konzumira alkoholna pića, odnosno njih 72,8% (od toga je 39,9% muškaraca i 60,1% žena). U posljednjih mjesec dana 6,4% mladih je popilo dva do tri pića (75% muškaraca i 25% žena), a jedno piće u mjesec je konzumiralo 5,8% mladih. Niti jedno alkoholno piće u posljednjih mjesec dana nije popilo 9,9% ispitanih mladih.

Opojne droge tvrdi da ne konzumira 96,2% mladih u Hadžićima. Nijednom u posljednjih mjesec dana drogu nije konzumiralo 1,9% ispitanika, dok je, prema njihovim odgovorima, drogu samo jednom konzumiralo 0,3% mladih. Na ovo pitanje nije željelo odgovoriti 1,6% mladih osoba.

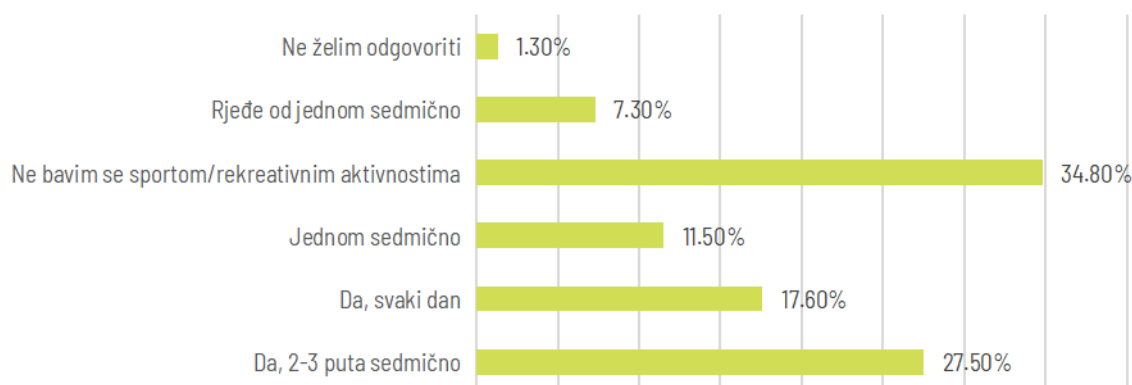
Kad je u pitanju nargila, 65,5% ispitanika tvrdi da je nikako ne konzumira. Jednom mjesečno je konzumira 6,7%, a jednom sedmično 6,7% mladih. Više puta sedmično nargilu konzumira 12,5% mladih (muškaraca je 56,4%, a žena 43,6%). Dva do tri puta mjesečno nargilu koristi, prema njihovim riječima, 5,1% mladih iz Hadžića.

Bavljenje sportskim aktivnostima i ishrana

Što se tiče sportskih aktivnosti, oko trećine mladih, odnosno 34,8%, ne bavi se sportom ili rekreativnim aktivnostima. U ovoj kategoriji dominiraju žene, kojih je 71,6%, dok je neaktivnih muškaraca 28,4%.

Na drugoj strani, onih koji se svakodnevno bave sportskim aktivnostima ima 17,6% (muškaraca 76,4% i 23,6% žena). Sportske aktivnosti dva do tri puta sedmično ima 27,5% mladih, i to 58,1% muškaraca i 41,9% žena. Jednom sedmično aktivno je 11,5% mladih, od čega je 58,3% žena i 41,7% muškaraca.

Da li se bavite sportom i/ili rekreativnim aktivnostima i koliko često?

Grafik 28. Bavljenje sportom i rekreacijom / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Sudeći prema njihovim odgovorima, najviše aktivnih mladih ide na treninge u teretane, tako da se 34% njih bavi bodibildingom, kondicijskim vježbanjem i slično. Skloni su i ekipnim sportovima, a to potvrđuje podatak da se 32,5% aktivnih mladih bavi nogometom, košarkom, odbojkom i sličnim sportovima. Osim toga, 12% mladih bavi se fitnessom, odnosno pilatesom, jogom, aerobikom, plesom i slično, a planinarenje, hiking i slično izbor je za 5,5% ispitanika. Trčanjem se, prema odgovorima, bavi 6% mladih.

O svojim sportskim, odnosno rekreativnim aktivnostima govorili su mladi iz Hadžića u fokusnoj grupi.

„Profesionalno sam se bavio streljaštvom, čak sam jedno vrijeme pucao za seniorsku ekipu, bio nadomak reprezentacije BiH, ali u nedostatku opreme nismo mogli dalje. Ti pucaš puškom od 300 KM, a ljudi pucaju puškom od 30.000 KM i to vam dođe kao da se s golfom 2 takmičiš protiv bugatija. Ali opet sam bio s tom ‘puškicom’ 13. među najboljim juniorima u državi.“

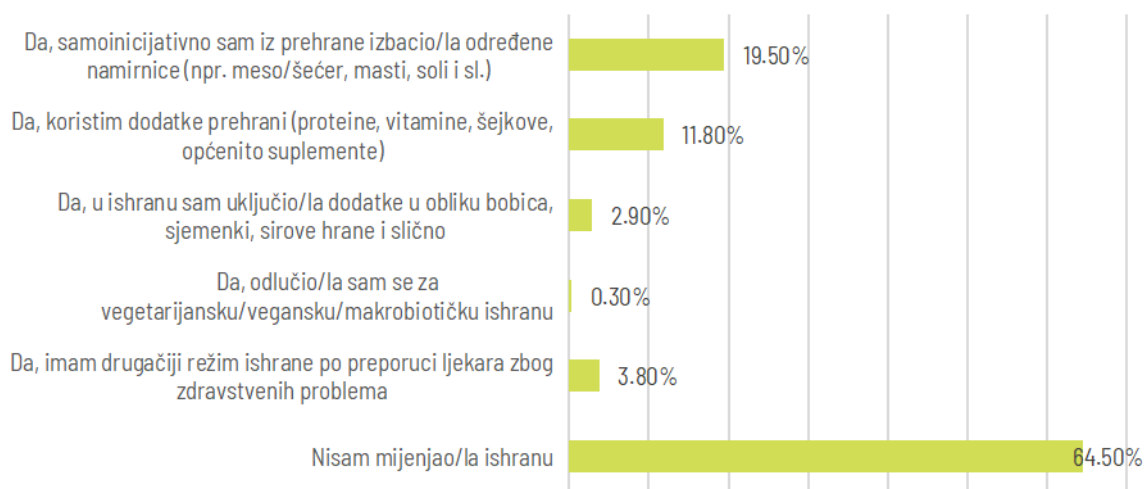
(Muško, Hadžići)

„Slažem se za odbojku, s tim da fali i to famozno plivanje. Imamo lov, ribolov, planinarstvo. Uključen sam u lov dugi niz godina i vidim da mlada raja, 18, 19 godina, pristupa našem društvu. To je ozbiljna stvar, oružje, obaveze i prava, tako da ima veliki odziv mlade populacije.“

(Muško, Hadžići)

Najviše mladih nije mijenjalo svoju ishranu u prethodnih godinu dana (64,5%). Od onih koji jesu, ističu se mladi koji su samoinicijativno iz prehrane izbacili određene namirnice (naprimjer: meso/šećer/masti/soli i slično), kojih je 19,5%. Od toga je 57,4% muškaraca i 42,6% žena. Da koriste određene dodatke prehrani, poput proteina, vitamina, šejkova i općenito suplemenata, istaklo je 11,8% ispitanika (muškarci 67,6% i žene 32,4%). Po preporuci ljekara ishranu je promijenilo 3,8% mladih.

Da li ste u posljednjih godinu dana promijenili ishranu na neki od sljedećih načina:

Grafik 29. Promjena načina ishrane / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

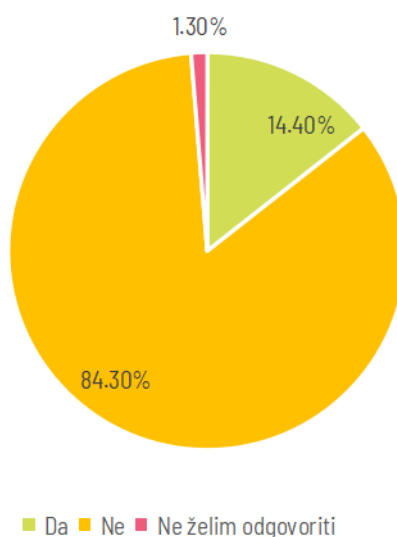
Usluge psihologa

Usluge psihologa nikada nije koristilo 84,3% mladih u Hadžićima, dok ih je 14,4% bilo kod psihologa.

Kao razlog zbog kojeg nisu koristili usluge psihologa, mladi najčešće navode da nisu potražili pomoć jer nisu osjetili potrebu za tim (73,5%). Osim toga, 3,4% mladih potvrdilo je da je željelo posjetiti psihologa, ali da nisu znali kome da se obrate, a isti postotak mladih je istakao kako im je bilo neprijatno potražiti psihološko savjetovanje.

Mladih koji su istakli kako u lokalnoj zajednici u kojoj žive nema takve vrste usluga ima 1,3%.

Da li ste ikada koristili usluge psihologa?

Grafik 30. Pomoć psihologa / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

U grupi mladih koji su posjetili psihologa, 60% njih reklo je da im je razgovor s psihologom koristio. Od toga je 51,9% muškaraca i 48,1% žena. Mladih koji su posjetili psihologa, ali smatraju da im taj razgovor nije pomogao, ima 12,6%.

AKTIVIZAM MLADIH (učesće, volontiranje, mobilnost mladih)

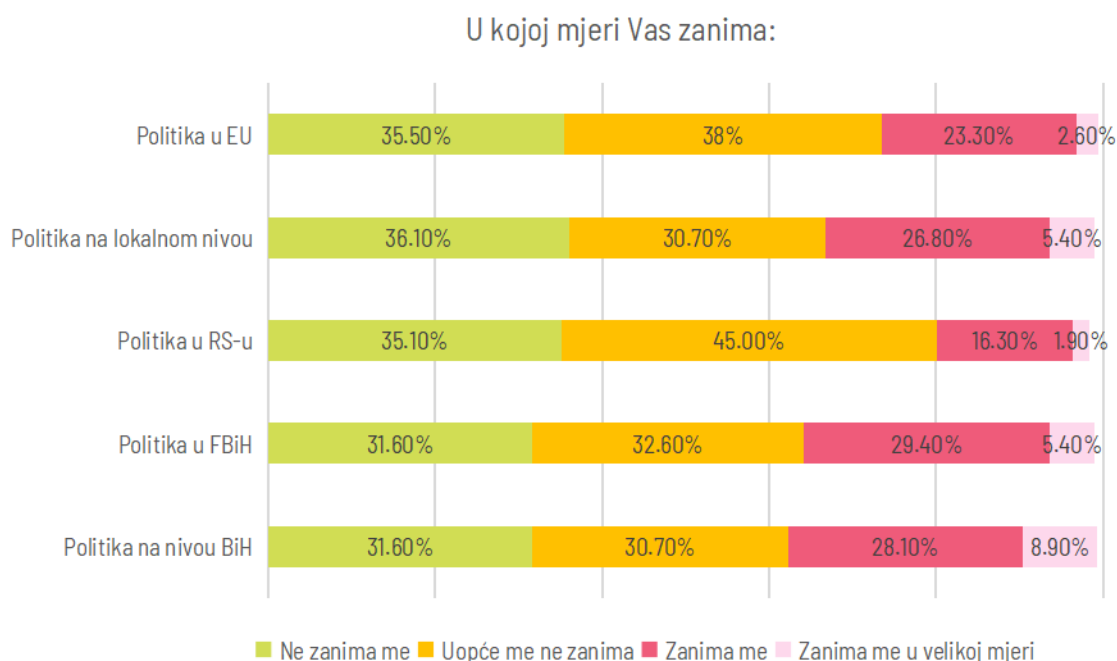
Politika na lokalnom nivou u Hadžićima zanima 26,8% mladih, a u velikoj mjeri zanima njih 5,4%. S druge strane, lokalna politika ne zanima i uopće ne zanima ukupno 66,8% ispitanih mladih ljudi.

Politika u RS-u zanima ukupno 18,2% mladih. Onih koje ne zanima politika u ovom bh. entitetu ima 35,1%, a ona uopće ne zanima njih 45%.

Politika u FBiH zanima 29,4% ispitanika, a da ih ona zanima u velikoj mjeri istaklo je 5,4% mladih. S druge strane, politika u Federaciji BiH ne zanima 31,6% mladih u Hadžićima, dok uopće ne zanima 32,6% mladih.

Politika na nivou BiH zanima 28,1% ispitanika, a da ih ona zanima u velikoj mjeri odgovorilo je 8,9% mladih. Državna politika ne zanima i uopće ne zanima ukupno 62,3% mladih.

Politika u Evropskoj uniji (EU) zanima ukupno 25,9% mladih ljudi, dok onih koje ne zanima i uopće ne zanima politika u EU ima 73,5%.

Grafik 31. Zanimanje mladih za politiku / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Kada se sve sagleda, mlade najviše zanima politika u BiH, a pokazali su to odgovori više od trećine ispitanika. Tačnije, 37% mladih najviše zanima ono što se dešava na državnom nivou. Potom slijedi politika na nivou FBiH, koja zanima 34,8% mladih, na trećem mjestu je lokalna politika, za koju se zanima 32,2% mladih iz Hadžića.

Promjene u društvu

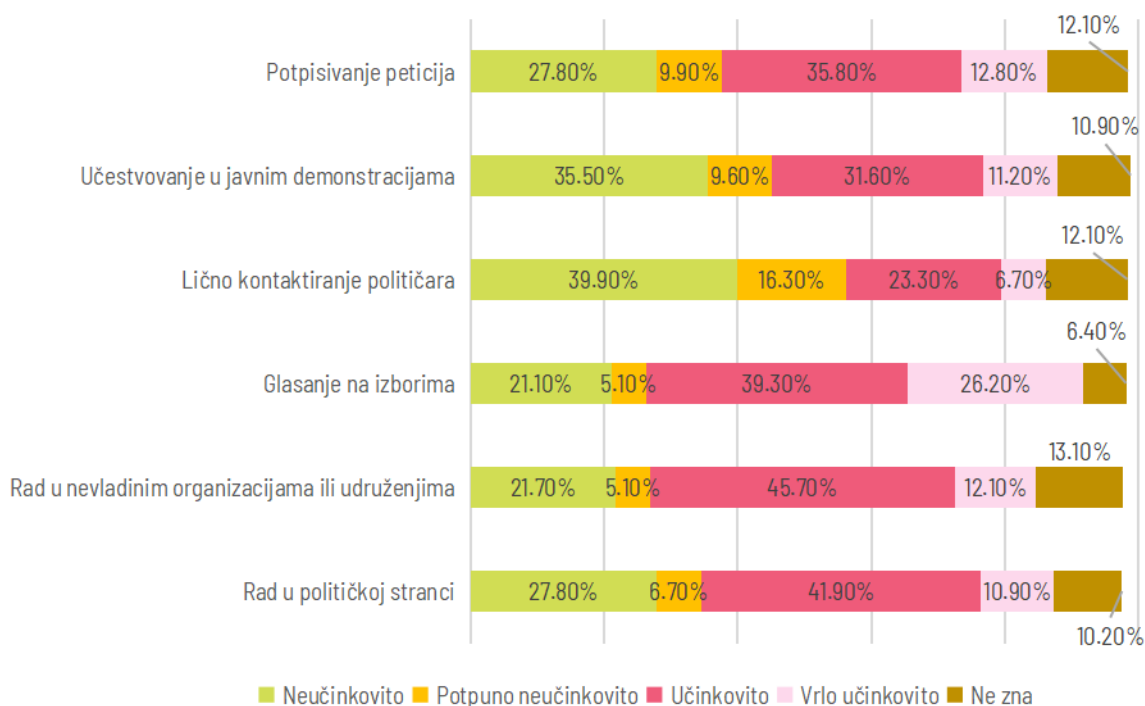
Pojedinac može utjecati na promjene u društvu na različite načine. U okviru istraživanja položaja i potreba mladih u Hadžićima, oni su ocjenjivali efikasnost različitih načina za kreiranje društvenih promjena.

Da je rad u političkoj stranci efikasan način djelovanja da se kreiraju promjene u društvu, smatra 41,9% ispitanika, a da je jako učinkovit ističe 10,9% njih. Djelovanje u političkoj stranci ne smatra učinkovitim 27,8% mladih, a potpuno neučinkovito je za 6,7% mladih.

Na promjene u društvu može se utjecati kroz rad u nevladinim organizacijama, a to je mišljenje 45,7% ispitanika, a da je rad u ovim organizacijama vrlo učinkovit smatra 12,1% mladih. Neučinkovitim i potpuno neučinkovitim za društvene promjene 26,8% ispitanika smatra rad u organizacijama/udruženjima.

Više od polovine mladih smatra da je glasanje na izborima učinkovit i potpuno učinkovit način za promjene u društvu (65,5%). Neučinkovitim je glasanje na izborima ocijenilo ukupno 26,2% mladih.

Postoji više načina na koje pojedinac može utjecati na promjene u društvu. Molimo Vas da ocijenite koliko je, prema Vašem mišljenju, svaki od njih učinkovit:

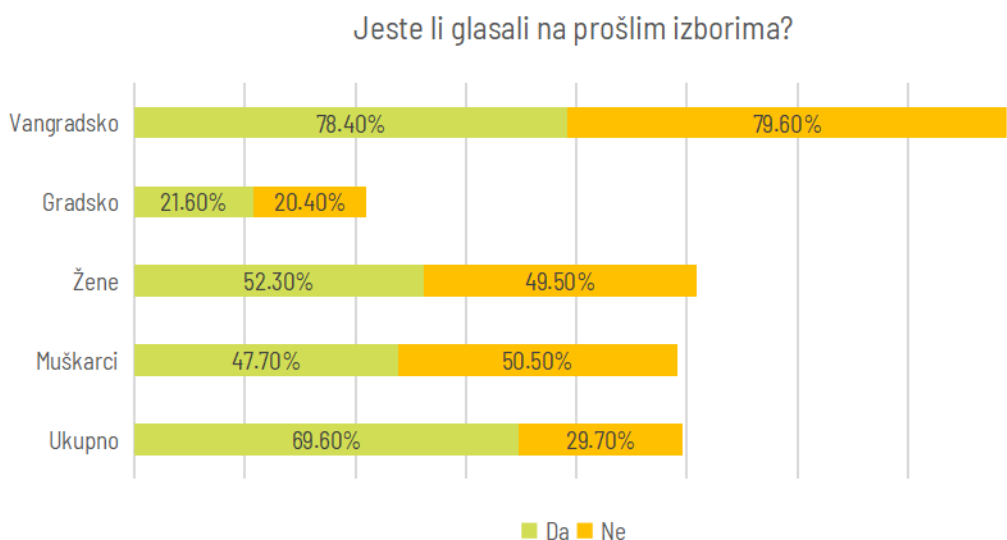

Grafik 32. Utjecaj pojedinca na promjene u društvu / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Na pitanje da li glasaju na izborima, svi učesnici fokusne grupe su uglavnom odgovorili da glasaju. Kao razlog izlaska na izbore istakli su „želju da ispunе svoju građansku dužnost i da iskoriste svoje pravo da glasaju“. Prema rezultatima istraživanja, 69,6% mladih istaklo je da je glasalo na proteklim izborima. Od toga je 47,7% muškaraca i 52,3% žena.

Oni koji su rekli da nisu glasali odgovorili su na pitanje o razlozima neizlaska na izbore. Kao najdominantniji razlog zbog kojeg nisu glasali mladi su istakli to što nemaju pravo glasa (74,19%). Potom, 9,67% mladih je kazalo da nisu glasali jer ne vjeruju da će se nešto promijeniti, a od toga je 55,6% žena i 44,4% muškaraca.

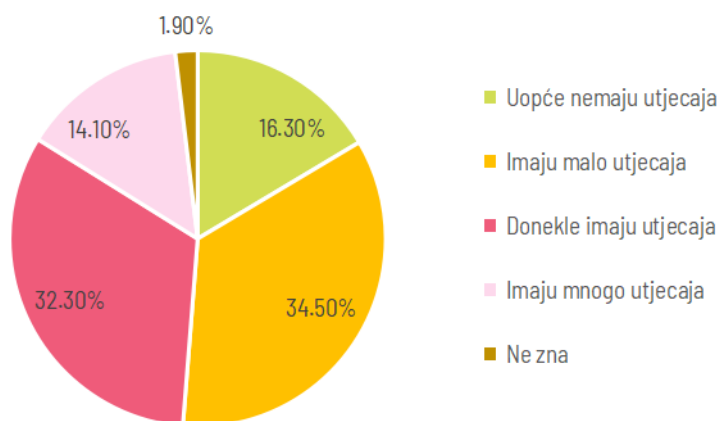
Da su izbori sljedeće sedmice, 70% mladih kaže da bi obavilo svoju građansku dužnost i glasalo (53,4% žena i 46,6% muškaraca).

Grafik 33. Izlaznost mladih na izbore / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Mladi donekle imaju utjecaja na odluke koje se tiču njih, a donose se na lokalnom nivou. Ocjena je to 32,3% ispitanika. Da imaju malo utjecaja na odluke smatra 34,5% mladih, a da uopće nemaju utjecaja ističe njih 16,3%. S druge strane, da mladi imaju mnogo utjecaja kazalo je 14,1% mladih.

Prema Vašem mišljenju, koliko mladi imaju utjecaja na odluke koje se tiču njih, a donose se na lokalnom nivou?

Grafik 34. Utjecaj mladih na donošenje odluka / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Mladi Hadžića u razgovoru o tome koliko se mladi pitaju i mogu li imati utjecaja na donošenje određenih odluka na lokalnom nivou kažu da je najveći problem njihova pasivnost. Odnosno, ne trude se i ne bore dovoljno za svoja prava i bolji položaj da bi mogli očekivati neke rezultate.

„Mogu mladi utjecati ako nisu pasivni, kao što smo mi pasivni. Poredimo se, recimo, sa studentskim protestima u prošlom režimu. Glas studenata mogao je promijeniti stanje u državi. U ovom novom, u republici BiH, daleko smo pasivnije društvo. To je i zbog proteklog rata. Ali studenti i mladi, ujedinjeni, s jasnom namjerom mislim da mogu izazvati promjenu u društvu. Zašto to ne radimo, to je kompleksnije pitanje.“

(Muško, Hadžići)

„Imamo oko 22.000 stanovnika, eto da kažemo da je tu 5.000 mladih na cijeloj općini. Jedno je udruženje mladih. Zašto je to tako i zašto smo mi svi tako letargični? Imate vi i od Općine sredstva, na koja svake godine možemo aplicirati, ima i kanton. Ne može se reći da nema tu para, može se i od USAID-a uzeti. Ali ta letargija među svima nama je neki problem na koji ja ne znam odgovor i koji bi vi (Institut) mogli ispitati. Evo i za ove proteste. Ja ne znam šta treba da se desi da nas sto ode negdje na proteste.“

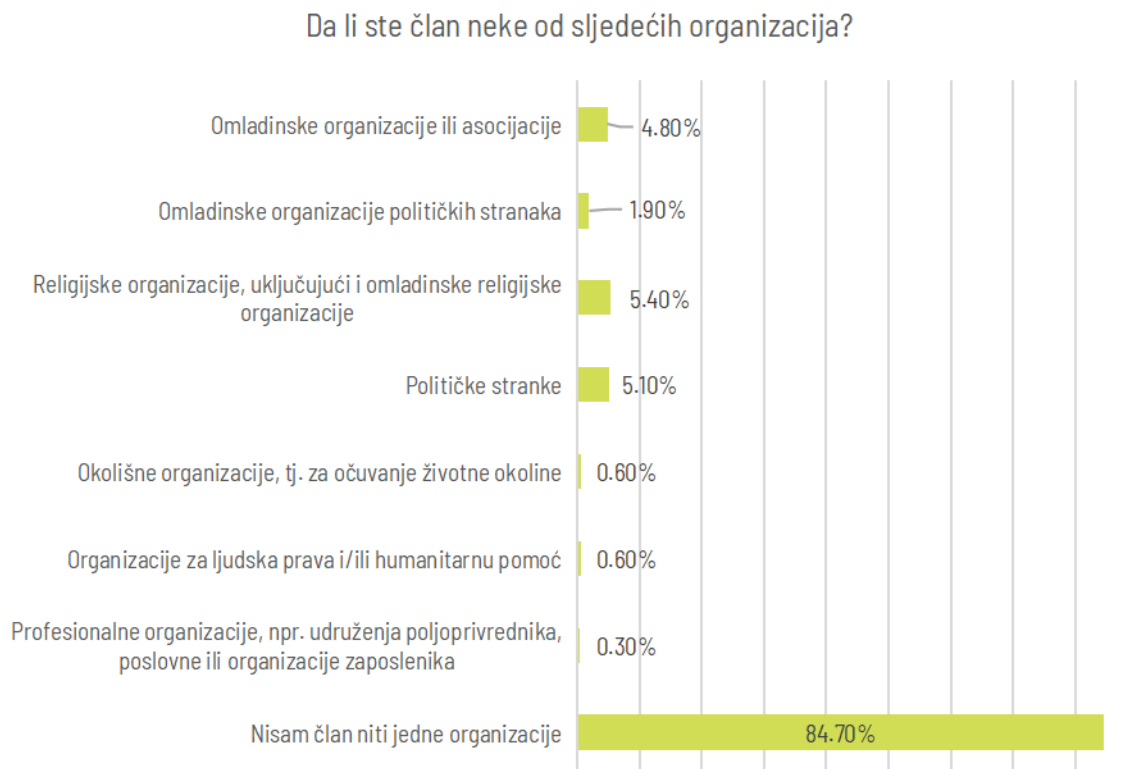
(Muško, Hadžići)

„Ja sam bio organizator posljednjih protesta na ovoj općini, kada se desilo ubistvo rahmetli Jasmina od strane migranta na Ilidži. Ako se sjećate, to je bilo prije tri godine, kraj 2020. Ja imam mlađu sestru, studentica prava, tada je možda tek upisala pravo, i mi smo imali ogromne probleme s migrantskom populacijom. Kada se to ubistvo desilo, ja sam samo u glavi imao: 'Šta ako se njoj nešto desi sutra u autobusu?' Jer sam ja prisustvovao u busu, vidim migranta, oči mu gore, na čemu je, ja nemam pojma. Prisustvovao sam na Ilidži, na terminalu, migrant ganja migranta i vadi veliku mačetu iz torbice. Ja ne mogu da vjerujem. Meni su govorili: 'Nemoj upisivati srednju na Ilidži, tamo se bombe bacaju', ja četiri godine tuče tamo nisam vidio dok migrantska kriza nije počela. Samo sam imao u glavi: 'Šta ako se mojoj sestri sutra nešto desi?', i okupio mlade ljude. Hajmo nešto uraditi, javite medijima da ih negdje izmjestite, oko 3.000 ih je kod nas bilo. Zašto su Hadžići morali biti njihovo središte, jesmo li mi neka ruralna općina, da se ne vidi po Sarajevu kad dolazi SFF, da je sve divno, bajno?! A u Hadžićima 3.000 lica koja mogu reći kako hoće da se zovu. Kad trebaju ih hapsiti, sutra odšeta. Mi smo tada tražili od Ministarstva bezbjednosti da uradi nešto po tom pitanju, i hvala Bogu, ja ne znam da li je to zbog tog našeg okupljanja 300 ili 400 ljudi, pritiska, ali situacija je danas bolja. Ili su oni prešli granicu, može i to biti. Mi smo barem pokušali nešto uraditi. Možda su se oni svi provukli, sad ih je manje nego što ih je prije bilo, ali smo nešto probali. Ja se slažem da je ta letargija prisutna, ali nije kada to već bude kasno.“

(Muško, Hadžići)

Organiziranost mladih

Članstvo mladih u organizacijama civilnog društva je na veoma niskom nivou u Hadžićima. Mladi u najvećoj mjeri nisu članovi organizacija, odnosno njih 84,7% kaže da nije član niti jedne organizacije. Ukoliko su članovi nekih organizacija, onda su to najčešće političke stranke (5,1%), omladinske organizacije (7,7%) ili religijske omladinske organizacije 5,4%.

Grafik 35. Članstvo u organizacijama / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Ako uporedimo Hadžiće s drugim lokalnim zajednicama u kojima je provedeno istraživanje Instituta, ni u Ilijašu, Konjicu ili Bratuncu mladi nisu pretjerano skloni članstvu u nekim organizacijama, ali je u Hadžićima najveći postotak mladih koji nisu članovi (84,7%). U Ilijašu 69% ispitanika nije član nijedne organizacije, u Konjicu 77,2%,²⁹ a u Bratuncu 68,4% ispitanika.³⁰

Iako većina anketiranih nisu članovi organizacija, određen broj mladih, ipak, je na neki način učestvovao u aktivnostima omladinskih organizacija u protekle dvije godine. Radi se o 7,7% mladih koji su bili dio određenih aktivnosti omladinskih organizacija, a u pitanju je 58,3% muškaraca i 41,7% žena. U aktivnostima religijskih organizacija učestvovalo je 5,1% mladih, slijede političke stranke (7%) i organizacije za ljudska prava i/ili humanitarnu pomoć 3,8%.

²⁹ [Analiza KONJIC.indd\(mladi.org\)](#)

³⁰ [Analiza-polozaja-i-potreba-mladih-BRATUNAC.pdf](#)

Ipak, njih 78,6% istaklo je kako u posljednje dvije godine nije učestvovalo ni u kakvim aktivnostima bilo kakve organizacije.

Uključenost u organiziranu volontersku aktivnost u posljednje dvije godine imalo je 20,4% mladih, od čega je bilo 51,6% muškaraca i 48,4% žena.

Mladi u Hadžićima, kako su istakli tokom razgovora u fokusnoj grupi, volontiraju kada za to imaju priliku. A prilika je malo, pa bi zato voljeli da imaju više mogućnosti da volonterskim radom doprinesu svojoj lokalnoj zajednici.

„Da, volontirala sam sam na Evropskom taekwondo prvenstvu. Ma volontirala bih bilo gdje, to mi je super iskustvo. U Hadžićima i nema baš nekih prilika za volontiranje.“

(Žensko, Hadžići)

„Za neko stalno volontiranje manje-više nema prilika. Ali za povremeno, budu neki event, nekoliko dana i gotovo.“

(Muško, Hadžići)

„Volontirao bih ovisno o tome šta je u pitanju i da li se mogu prepoznati. Generalno, volontirao bih, a ako bih imao pet ponuđenih opcija, gledao bih da je nešto blisko mom senzibilitetu. Odabrao bih nešto što ima veze s kulturom, da li je to pozorište ili kinematografija.“

(Muško, Hadžići)

„I ja bih rado volontirao, ali da je u pitanju nešto što je vezano za sport.“

(Muško, Hadžići)

I u anketi koja je provedena krajem 2016. za potrebe Strategije za mlade u Hadžićima na pitanje da li bi se učešćem u nevladinim organizacijama i volonterskom radu poboljšao opći položaj mladih u općini, 41,11% ispitanika je odgovorilo potvrdno, a 40,55% je smatralo da bi se takvim djelovanjem djelimično poboljšao položaj mladih.

Mobilnost

U posljednje dvije godine u druge gradove u BiH putovalo je 85,6% mladih iz Hadžića, dok je 10,9% njih istaklo kako nigdje nije putovalo. Među onima koji nisu napuštali svoju lokalnu zajednicu 58,8% je muškaraca i 41,2% žena. Ovi koji su putovali najčešće su posjećivali Sarajevo, Konjic, Zenicu, Mostar, Banju Luku, Tuzlu i Neum.

Kao razloge putovanja mladi koji su putovali u protekle tri godine najčešće su navodili da je to bilo u sklopu ekscurzije unutar entiteta, a takvih je bilo 14,7%. U drugom entitetu, također na ekscurziji, bilo je 8,3% ispitanika. Na ekscurziji izvan BiH bilo je 8,9% mladih. Na studijska putovanja išlo je njih 6,1%, dok je u školu u prirodi išlo 8,3% mladih. U volonterskim i drugim kampovima boravilo je 6,4% ispitanika.

Kada je u pitanju putovanje u inostranstvo, 53,4% mladih potvrdilo je da je putovalo izvan BiH u posljednje dvije godine. Ako se gleda spolna struktura, nije uočena spolna razlika. Zemlje u koje su najčešće putovali su Crna Gora, Hrvatska, Njemačka, Srbija i Turska.

Kao najčešći razlog putovanja 71,85% mladih navelo je turizam, a njih 12,57% bilo je u posjeti rodbini.

Odlazak iz države

Posljednjih godina u BiH aktuelan je odlazak stanovništva u inostranstvo, najčešće u potrazi za boljim životom.

Takav trend prisutan je i u Kantonu Sarajevo, pa i u Hadžićima, iako se može reći da u KS ljudi imaju najviše prilika za školovanje i zaposlenje, u poređenju s ostatkom BiH.

Međutim, prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, Kanton Sarajevo je od 2017. do 2022. napustilo 45.690 osoba. Od tog broja, iz Hadžića je odselilo 1.496 osoba, što je 3,27% populacije lokalne zajednice.

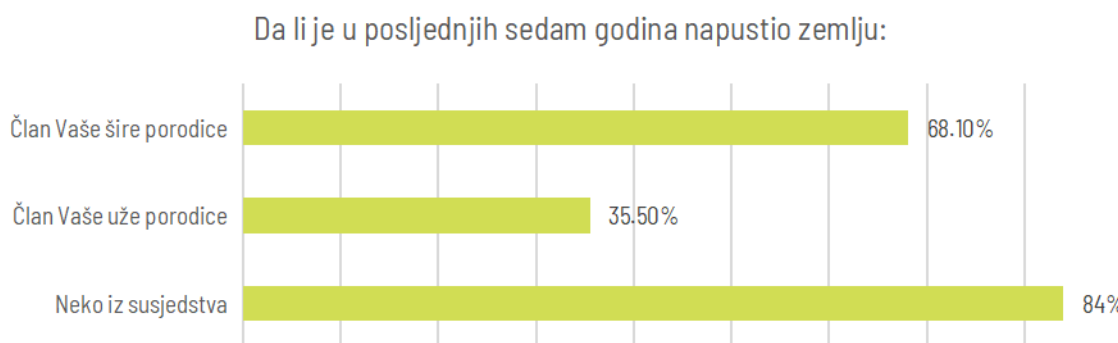
Podaci podrazumijevaju odseljeno stanovništvo unutar FBiH, RS-a, Distrikta Brčko, kao i u inostranstvo. Razlozi odlaska iz lokalne zajednice mogu biti različiti, kao što su, naprimjer, nastavak školovanja, zasićenost aktuelnom političkom situacijom u zemlji, zaposlenje, ženidba/udaja i slično.

Tabela 12. Odlazak stanovništva iz KS-a i Hadžića / Izvor: Federalni zavod za statistiku³¹

Godina	MIGRACIJE				
	Odlazak stanovništva iz KS-a i Hadžića				
	Ukupno	15-19 godina	20-24 godine	25-29 godina	
2017.	Hadžići	256	11	39	47
	Kanton Sarajevo	7.623	403	573	1.198
2018.	Hadžići	227	16	29	41
	Kanton Sarajevo	8.260	429	586	1.086
2019.	Hadžići	209	19	37	38
	Kanton Sarajevo	7.713	423	651	941
2020.	Hadžići	247	15	34	32
	Kanton Sarajevo	6.947	383	522	838
2021.	Hadžići	262	19	34	47
	Kanton Sarajevo	7.460	435	532	911
2022.	Hadžići	295	22	10	39
	Kanton Sarajevo	7.687	430	440	928

31 Federalni zavod za statistiku [Migracije stanovništva: - Federalni zavod za statistiku \(fzs.ba\)](https://fzs.ba)

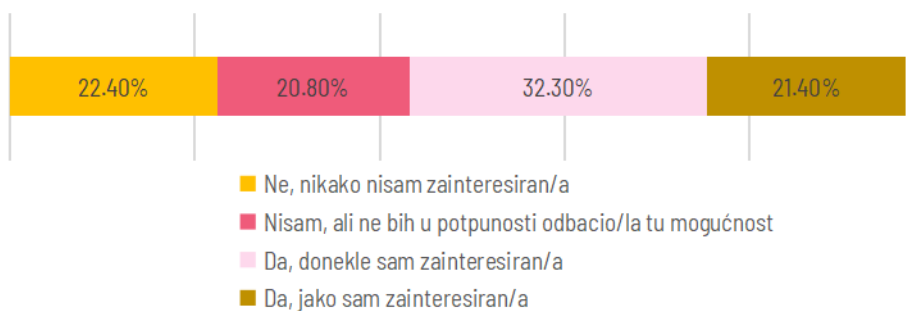
Odlazak stanovništva iz naše zemlje je nešto što brine 27,2% mladih iz Hadžića, a od toga je 51,8% žena i 48,2% muškaraca. Kod 35,5% mladih Hadžića neko iz uže porodice je u prethodnih sedam godina napustio BiH. Kod 68,1% mladih neko iz šire porodice je otišao iz BiH u prethodnih sedam godina. Da znaju da im je neko iz susjedstva napustio zemlju u istom periodu, potvrdilo je 84% mladih.

Grafik 36. Odlazak iz zemlje / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Što se tiče odlaska iz države, 22,4% mladih nikako nije zainteresirano da napusti državu kako bi živjelo u inostranstvu. Mladih koji su donekle zainteresirani za odlazak ima 32,3%, dok jako zainteresiranih ima 21,4%. Mladih koji trenutno nisu zainteresirani, ali ne bi u potpunosti odbacili tu mogućnost ima 20,8%.

Da li ste zainteresirani za privremeni ili trajni odlazak u inostranstvo iz bilo kojeg razloga?

Grafik 37. Zainteresiranost za odlazak u inostranstvo / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Tokom razgovora u fokusnoj grupi mladi ljudi istakli su kako bi najradije ostali u svojoj državi. Na pitanje da li bi napustili BiH, njihovi odgovori su sljedeći:

„Ne, je ne bih nikada.“

(Muško, Hadžići)

„Vjerovatno bih otišao iz BiH, ali samo privremeno.“

(Muško, Hadžići)

„S ovim fakultetom koji studiram (komparativna književnost) ne bih nikada napustio državu. Da je neki drugi u pitanju, onda bih razmišljao o tome.“

(Muško, Hadžići)

„Ja sam bila protivnik toga da se odlazi iz BiH, ali nisam ograničena, da tako kažem. Kako volim da putujem, voljela bih da vidim iskustva tih drugih ljudi. U srednjoj školi sam imala priliku da budem dio te razmjene učenika, da živim s Nijemcima. Da vidim kako oni žive, bila sam u Hamburgu. Njima dan počinje od 5 sati, a u 21 h im završava. Kod nas sve završava do 14 h, ako je moguće.“

(Žensko, Hadžići)

„Imao sam situaciju gdje sam imao i želju i volju da idem za Njemačku, da radim gore sa svojom srednjom školom, stvarno dobri uvjeti. Još pogotovo nas tri druga da idemo, da radimo, dobre plate, sve dogovoreno. U srijedu išli da kupimo kartu, u petak trebali da krenemo. Korona počne, u ponedjeljak se zatvaraju granice. To je meni bio kao neki taj znak, sjedi gdje si, tu je tvoj dom i ne mrdaj odatle. Tako da sada vjerovatno ne bih nikad napustio BiH.“

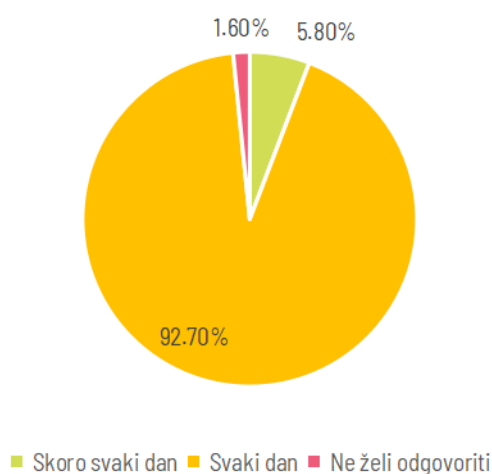
(Muško, Hadžići)

INFORMIRANOST MLADIH

Mladi u Hadžićima kao izvore informiranja najčešće koriste internet i televiziju. Internetske portale svakodnevno prati 72,8% mladih, a televiziju njih 44,7%. Radio svaki dan sluša 14,7% mladih.

S druge strane, dnevne novine nikako ne čita 68,1% mladih, a magazine i časopise kao izvor informacija ne koristi 64,2% mladih.

Koliko često ste koristili internet u posljednjih mjesec dana?

Grafik 38. Svakodnevno korištenje interneta / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Tokom razgovora u fokusnoj grupi mladi su kazali da kao izvor informacija najčešće koriste web-portale, a odmah poslije toga društvene mreže poput Facebooka i Instagrama.

Prema njihovim riječima, neki se informiraju u razgovoru s prijateljima, a pojedini se okreću i tradicionalnim medijima kao što su TV i radio.

„Čitam vijesti po društvenim mrežama, najčešće je preko Facebooka, a od portala to su to Klix i Index.hr. Potom, Centar za istraživačko novinarstvo (CIN), njihove članke čitam. Neko je proveo šest mjeseci da bi nešto istražio i napisao. Od televizija najviše volim Aljazeera, imaju stvarno dobre dokumentarce.“

(Muško, Hadžići)

Internet je u Hadžićima svaki dan, prethodni mjesec u odnosu na trenutak anketiranja, koristilo 92,7% mladih, a najviše ga koriste putem pametnih telefona, i to njih 96,2%.

Što se tiče društvenih mreža i online servisa, najzastupljeniji je Instagram, koji svaki dan koristi 89,8% mladih. YouTube na dnevnoj bazi koristi njih 74,4%, Facebook 59,4% i TikTok 55,6%, a Snapchat 43,8% mladih. Naprimjer, Twitter nikako ne koristi 81,8% mladih, a LinkedIn 84,3%.

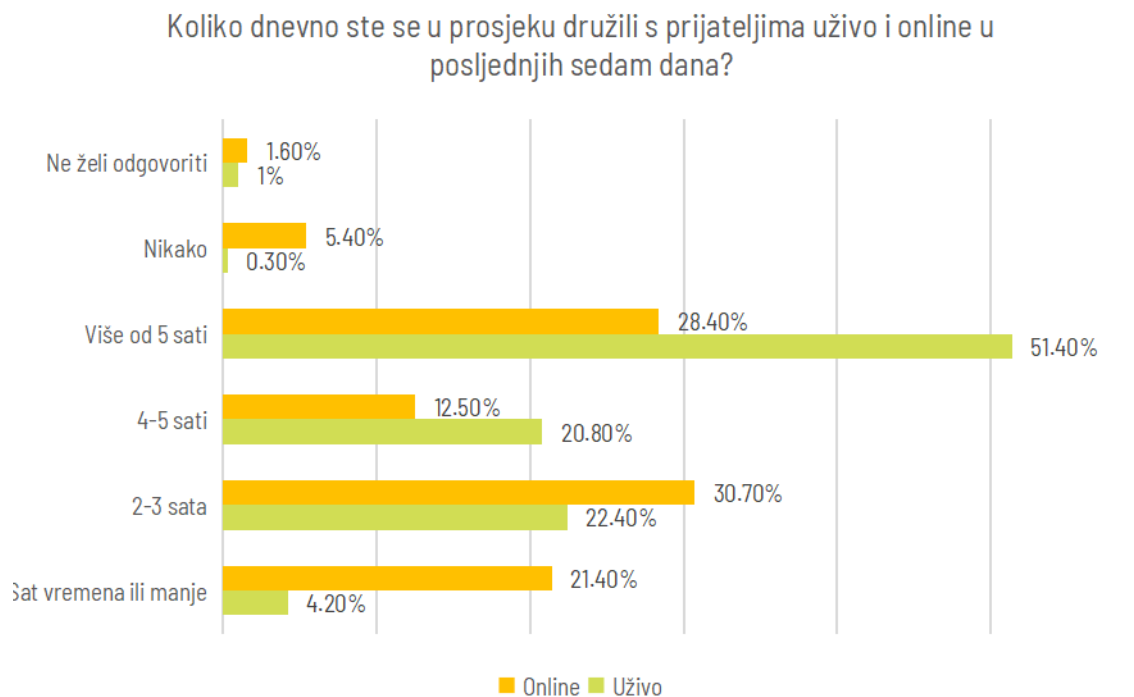
SLOBODNO VRIJEME

Mladi najčešće slobodno vrijeme provode s prijateljima, družeći se uživo ili online, gledajući TV i u druženju s porodicom.

Prema njihovim odgovorima u upitniku, mladi u Hadžićima dosta vremena provode družeći se uživo sa svojim prijateljima.

Tako je 51,4% mladih potvrdilo da s prijateljima dnevno provede više od pet sati. Od dva do tri sata prosječno s društvom vrijeme provodi 22,4% mladih Hadžića, a između četiri i pet sati njih 20,8%.

U druženju s prijateljima online više od pet sati dnevno provede 28,4% mladih, dok u tu istu svrhu na internetu 30,7% mladih dnevno utroši od dva do tri sata.

Grafik 39. Druženje s prijateljima uživo i online / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Dodatno, 48,9% mladih kazalo je da više od pet sati dnevno provodi družeći se s članovima porodice. Od dva do tri sata dnevno vrijeme s porodicom provodi 21,4% mladih, a od četiri do pet sati 20,8% ispitanika.

Na pitanje koliko su dnevno u prosjeku gledali televiziju u posljednjih sedam dana, 35,1% mladih potvrdilo je da je to bilo između dva i tri sata, a 36,1% njih istaklo je da je TV gledalo sat ili manje.

U posljednjih sedam dana, u vrijeme anketiranja, 38% mladih nije pročitao nijednu knjigu, a manje od sat

je čitalo 35,5% ispitanika. Od 2 do 3 sata sedmično uz knjigu je provelo 17,9% mladih. Obrazovni sadržaj na internetu je u proteklih sedam dana manje od sat čitalo ili gledalo 40,9% mladih, a takvu vrstu sadržaja nije pratilo 17,3% mladih.

Kad su u pitanju duhovne, odnosno vjerske aktivnosti, 29,1% mladih je odgovorilo da i u ovom aktivnostima dnevno provodi više od pet sati, a dva do tri sata njih 21,1%.

Mladi su i u fokusnoj grupi opisivali kako provode svoje slobodno vrijeme.

„Svoje slobodno vrijeme provodim u učenju, istraživanju, šetanju u prirodi. Produktivnost neka.“

(Muško, Hadžići)

„Ja svoje slobodno vrijeme provodim u neformalnom obrazovanju. Sada za vikend imam akademiju, pa od utorka do četvrtka drugu. Znači, dosta imam aktivnosti.“

(Muško, Hadžići)

„Svoje slobodno vrijeme provodim s prijateljima, porodicom, ali i u putovanjima.“

(Žensko, Hadžići)

Mladi Hadžića priznali su i da mnogo vremena provode online, iako su svjesni da to nije najbolje za njih, mada neki smatraju da nisu asocijalni zbog tolikog korištenja mobilnih telefona.

„Provodim puno vremena online, više nego što stvarno treba.“

(Žensko, Hadžići)

„Moj telefon meni kaže koliko sam proveo vremena na telefonu sedmično, tačno na kojim aplikacijama. Samo ću reći da sam na YouTubeu proveo 22 sata sedmično. Gledam dokumentarne filmove i to me uspava.“

(Muško, Hadžići)

„Definitivno provodimo puno vremena online. Ali mislim da je to takva generacija i jednostavno moramo biti online.“

(Muško, Hadžići)

„Družimo se mi dosta i uživo sa svojim vršnjacima, ali smo puno i online.“

(Muško, Hadžići)

„Ja opet mislim da to nije toliko dominantno, nismo toliko asocijalni zbog telefona.“

(Muško, Hadžići)

Kad su u pitanju sadržaji za mlade u Hadžićima, oni ističu da bi voljeli da imaju više mogućnosti i sadržaja koje mogu konzumirati/pohađati. Tu su spomenuli da im nedostaje gradski bazen, ne samo iz rekreativnih nego i iz zdravstvenih razloga.

Voljeli bi i da u kino ne moraju ići u grad, jer u Hadžićima nemaju mnogo prilika za to, a neki su izrazili želju i da ugostiteljski objekti rade malo duže, odnosno do iza ponoći.

„Problem je što je radno vrijeme ugostiteljskih objekata do 12 navečer, i to je sve kad izađete dokle možete negdje biti u cijeloj općini Hadžići. Imamo onda dosta problema s tim da kada neko onda u alkoholiziranom stanju sjedne u auto, krene u grad i ima udes. To je veliki problem. Da ugostiteljski objekti rade duže, možda ne bismo imali takve situacije i ne bi bilo potrebe ići u grad.“

(Muško, Hadžići)

„Ja bih volio da imamo bazen. Da ne moram ići na Iliđu ili na Otoku. Mislim da je malo neozbiljno da općina ima 22.000 stanovnika, a da nema bazen. Mnogo manje općine imaju, a mi nemamo.“

(Muško, Hadžići)

„Mislim da imamo neiskorišten prostor. U Hadžićima imamo multimedijalnu salu i ona je super za filmove. Ja se sjećam, 2016. gledala sam tu Jamesa Bonda kad je izašao. I to je to. Zato mislim da bi se trebalo to uraditi, uvesti malo više filmova, ako ima mogućnosti.“

(Žensko, Hadžići)

„Ne možeš ti imati za nečim interes na šta nisi navikao. Ti kad imaš, svake subote ti se prikazuje neki film, karikiram, u multimedijalnoj sali, na jedan, dva, tri nisam otišao, ali ide moj drug, pa idem i ja s njim. Mislim da i to ima utjecaja. Kada bismo imali kino, pa svakog vikenda pozovete jedan razred iz srednje škole: <Dođite, besplatno vam je.> Pa će taj razred sljedeći put, pa će neko doći, pa će platiti neku kartu. Što? Zato što mu je bilo lijepo i što si mu ponudio nešto. Neće provesti noć u kafiću i ko zna gdje, nego će provesti noć tu, uz film. Veliki sam ljubitelj filma i kina i to je veliki odmor. Nije mi mrsko spremati se, odem u novi Bingo City Center, pogledam film i baš se odmorim.“

(Muško, Hadžići)

Potom, prema riječima učesnika na fokusnoj grupi, postoji potreba za prostorom za druženje ili učenje, iako je u ovoj općini krajem 2021. otvoren prvi hub za mlade, pod nazivom K-Hub,³² upravo za tu namjenu.

Finansirali su ga Općina Hadžići (28.000 KM) i IOM (donirali opremu), a namijenjen je srednjoškolcima, studentima kao i freelancerima, te svim udruženjima mladih i udruženjima koja rade s mladima na području općine Hadžići.

Međutim, mladi u Hadžićima očito nisu dovoljno informirani o uslugama koje mogu koristiti u K-Hubu, a nekima je problematično i to, kako su kazali na fokusnoj grupi, što se plaća određena članarina, pa se taj prostor i ne koristi u tolikoj mjeri.

32 Otvaranje prvog huba za mlade u Hadžićima, [Općina Hadžići \(hadzici.ba\)](http://OpćinaHadzici(hadzici.ba))

Prema naknadno prikupljenim podacima saznajemo da je K-Hub za mlade s područja općine Hadžići od samog osnivanja potpuno besplatan, uz najavu rukovodstvu, a radi adekvatne organizacije aktivnosti. Cjenovnik koji je formiran odnosi se na pravna lica te pojedince, udruženja i organizacije koji nisu iz Hadžića.

„Mladi imaju problema u Hadžićima i ja sam to pokretao dosta puta i ostao bez snage. Meni kao studentu je najviše potrebno to, socijalno, da s nekim komuniciraš i sve ostalo. Meni, pogotovo kad je korona bila, pa i godina poslije korone, ako treba neko da dođe kod tebe kući, da vježbaš nešto, aj, nemoj ga, gdje ćeš ga, korona. Dvije-tri godine sam se borio da se otvori nešto poput čitaonice, prostorije za studente i učenike na teritoriji općine Hadžići.“

(Muško, Hadžići)

„Mi u Hadžićima imamo prostor, hub, i gospodin Ilijas je jedan veliki gospodin. Prošle godine u augustu, kad sam spremala ispite za septembar, pitala sam da li se može to koristiti i rekao je da mladi upravo to ne koriste. Ima neki cjenovnik, ali koliko se može koristiti, ne koristi se.“

(Žensko, Hadžići)

„Ima cjenovnik u hubu, ali s obzirom da nije toliko zastupljeno korištenje, daje se besplatno.“

(Muško, Hadžići)

„U sklopu Islamskog centra, gdje su prostorije stvarno opremljene full, s pametnim tablama, te prostorije se koriste vikendom za mektepsku nastavu. Što se ne bi radnim danima koristilo to kao neki vid čitaonice? Iskreno, nisam znao da se hub (ne) plaća, nekad je bilo 40 KM mjesečno, a to nije malo za nekog učenika ili studenta. Za roditelje da izdvajaju još i na to 40 KM, mislim da nisu svi u mogućnosti. Kad bi ljudi znali, evo ovo vam je besplatno, možda u saradnji s bibliotekom, da se napravi ta institucija, da se mogu koristiti knjige iz biblioteke. Dođeš, posuđiš knjigu i imaš tu sve na dohvat ruke. Prostorije za mlade je jedan od nedostataka.“

(Muško, Hadžići)

„Mi nemamo prostorije gdje bismo mogli učiti pa učimo u kafiću. Nisam znala da se prostor u hubu može koristiti besplatno. Postoje neke prezentacije koje moram uraditi s nekim u paru, pa mi je lakše uživo se konsultovati. Postoje i plakati koje trebamo uraditi, ne mogu ja zauzeti dva stola u kafiću, staviti papire i reći: <Evo sad ću ja to.> Takav objekat nama nedostaje.“

(Žensko, Hadžići)

„Znali smo za hub, ali odemo s rajom na kafu, usput nešto i naučimo. I da ima čitaonica, ja bih opet, iskreno, radije otišao u kafić.“

(Muško, Hadžići)

„Mislim da taj prostor za mlade treba bolje reklamirati. Prilagoditi sadržajima, pitati direktno učenike šta im treba, koliko prostora im treba, koliko i ako se plaća, i to stalno držati na

društvenim mrežama, što Općine, što bilo ko ko je zadužen za to, reklamirati, zvati, praviti ankete. Zvati sve, pogotovo srednjoškolce: <Šta vam treba, kako vam treba, koji periodi vam trebaju... Ako hoćete piti kafu, nabavit ćemo kafe aparat.> Treba to prilagoditi njihovim potrebama, ako već pravimo jedan takav objekat."

(Muško, Hadžići)

Jedan od problema koji su mladi također spomenuli tokom diskusije u fokusnoj grupi jeste i gradski prijevoz, na koji se ne mogu u potpunosti osloniti. Odnosno, prema njihovim riječima, problematične su neredovne vožnje autobusa/minibusa ili nepostojanje određenih linija, pogotovo za one koji žive u vangradskim sredinama.

„Povezanost saobraćajna u Hadžićima se poboljšala uvođenjem voza. Ja svaki dan viđam poneke odavde u vozu i dosta nam je olakšano. Ali opet, voz ide do Pazarića, ne ide do Tarčina. Opet je odsječeno."

(Muško, Hadžići)

„Najvažnije je to, ustvari, što nigdje nije postignuta ta efektivna povezanost Tarčina i Pazarića s Hadžićima. Ne možete vi pustiti dijete, ako je drugi ili treći razred, da čeka bus sat ili sat i po i ode, recimo, na trening. Ako još kiša pada, snijeg, dok se vrati... A malo ko ima vremena da svoje dijete dovede, recimo, s Vrbanje u Hadžiće u Radnik na trening ili na košarku u Bošnjak itd."

(Muško, Hadžići)

„Taj voz, koliko je dobar, toliko je loš. Ima voz u 6, 8 i 12 sati, onda negdje oko 14, 15 sati, pa tek u 20 h navečer. Ima tih nekoliko linija i to je to, na tom se završava. Ako se ikako može angažovati da se uvede više linija i da se produži do Tarčina."

(Žensko, Hadžići)

„Dok je vozio samo GRAS u Hadžićima, to je bio užas. Išla sam četiri godine ovdje u školu, znala sam čekati bus po sat i više. Otkako su se podijelili, da pola vozi GRAS, pola Centrotans, to je OK, zahvalna sam i na tome, super. A što se voza tiče, npr., ja dođem vozom do Pazarića, i opet moram čekati nekih pola sata, možda malo jače, da bih dobila bus da idem do Tarčina. A i ako bi stavili da voz ide do Tarčina, oni opet gore u Suhodolu moraju napraviti taj neki dio da ljudi iz voza mogu da siđu."

(Žensko, Hadžići)

„Kad je u pitanju prijevoz, konkretno u Pazariću, bili smo često izloženi neredovnoj vožnji minibuskih linija. Djeca iz škole se vraćaju, linije se jednostavno ne podudaraju. Djeca znaju čekati po 45 minuta, a taj problem je na Kantonu Sarajevo. Mi kao općina ne možemo puno utjecati na to. Busevi tako ne voze, pokvari se guma, i volio bih da se utječe na to, mnogo bi nam značilo."

(Muško, Hadžići)

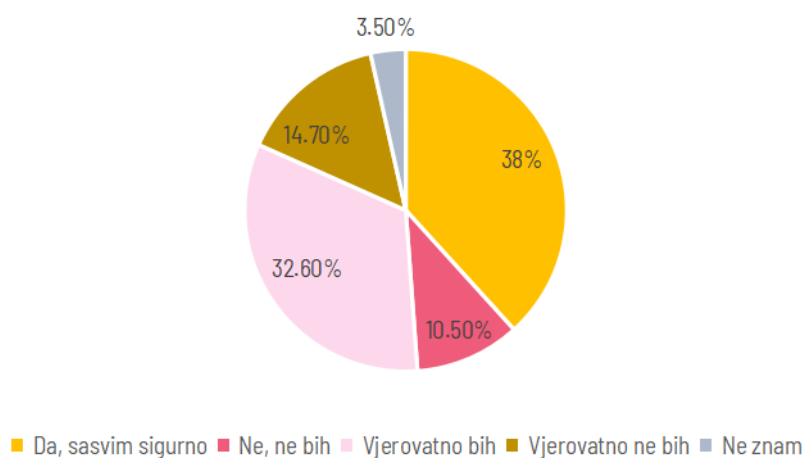
KULTURA I SPORT

Od kulturnih dešavanja u Hadžićima, tradicionalno se održava sedmodnevna kulturno-zabavna manifestacija „Hadžićko ljeto”.³³ Općina je za ovu namjenu u budžetu izdvojila 50.000 KM, a za ostale aktivnosti iz oblasti kulture, kako je predviđeno budžetom za 2023. g., na području ove općine izdvaja se još 50.000 KM.³⁴

Sudeći prema odgovorima u anketi, mladi u Hadžićima zainteresirani su za kulturne sadržaje. Tako je 24,6% mladih zainteresirano za kulturu i umjetnost, a 29,7% veoma zainteresirano, što u konačnici znači da više od polovine anketiranih zanima kultura (54,3%). Nezainteresiranih i potpuno nezainteresiranih je ukupno 18,8%, dok je ravnodušnih prema ovakvoj vrsti sadržaja 22,7%.

Postotak mladih koji smatraju da imaju priliku da idu na kulturne događaje, ali rijetko, iznosi 44,4%. Mladih koji smatraju da imaju priliku često posjećivati kulturne događaje ima 29,4%. S druge strane, 20,4% mladih ističe kako uopće nemaju priliku posjećivati takvu vrstu događaja.

Da li biste posjećivali događaje iz oblasti kulture i umjetnosti ako biste imali priliku?

Grafik 40. Posjećivanje događaja iz kulture i umjetnosti / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Da imaju priliku, 38% mladih kaže da bi sasvim sigurno posjećivali kulturne događaje (59,7% žena i 40,3% muškaraca), a 32,6% njih kaže da bi vjerovatno išli na takve događaje (63,7% žena i 36,3% muškaraca). Kulturne sadržaje nikako ne bi posjećivalo 10,5% mladih.

Mladi uglavnom nisu zadovoljni ponudom kulturnih sadržaja u njihovoj općini. Generalna ocjena je da ih nema dovoljno.

³³ <https://hadzici.ba/post.php?id=791>

³⁴ Budžet Općine Hadžići, https://www.hadzici.ba/userfiles/file/Budzet_Opcine_Hadzici_2023.pdf

„Ja bih pohvalila, opet, Općinu. Imamo mi opet nekih dešavanja. Naprimjer, početkom augusta uvijek imamo to 'Hadžićko ljeto'. Ali bi bilo lijepo da malo duže traje, da ne traje možda sedam dana zaredom, nego da, recimo, sedmično budu dva dana, petak i subota, pa da to traje onda tokom čitavog ljeta. Fali malo i zimi, ali tako je.“

(Žensko, Hadžići)

„Nažalost, vrlo malo je zastupljena ta kulturološka scena. Postavlja se pitanje da li smo mi kao društvo zreli za takav medijski i kulturni prostor. Imat ćemo možda neku promociju knjige, jednog poznatog književnika i napuni se sala, pola bude prazno. Fali nam predstava i filmova.“

(Muško, Hadžići)

„Ja sam apsolvent komparativne književnosti, ali ja sam mlad, ako neko napiše knjigu na neku temu koja mene ne interesuje, ako ne poznajem autora, ja vjerovatno neću doći na promociju knjige. Možda ću u nekom slučaju doći da podržim. Ali ako pričamo okvirno o mladima, rijetko koga zanima promocija knjiga, trebamo biti realni. Mene bi, naprimjer, zanimale pozorišne predstave i filmovi. Kad sam bio manji, želio sam biti scenarista. Tokom 2022. u Hadžićima je bilo šest predstava, od toga 4 ili 5 za djecu. Mene to ne zanima, neću doći gledati Kiketa Budaliketa. Možda ću povesti malu rodicu, ali ja želim da gledam Hamleta i Šekspira.“

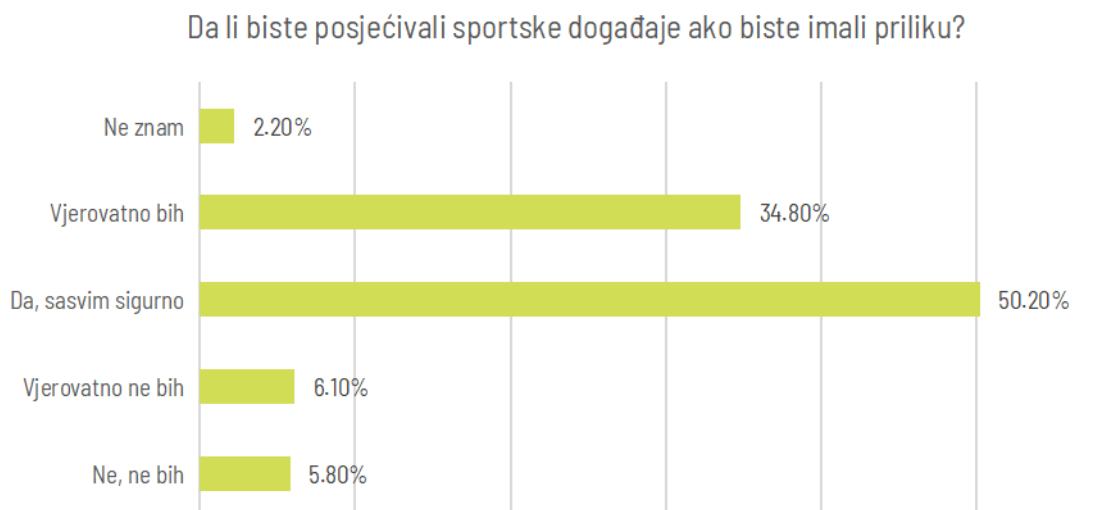
(Muško, Hadžići)

„Što se mene tiče, svakako imamo malo kulturnih dešavanja na općini Hadžići. Ali ljudi, nema potrebe. Ima potreba za kulturnim uzdizanjem našeg društva, ali nema ljudi koji bi dolazili to gledati. Bilo da je folklor u pitanju, ljudi samo dolaze što ti zovneš nekoga. Evo, čujem, spominju se predstave. Ja ne znam koliko bi ljudi s općine Hadžići došli na predstavu, nisam siguran koliko ima interesa za to.“

(Muško, Hadžići)

Priliku da često prisustvuju sportskim događajima ima 48,2% mladih, a 39,9% ih kaže da imaju priliku, ali rijetko. Na drugoj strani, 9,9% mladih ističe da nemaju uopće priliku posjećivati sportske događaje.

Više od polovine mladih u Hadžićima bi sasvim sigurno posjećivalo sportske događaje kada bi za to imali priliku (50,2%), a 34,8% ispitanih bi vjerovatno išlo na ovakve događaje. Mladih koje uopće ne zanima sport ima 5,8%, te ne bi posjećivali sportska takmičenja i da imaju priliku.

Grafik 41. Posjećivanje sportskih događaja / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

O sportu u Hadžićima diskutiralo se i u fokusnoj grupi. Mladi kažu da tu situacija nije toliko kritična, te da, ipak, postoji dosta mogućnosti za bavljenje sportom, ali više u gradskoj zoni nego u vangradskoj.

„U samim Hadžićima ima sportskih sadržaja, Tarčin malo manje, Pazarić skoro nikako. Zaboravljamo donji kraj, a zapravo su Hadžići negdje na pola općine. Donji kraj, Binježevo ništa, Miševići ništa, Gladno polje ko da nisu Hadžići. Ali kad se pogleda ostalo, sport je zastupljen dosta. Samim tim što imamo FK 'Radnik', koji je u drugoj najjačoj ligi u državi, odnosno u Prvoj ligi FBiH. Onda KK 'Bošnjak' igra u Prvoj ligi, imamo naše rukometašice iz ŽRK 'Hadžići' koje igraju finale kupa, dovoljno govori. Ako je išta pozitivno u Hadžićima, to je sport.“

(Muško, Hadžići)

„U Tarčinu da nema Hajrudina Ramića, koji ima neke privatne termine za djecu na Vrbanji kroz neku malu školu fudbala, gore bi jedina sportska aktivnost bila trčanje za autobusom. Nema ništa. Teško koji roditelj koji ima dijete do osnove škole, pa i u osnovnoj školi, teško da će pustiti dijete da samo ide iz Tarčina u Hadžiće. Dosta toga sportskog fali što se tiče konkretno Tarčina. Mislim da nije ništa bolje ni u Pazariću. Oni jedino imaju malo jaču školu fudbala, i to je privatna firma, gdje se ljudi trude da nešto omoguće. Što se tiče infrastrukture, svega fali. Pokreće se pitanje dugi niz godina neke mini dvorane u Tarčinu, ali ni to nije nidokle, iskreno.“

(Muško, Hadžići)

„Nedostaje nam odbojkaški klub. Ima fudbal, rukomet, košarka, samo eto još ta odbojka.“

(Žensko, Hadžići)

Najviše je neodlučnih kada je u pitanju zadovoljstvo mladih odnosom medija prema kulturnim događajima, te je 45% onih koji su niti zadovoljni, niti nezadovoljni. Isti je stav i kada je u pitanju odnos lokalne zajednice prema kulturnim događajima (42,5% niti zadovoljni, niti nezadovoljni), kao i sportskim događajima (36,4% niti zadovoljni, niti nezadovoljni).

Većina mladih u Hadžićima kaže da ne igra nikako igre na sreću, a takvih je 91,1%. Rjeđe od jednom mjesečno igre na sreću igra 2,9% mladih.

IDENTITET

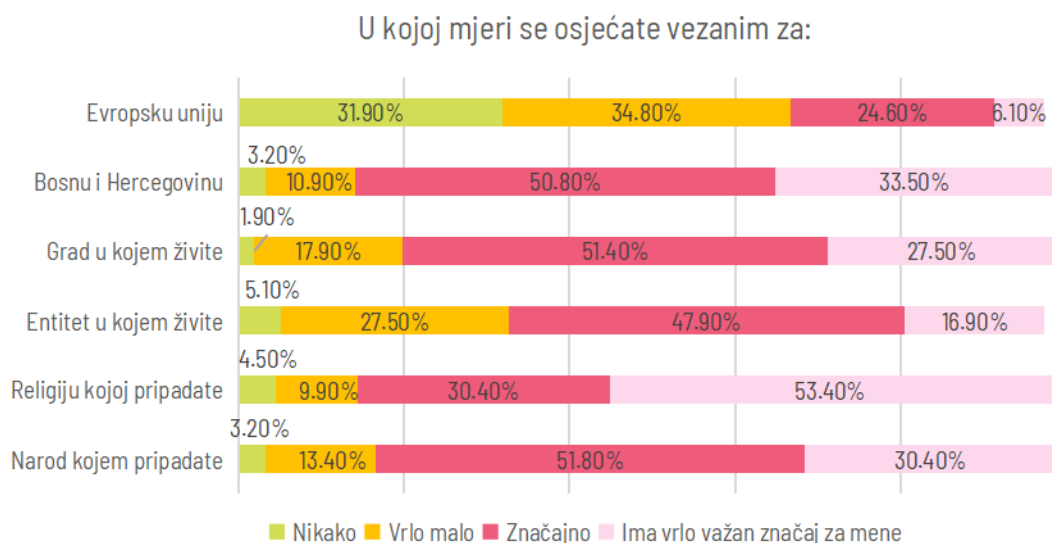
Mladi u Hadžićima najviše su vezani za svoju državu, a pokazali su to njihovi odgovori na pitanje u kojoj mjeri se osjećaju vezanim za BiH. Značajnu i vrlo značajnu vezanost za BiH izrazilo je 84,3% ispitanika. Da su vrlo malo vezani za BiH odgovorilo je 10,9% mladih, a nikakvu vezu sa svojom državom ne osjeća njih 3,2%.

Kad je u pitanju Evropska unija, 6,1% mladih je kazalo da EU ima vrlo važan značaj za njih, a njih 24,6% je značajno povezano s EU. Međutim, nikakvu vezu s EU ne osjeća 31,9% mladih, a vrlo malu 34,8% ispitanika.

Za grad u kojem žive značajno i vrlo značajno je vezano 78,9% mladih. Vrlo malu povezanost osjeća 17,9%, a nikakvu 1,9% ispitanih.

U Hadžićima je ukupno 82,2% mladih istaklo da osjećaju značajnu i vrlo značajnu povezanost s narodom kojem pripadaju. Vrlo malu povezanost s narodom kojem pripadaju ima 13,4% mladih, a njih 3,2% ne osjeća nikakvu povezanost.

Veoma značajnu povezanost s religijom ima 53,4% mladih, a značajno je za religiju vezano 30,4% mladih. S druge strane, 9,9% mladih osjeća vrlo malu povezanost s religijom, a njih 4,5% ne osjeća nikakvu povezanost. Više od polovine mladih u Hadžićima značajno i veoma značajno vezano je za entitet u kojem živi (64,8%). Vrlo malo za entitet je vezano 27,5% ispitanih, a nikako 5,1%.

Grafik 42. Osjećaj vezanosti / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

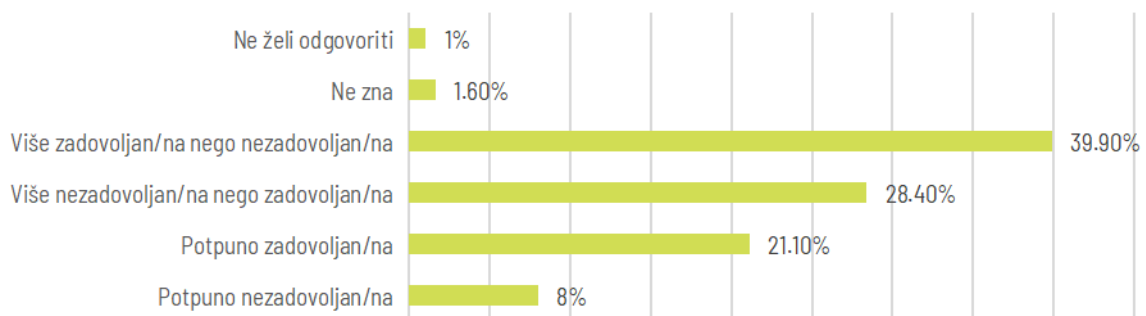
Većina mladih u Hadžićima kazala je kako im nacionalnost i religija nisu bitan kriterij za odabir prijatelja (82,4%), dok je to bitan kriterij za 9,9% ispitanika. Prema njihovim odgovorima, 60,4% mladih ima prijatelje drugih nacionalnosti s kojima se redovno druži (online ili uživo). Ipak, 50,5% mladih ne bi stupilo u brak s osobom druge nacionalnosti (62% žena i 38% muškaraca), dok bi u u brak s osobom druge nacionalnosti stupilo 30% mladih Hadžića.

Potom, 88,2% ispitanika odgovorilo je da im ne bi smetalo da im poslodavac ili nadređeni bude osoba druge nacionalnosti, od toga je 52,5% žena i 47,5% muškaraca.

SIGURNOST

Sigurnosnom situacijom u Hadžićima 39,9% mladih više je zadovoljno nego nezadovoljno. S druge strane, sigurnosnom situacijom je više nezadovoljno nego zadovoljno 28,4% ispitanih. Da su potpuno zadovoljni sigurnosnom situacijom odgovorilo je 21,1% ispitanika.

Koliko ste zadovoljni sigurnosnom situacijom u mjestu u kojem živite?

Grafik 43. Zadovoljstvo sigurnosnom situacijom / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Tokom razgovora u fokusnoj grupi mladi su potvrdili da su uglavnom zadovoljni sigurnosnom situacijom u mjestu u kojemu žive. Pored toga, istakli su i ono što im najviše smeta, te šta bi voljeli promijeniti kako bi sigurnosna situacija bila još povoljnija (bolja saobraćajna signalizacija, pojačan videonadzor i sprečavanje prebrze vožnje – radari).

„Osjećam se sigurno, ali može biti bolje, zbog tih migranata. Kad oni svi odu, bit će bolja situacija.“

(Muško, Hadžići)

„Ono što je meni zasmatalo, ali pokrećem inicijativu već deseti put kao član Savjeta MZ Hadžići, a to je problem nadzornih kamera. Imaju već postojeće kamere, mislim da ih ima 13 ukupno na teritoriji Hadžića. Ako nema u užem jezgru, kako će biti u Tarčinu, što bi njima valjalo baš s tog aspekta sigurnosti. Nije sigurnost samo hoće li te neko napasti, nego hoće li ti neko i ogrebat i auto. Već tri ili četiri puta ima da pokrećemo, da pišemo, da šaljemo. Međutim, niko ništa ne djeluje, a to je neka sitnica. Imaš već postavljene kamere po banderama, niko neće da provjeri šta je s njima. To je konkretno za Hadžiće. A kad prođete kroz Pazarić i sve ostalo, možete biti kakvi hoćete, i pijani i nadrogirani, nema vas ko ni snimiti ni ništa. Lako je nekome u općinama Centar i Novo Sarajevo, kada se sve dešava između zgrada, pa ima i poslovnih prostora s kamerama. S tog aspekta sigurnosti smo u defektu. Što se tiče policijske uprave, oni rade dobar posao.“

(Muško, Hadžići)

„Osjećam se sigurno u Hadžićima, ali se mora poraditi na brzini vožnje. Generalno se kroz Hadžiće jako brzo vozi. Svi znaju onaj dio od kamenoloma do pumpe Bucomerc, tu ne možete da vjerujete koliko se pretiče. Tu mogu i ovi što voze da se slože. Mislim da se na tome treba poraditi, eventualno da se uvede više radara.“

(Žensko, Hadžići)

„Lično se osjećam sigurno, referirat ću se na svoju mjesnu zajednicu. Bilo bi dobro da se povećaju policijske patrole i obilasci, i kada bi se uvela horizontalna i vertikalna signalizacija.“

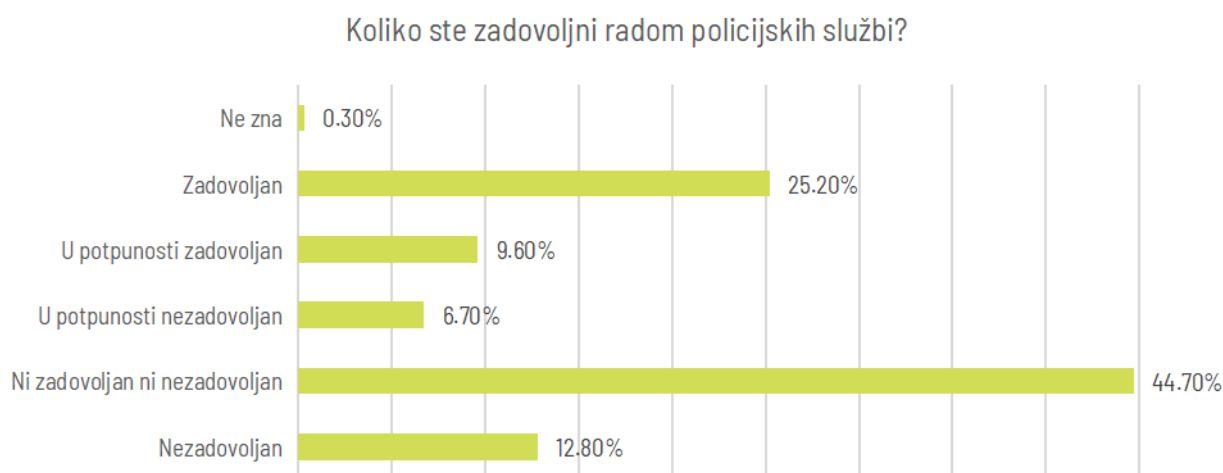
(Muško, Hadžići)

Procjena prisutnosti nasilja oko mladih vrši se direktnim pitanjem o tome da li su bili žrtve nasilja, ali i kroz projekтивно pitanje na koje mladi odgovaraju tako što se pokušavaju prisjetiti znaju li nekoga ko je bio žrtva određenih oblika nasilja. Prisutnost nasilja je na ovako postavljenom pitanju znatno veća u odnosu na direktno izjašnjavanje o tome da li su mladi bili žrtva nekog oblika nasilja. U slučajevima kada se trebaju sjetiti znaju li nekoga ko je bio žrtva nasilja, značajni oblik nasilja koji su mladi istakli je nasilje u porodici, i to 18,8% mladih poznaje nekoga ko je bio žrtva ovog oblika nasilja. Kod međuvršnjačkog nasilja 28,8% mladih je odgovorilo da poznaje nekoga ko je bio žrtva, a kod nasilja na internetu 16,9% mladih ističe da poznaje takve žrtve. Mladi u Hadžićima odgovorili su da poznaju i neke žrtve razbojništva, i to je 15,7% njih dalo potvrđan odgovor.

Inače, 48,6% mladih odgovorilo je da ne poznaje nikoga ko je bio žrtva bilo kojeg oblika nasilja.

Na pitanje da li su oni bili žrtve nekog oblika nasilja 78,9% je kazalo kako nikada nisu bili žrtve. Potom, 8,3% ih je odgovorilo da su bili žrtve međuvršnjačkog nasilja. Od toga je pozitivan odgovor dalo 84,6% muškaraca i 15,4% žena. Pored toga, 3,5% ih je odgovorilo da su bili žrtve razbojništva.

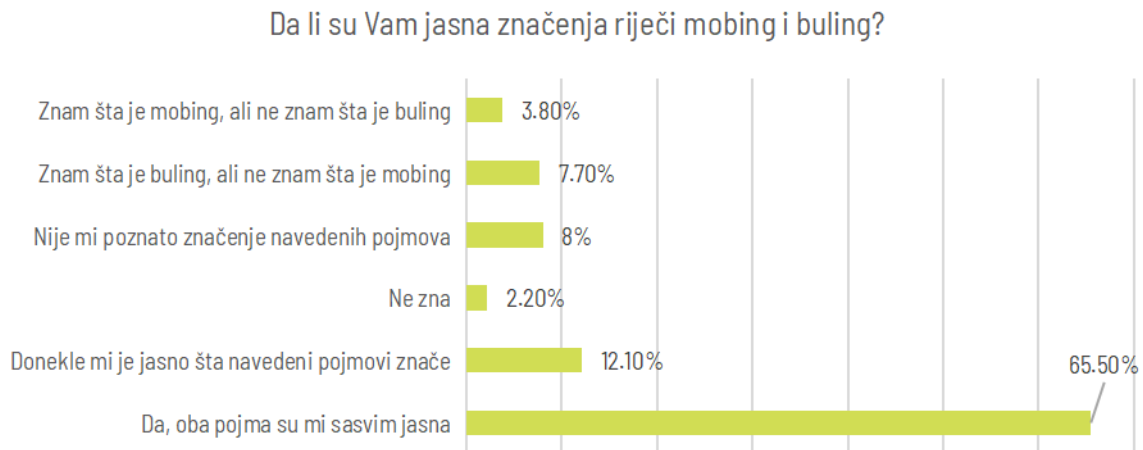
Kada je u pitanju rad policijskih službi u Hadžićima, najviše je neodlučnih, odnosno niti zadovoljnih, niti nezadovoljnih (47,7%). Pored toga, 39,6% mladih više ima nego što nema povjerenja u policijske službenike.

Grafik 44. Zadovoljstvo radom policijskih službi / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

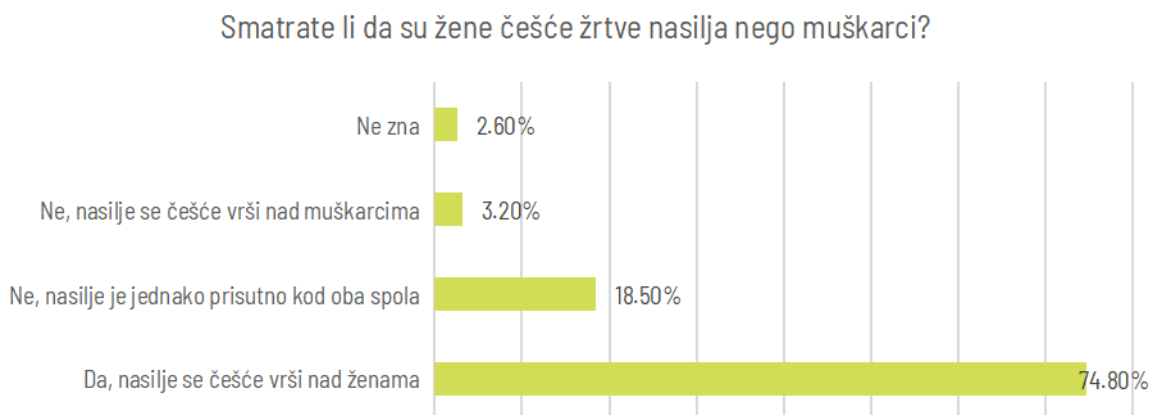
Da može prepoznati psihičko nasilje sigurno je 72,5% ispitanika. Onih koji nisu sigurni da li bi mogli sa sigurnošću prepoznati psihičko nasilje je 17,9%, a među njima je 51,8% muškaraca i 48,2% žena.

Značenje pojmova mobing i buling tvrdi da zna 65,5% mladih, a 12,1% ih je istaklo da im je donekle jasno značenje tih pojmova. Onih koji znaju šta je buling, ali ne i mobing je 7,7%.

Grafik 45. Značenje pojmova mobing i buling / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Ako bi vidjeli da se nad nekim vrši nasilje, sudeći prema odgovorima, skoro polovina ispitanika bi to prijavila nadležnim organima (48,9%). Mladih ljudi koji bi reagirali i direktno se uključili ako bi vidjeli da se nad nekim vrši nasilje je 38,3%. Da su žene češće žrtve nasilja nego muškarci smatra 74,8% ispitanika. Takvo mišljenje ima 59,4% žena i 40,6% muškaraca. Da je nasilje jednako zastupljeno kod oba spola smatra 18,5% mladih, s tim da u ovom slučaju više muškaraca (69%) smatra da je nasilje jednako zastupljeno kod oba spola.

Grafik 46. O nasilju nad ženama i muškarcima / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

U korist rasprave o sigurnosti, korisno je spomenuti i to da 82,1% mladih kaže da nisu bili žrtve provale ili krađe, ni oni niti članovi njihove porodice, u posljednjih pet godina.

PREPORUKE

Analiza položaja i potreba mladih predstavlja dokument koji je osnova za donošenje strategije prema mladima. Strategija prema mladima predstavlja zakonsku obavezu lokalnih zajednica i drugih nivoa vlasti u Federaciji BiH na osnovu Zakona o mladima Federacije BiH iz 2010. godine. Rad na ovom dokumentu zahtijeva pristup kroz više aspekata. Zbog navedenog analiza je podijeljena na više oblasti, koje daju uvid u položaj i potrebe mladih u određenoj lokalnoj zajednici.

Ova analiza pokazala je potrebu, pored ostalih, da se buduće djelovanje fokusira na domene navedene u nastavku teksta.

Obrazovanje

Praktična nastava je naglašena kao jedna od glavnih potreba unapređenja nastavnog procesa. Iako lokalna zajednica nema veliki utjecaj na proces obrazovanja, sadržaj kurikuluma ili nastavne planove i programe, ona može omogućiti uvjete za praktičnu nastavu. Preporuka bi bila, posebno za tehničke i strukovne smjerove obrazovanja, da se omogući bolja i kvalitetnija praktična nastava, u dogovoru s većim brojem komercijalnih firmi koje bi mladim ljudima pružile priliku da nauče raditi ono za šta se obrazuju.

Kao drugi aspekt za unapređenje obrazovnog procesa mladi su naglasili preopširne nastavne planove i programe. Ovaj problem bi se mogao rješavati inicijativama s nižih nivoa vlasti prema višim gdje će se tražiti unapređenje nastavnih planova i programa.

Također, obrazovanje je potrebno usmjeriti ka potrebama tržišta rada kako u lokalnoj zajednici tako i šire. Na ovaj način će mladi imati znanje koje će moći primijeniti prilikom procesa zapošljavanja.

Zapošljavanje

Mladi su u analizi pokazali da im je idealno radno mjesto u vlastitom biznisu, dok se na drugom mjestu nalazi posao u državnoj firmi ili administraciji. Omogućena podrška mladima prilikom pokretanja vlastitih obrta i biznisa može pomoći u poboljšanju klime na tržištu rada.

Prema rezultatima istraživanja, 63,1% mladih smatra da bi im najviše odgovarala finansijska podrška za pokretanje vlastitog biznisa. Mladima je potrebna i šira podrška kroz različite oblike savjetovanja o tome kako da pokrenu vlastiti biznis i na taj način ostvare mogućnost vlastitog zaposlenja. U istraživanju je 28,1% mladih istaklo kako bi im savjetodavna, odnosno mentorska podrška najviše koristila.

Mladima su također potrebna praktična znanja koja će ih pripremiti na izazove koje nosi tržište rada. Ovaj domen posebno je važan jer veliki broj mladih ne radi u struci za koju se školovao.

Promocija programa za zapošljavanje traži posebnu pažnju jer veliki broj mladih nije čuo za određene programe zapošljavanja koje lokalna zajednica podržava te se na njih i ne prijavljuje.

S druge strane, potrebno je uvezati mlade s poslodavcima koji su zainteresirani da pruže obuku i priliku za prvo zaposlenje.

Zdravstvo

Sistem preventivne zdravstvene zaštite mladih u Hadžićima potrebno je unaprijediti. Naime, veliki broj mladih ne obavlja sistematske preglede. Potrebno je raditi na razvoju svijesti kod mladih ljudi o važnosti obavljanja redovnih sistematskih pregleda te razvijati im navike da vode računa o vlastitom zdravlju. Tu spada i briga o psihičkom zdravlju mladih osoba, koje nerado traže pomoć uprkos psihičkim problemima, najčešće uzrokovanim stresom.

Kad je u pitanju ženska populacija, redovni ginekološki pregledi mogu spriječiti i pravovremeno otkriti moguća oboljenja, te je potrebno omogućiti djevojkama redovne ginekološke preglede i osvijestiti ih o važnosti redovne kontrole njihovog zdravstvenog stanja.

Programi za mlade

Potrebno je kreirati prilike i pružiti mogućnosti za veću uključenost mladih osoba u volonterske aktivnosti kroz nastavni ili vannastavni proces. Mladi učesnici istraživanja su iskazali zanimanje za volontiranjem, ali su i podvukli da u Hadžićima nemaju mnogo prilika za to. Ako su i imali nekih prilika, bile su kratkoročne, a kako su istakli, vrlo rado bi volonterskim radom doprinijeli svojoj lokalnoj zajednici.

Osim toga, mladima je potrebno omogućiti prilike za neformalno obrazovanje, odnosno treninge, edukacije i kurseve koji bi im bili finansijski prihvatljivi i od koristi za njihovo lično i profesionalno usavršavanje. Kako su istakli mladi Hadžića, osim pojedinih kurseva stranih jezika, nemaju priliku pohađati nikakvo neformalno obrazovanje.

Komunikacija

Uzimajući u obzir da mladi najčešće informacije dobijaju putem društvenih mreža i internetskih portala, komunikaciju s mladima je najbolje ostvariti kroz navedene kanale. Promocija aktivnosti koje su vezane za mlade osobe puno je efektivnija ako se odvija online i putem društvenih mreža, jer na taj način veći broj mladih ima mogućnost da sazna za njih.

Slobodno vrijeme i rekreacija

Potrebno je unaprijediti sadržaje iz oblasti kulture i umjetnosti kako bi mladi mogli kvalitetnije provoditi svoje slobodno vrijeme i kulturno se uzdizati. Naime, treba stvoriti uvjete da u Hadžićima ima veći broj kulturnih događaja. Međutim, treba imati u vidu i da mnogi u Hadžićima nisu imali priliku prisustvovati, naprimjer, pozorišnim predstavama, pa mladi vjeruju da bi uz priliku i da nešto takvo dožive i u drugima probudili volju i želju da zavole kulturu i umjetnost. U provedenom istraživanju 38% mladih kazalo je da bi sasvim sigurno posjećivalo kulturne događaje da imaju priliku za to, a 32,6% njih kaže da bi vjerovatno išli na takve događaje ako bi im se ukazala prilika.

Istraživanje je pokazalo da mladi u Hadžićima nisu upoznati s činjenicom da prostor K-Huba mogu koristiti besplatno za potrebe učenja, druženja ili provođenja određenih svojih aktivnosti, jer su se tokom fokusne grupe požalili na to da nemaju svoj prostor. Iz tog razloga je potrebno uraditi dodatnu promociju, kako bi što više mladih znalo da mogu koristiti taj prostor bez ikakve naknade, uz prethodnu najavu rukovodstvu K-Huba. Pošto mladi danas najviše koriste društvene mreže kao izvor informacija, za pružanje dodatnih informacija treba koristiti te kanale kako bi što više mladih ljudi znalo za tu mogućnost.

Mladi su, pored svega, izrazili i želju da u općini imaju kino kako ne bi morali ići u Sarajevo da pogledaju neki film. Smatraju da za to prostor već ima (multimedijalna sala), samo da se treba iskoristiti u te svrhe.

Na kraju, postoji potreba i za gradskim bazenom u Hadžićima, što bi mladi rado koristili kao jedan vid rekreacije, ali i u zdravstvene svrhe, jer bi im redovno plivanje pomoglo u unapređenju njihovog zdravstvenog stanja. Izgradnja bazena bi predstavljala dugoročni projekat Općine zbog činjenice da takav projekat mnogo košta. U tom slučaju, lokalna zajednica može nastojati uspostaviti saradnju s hotelima koji imaju bazene na području općine Hadžići kako bi mladi imali povoljnije uvjete za njihovo korištenje, odnosno da ovi bazeni budu dostupni mladima s područja Hadžića po povoljnijoj cijeni.

Mobilnost mladih

Tokom razgovora u fokusnim grupama mladi su vrlo jasno iskazali problem neuvezanosti vangradskih područja s gradskom zonom Hadžića. Manjak saobraćajne povezanosti, odnosno prije svega se misli na neredovnost i manjak dostupnih autobuskih linija, između različitih područja proizvodi niz problema mladima. Požalili su se da gube puno vremena čekajući prijevoz. A do nekih područja u vangradskim zonama ne postoji nikakav prijevoz.

Problemi s prijevozom mogu biti i jedan od razloga za slabiju uključenost mladih u društvena dešavanja u Hadžićima, a posebno u vannastavne aktivnosti, neformalno obrazovanje, posjećivanje kulturnih, zabavnih i drugih sadržaja.

LITERATURA

Agencija za statistiku BiH [online]. Popis 2013. Dostupno na: <https://www.popis.gov.ba/popis2013/knjige.php?id=0> [pristupljeno: 20. 6. 2023].

Federalni zavod za statistiku [online]. Dostupno na: <http://www.px-web.fzs.gov.ba> [pristupljeno: 22. 6. 2023].

Federalni zavod za statistiku [online]. Dostupno na: <http://fzs.ba/index.php/2021/06/30/kantoni-u-brojkama/> [pristupljeno: 16. 7. 2022].

Federalni zavod za statistiku [online]. Dostupno na : [Obrazovanje – Federalni zavod za statistiku \(fzs.ba\)](#) [pristupljeno: 15.6. 2023].

Federalni zavod za statistiku [online]. Dostupno na: <https://fzs.ba/wp-content/uploads/2022/06/nezaposlenost-2021.pdf> [pristupljeno: 26. 6. 2023].

Federalni zavod za statistiku [online]. Dostupno na: <http://fzs.ba/index.php/publikacije/godisnji-bilteni/trziste-rada-zaposlenost-nezaposlenost-i-place/> [pristupljeno: 30. 6. 2023].

Federalni zavod za statistiku [online]. Dostupno na: [Migracije stanovništva: – Federalni zavod za statistiku \(fzs.ba\)](#) [pristupljeno: 7. 7. 2023],

Web-stranica Općine Hadžići: <https://hadzici.ba/index.php>.

Analiza položaja i potreba mladih općine Konjic: [Analiza KONJIC.indd \(mladi.org\)](#).

Analiza položaja i potreba mladih općine Bratunac: [Analiza-polozaja-i-potreba-mladih-BRATUNAC.pdf](#).

Analiza položaja i potreba mladih općine Sanski Most: <https://mladi.org/storage/2023/05/Analiza-rezultata-istrazivanja-polozaja-i-potreba-mladih-opcine-Sanski-Most.pdf>.

Institut za
razvoj mladih KULT

MLADI.ORG